

Mult stimate domnule Valeriu CANȚER,

Minunatul popas aniversar la care ați ajuns marchează un destin împlinit și glorios, culmea înțelepciunii și un nume care nu are nevoie de prezentare, întrucât sunteți o somitate în lumea științelor exacte, și nu numai. Aceasta se datorează îndeosebi faptului că v-ați angajat plenar în slujba învățământului superior, în interminabilul proces de cercetare fizico-matematică, care au devenit expresia sufletului dumneavoastră. În domeniul deloc ușor, ce comportă aptitudini specifice, pentru mulți aproape imposibile, implicarea dumneavoastră profundă denotă vocație și har divin.

Fiind dotat cu o fabuloasă putere de muncă și energie, forțe creatoare și responsabilitate la superlativ, ați reușit să obțineți remarcabile realizări, considerate nu pur și simplu succese, ci adevărați indici de performanță.

Aceștia vădesc prin excelență o înaltă ținută profesională și civică, atașament profund față de valorile naționale, serviciu onest cauzei și propășirii societății noastre.

Pe parcursul activității v-au fost încredințate numeroase misiuni. Astfel, în orice postură și la orice distanță în timp, le-ați exercitat cu dăruire de sine, ghidat de nestăvilita dorință de a fi cât mai aproape de idealul intangibil. Deoarece nici o picătură de forță nu se pierde în zadar, aprecierea eforturilor ce le-ați depus pe tărâmul nebatătorit al savantului – distincții care vin să demonstreze că v-ați afirmat definitiv ca Om al faptelor demne, confirmă și evidențiază aspirațiile dumneavoastră de a fi cât mai aproape de perfecțiune. Cu siguranță vă reușește, căci știți a manevra lucrurile astfel încât mereu găsiți soluții la cele mai complexe probleme atât ale științei naționale, cât și internaționale.

De-a lungul timpului, dimensiunile personalității dumneavoastră s-au completat cu valori incontestabile, lăsând amprenta unei irepetabile individualități.

Dascăl și orator talentat, promotor al mutațiilor pozitive pe făgașul științei, v-ați încadrat activ în promovarea ei, configurând modelul de savant și profesor.

Este cert, în anii care vor urma, mulți la număr, reușitele vor fi multiple și la fel de frumoase, având un suport solid: profesionalismul și marea responsabilitate de care dați dovadă.

Ajuns la cumpănă de ani, vă dorim sănătate și să păstrați ceea ce vă deosebește: profunzimea în gândire, originalitatea în idei și echilibrul în acțiuni. Rămâneți și în continuare acel cultivator al perfecțiunii, promotor al idealurilor științei din Republica Moldova, un nume de referință în elita savanților autohtoni – Valeriu Canțer.

La Mulți Ani!

Cu înaltă considerațiune,

Gheorghe AVORNIC,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,

Președintele Senatului Universității de Studii Politice și Economice Europene

„Constantin Stere”,

Președintele Executiv al Uniunii Societăților Tehnico-Științifice

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 2 (172) 2015

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare Antonina DEMBÎȚCHI

Asistență computerizată Maria BONDARI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoni Băias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînză (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordenianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Vitalie STATI

Observații critice referitoare la modificările și
completările operate la 22.12.2014 în Hotărârea
Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire
la practica judiciară în procesele penale despre
sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004... 2

Iurie MIHALACHE

Problemele juridice ale transportului rutier de
bagaje neînsoțite (colete) 19

Gheorghe COSTACHI

Reflecții asupra dezvoltării societății civile în
Republica Moldova..... 23

Alexandru CUZNEȚOV, Olga COJOCARU

Conceptul și trăsăturile specifice ale contracte-
lor comerciale..... 28

Vasile FLOREA

Infrațiunile săvârșite de minori și cu participa-
rea lor în Republica Moldova 30

Eduard BOIȘTEANU

Unele reflecții juridice privind elucidarea con-
ceptului de „forme ale parteneriatului social” în
legislația muncii a Republicii Moldova 33

Daniel MARTIN, Stanislav COPEȚCHI

Calificarea concursului de infrațiuni
Partea II 37

Nicolae CORCEA

Violența sexuală – ca modalitate a violenței în
familie: implicații juridico-penale..... 44

Ciprian UNGUREANU

Fenomenul asocierii în Republica Moldova 48

Г.Г. КАПТАР

Дострокове пенсійне забезпечення як
об’єктивна потреба зниження шкідливого
впливу професійних факторів..... 53

Veaceslav PÎNZARI

Recenzie la *Dreptul muncii. Manual*. Autori:
Eduard BOIȘTEANU, Nicolai ROMANDAȘ... 60

**OBSERVAȚII CRITICE REFERITOARE LA MODIFICĂRILE
ȘI COMPLETĂRILE OPERATE LA 22.12.2014 ÎN HOTĂRÂREA
PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE „CU PRIVIRE
LA PRACTICA JUDICIARĂ ÎN PROCESELE PENALE DESPRE
SUSTRAGEREA BUNURILOR”,
nr.23 din 28.06.2004**

Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Obiectul acestui studiu îl constituie modificările și completările operate la 22.12.2014 în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. Sunt identificate aspectele pozitive și cele negative ce caracterizează aceste remanieri. În legătură cu aceasta din urmă, se relevă: punerea victimei în stare de neputință nu intră sub incidența lit.e) alin.(2) art.187 sau art.188 CP RM; nici bunurile imobile, nici dreptul asupra bunurilor victimei nu pot constitui obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM; etc. Sunt prezentate numeroase argumente având scopul de a perfecționa practica judiciară.

Cuvinte-cheie: sustragere; atac; violență; stare de neputință a victimei; escrocherie; scop de cupiditate; bunuri imobile; drept asupra bunurilor; obiect material.

* * *

The object of this study are the amendments and modifications made on 22.12.2014 within the Decision of the Supreme Court of Justice „With regard to the judicial practice in criminal cases on seizure of goods”, no.23 from 28.06.2004. There are identified the positive and negative aspects of these reshuffles. At this point, it is revealed that: setting the victim in a state of inability is not covered by lett.e) par.(2) art.187 or art.188 PC RM; either the immovable property, neither the property right over the victim's goods cannot form the material object of the offences referred to art.190 PC RM etc. There are also presented numerous arguments aimed to improve the judicial practice.

Keywords: seizure; assault; violence; the victim's state of inability; scam; the purpose of cupidity; immovable property; the right over goods; material object.

La 22.12.2014, Plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat Hotărârea nr.12 [1] (în continuare – Hotărârea nr.12/2014). Prin aceasta a fost modificată și completată Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004 [2] (în continuare – Hotărârea nr.23/2004).

Este de menționat că Hotărârea nr.12/2014 se caracterizează atât prin aspecte pozitive, cât și negative. Mai întâi de toate, ne vom referi la cele pozitive:

1. În pct.2 al proiectului Hotărârii nr.12/2014 [3] s-a propus ca primul alineat să fie completat la sfârșit cu următoarea sintagmă: „(adică pentru infracțiunile prevăzute la art.186-192 CP RM)” [4]. În Hotărârea nr.12/2014 această propunere nu a fost susținută.

În același fâgaș, în corespundere cu pct.11 al Hotărârii nr.12/2014, din Hotărârea nr.23/2004 au fost excluse pct. 12-14 care conțineau explicații referitoare la interpretarea art.189 CP RM.

În acest mod, a fost pus punct controversei privind oportunitatea recunoașterii șantajului ca formă a sustragerii. Or, de aproximativ zece ani, explicații referitoare la interpretarea art.189 CP RM conțineau atât Hotărârea nr.23/2004, cât și Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005 [5].

Pe bună dreptate, infracțiunile prevăzute la art.189 CP RM nu pot fi incluse în rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Cauza principală constă în aceea că prezența obiectului material ține de esența infracțiuni-

nilor săvârșite prin sustragere. În contrast, dreptul asupra bunurilor și acțiunile cu caracter patrimonial, neavând o existență materială, nu pot reprezenta obiectul material principal al infracțiunilor prevăzute la art.189 CP RM. Aceste entități incorporeale constituie obiectul imaterial principal al infracțiunilor în cauză (în ipoteza în care acțiunea principală din cadrul acestora se exprimă în cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor sau, respectiv, în cererea de a se săvârși acțiuni cu caracter patrimonial).

De aceea doar în situația în care acțiunea principală din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.189 CP RM o constituie cererea de a se transmite bunurile putem susține că șantajul ar adopta forma sustragerii. Totuși, dacă privim fiecare dintre infracțiunile prevăzute la art.189 CP RM ca pe un tot unitar, nu putem afirma că aceste infracțiuni sunt săvârșite prin sustragere.

2. În proiectul Hotărârii nr.12/2014, la pct.3, a fost propusă completarea pct.5 al Hotărârii nr.23/2004: „După primul alineat se adaugă un nou alineat, cu următorul cuprins: «În cazul când, în rezultatul acțiunilor făptuitorului care, în scopul acaparării bunurilor, a aplicat violență fizică urmată de cauzarea vătămarilor corporale ușoare cu dereglarea sănătății de scurtă ori lungă durată, asemenea violență nu se consideră periculoasă pentru viață ori sănătate, astfel că acțiunile urmează a fi calificate ca jaf»”. În Hotărârea nr.12/2014 această propunere nu a fost susținută.

De asemenea, în pct.5 din proiectul Hotărârii nr.12/2014 a fost propusă modificarea pct.8 al Hotărârii nr.23/2004: „Din primul alineat se exclud cu-

vintele «ușoare ori» [6]. Nici această propunere nu a fost sprijinită: alin.1 art.8 al Hotărârii nr.23/2004 are următorul conținut: „Semnele de cauzare a vătămării intenționate ușoare ori medii a integrității corporale sau sănătății victimei în cadrul tâlhăriei sunt cuprinse în dispoziția art.188 CP RM și nu necesită o încadrare separată și în baza art.152 CP RM sau alin.(3) art.78 din Codul contravențional”.

În același context, semnalăm abrogarea la 22.12.2014 a Recomandării Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea semnului calificativ al art.188 alin.(1) CP – tâlhăria însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate”, nr.51 din 20.06.2013 [7]. Printre cauzele acestei abrogări, pe care o salutăm, se înscrie și poziția autorului prezentului studiu expusă în 2013 într-o publicație științifică [8].

3. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.14, se menționează: „La punctul 19, ultimul alineat se exclude”. Amintim că acest alineat exclus din Hotărârea nr.23/2004 avea următorul conținut: „În cazul sustragerii prin metoda pungășiei a banilor, bunurilor, cu cauzarea daunelor considerabile ..., faptele se vor califica conform art.186... CP RM”. Încă în 2005, cu privire la ipoteza în discuție, am ales: „La art.192 CP RM nu este prevăzută circumstanța agravantă „cu cauzarea de daune în proporții considerabile”. Și atunci, care trebuie să fie calificarea, dacă s-a stabilit că, prin pungășie, au fost cauzate astfel de daune? Conducându-ne de principiul care guvernează regula de la lit.a) art.117 CP RM, în astfel de cazuri calificarea trebuie făcută conform alin. (1) sau (2) art.192 CP RM” [9]. Într-un târziu, Plenul Curții Supreme de Justiție a acceptat acest argument.

În mod regretabil, aspectele negative ce caracterizează Hotărârea nr.12/2014 sunt mai numeroase. În cele ce urmează, vom examina aceste aspecte în ordinea în care sunt prezentate în hotărârea respectivă:

1. În proiectul Hotărârii nr.12/2014, la pct.1, s-a propus: „În punctul 2: 1. Prima propoziție, cuvântul „acaparator” se substituie cu sintagma „de cupiditate a bunurilor mobile” [10]. Din păcate, această inițiativă nu și-a găsit implementare în textul final al Hotărârii nr.12/2014. În continuare, vom veni cu argumente în sprijinul oportunității substituirii, în alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004, a cuvântului „acaparator” prin sintagma „de cupiditate a bunurilor mobile”. Ne vom pronunța pe rând asupra avantajelor pe care le-ar presupune utilizarea în definiția de la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004 a expresiilor: a) „de cupiditate”; b) „a bunurilor mobile”:

a) Este adevărat că în normele privind sustragerile scopul de cupiditate nu este menționat expres. În această privință, are dreptate A.G. Bezverhov atunci când afirmă: „Pentru infracțiunile patrimoniale săvârșite cu intenție directă este caracteristică o anumită reprezentare a faptuitorului cu privire la rezultatul scontat... În cazurile în care legiuitorul nu circumstanțiază expres această reprezentare, ea rezultă tacit din sensul legii” [11].

În alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004 este confirmată justetea acestui postulat. Totuși, pentru a desemna anticiparea mintală a rezultatului spre care este ori-

entată acțiunea de sustragere, Plenul Curții Supreme de Justiție recurge la expresia „în scop acaparator”.

Exprimându-ne dezacordul cu o asemenea abordare, considerăm că noțiunile „scop de cupiditate” și „scop acaparator” nu sunt echivalente. Ele nu exprimă în forme diferite același conținut.

În legătură cu noțiunea „scop acaparator”, în doctrina penală autohtonă se folosesc următoarele sinonime: „scop de profit”; „scop hrăpăreț”; „scopul de a obține avantaje materiale” [12].

Pornind de la această premisă, enunțăm că este posibil ca scopul infracțiunii să fie de cupiditate, însă nu acaparator. La o asemenea posibilitate indică A.V. Șulga și R.U. Ahmedov, prezentând ca exemplu ipoteza în care făptuitorul sustrage bunul altuia pentru a-l distruge în scurt timp după aceasta, fără a-l folosi [13]. În respectiva ipoteză, făptuitorul se comportă în raport cu bunul victimei ca și cum ar fi proprietarul acestuia și ar exercita atributul de dispoziție (*jus abudendi* sau *jus disponendi*). Cunoaștem că dispoziția materială asupra bunului poate presupune, printre altele, posibilitatea de a-l distruge. Totuși, în ipoteza examinată, nu putem susține că făptuitorul urmărește să obțină profit, să fie hrăpăreț (adică, să încerce să se îmbogățească) ori să obțină avantaje materiale.

După ce am stabilit că noțiunile „scop de cupiditate” și „scop acaparator” nu sunt echivalente, vom menționa că – sub aspect teoretic, dar și practic – problema privind scopul infracțiunii este una de semnificație cardinală în cazul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Tocmai de rezolvarea acestei probleme depinde delimitarea exactă a respectivelor infracțiuni de faptele adiacente.

De altfel, chiar în pct.2 al Hotărârii nr.23/2004 se arată: „Nu formează componenta de sustragere faptele ilegale care sunt îndreptate nu spre însușirea, ci spre folosința temporară a bunurilor. Folosința temporară a bunurilor o va aprecia instanța de judecată, ținând seama că făptuitorul nu urmărește scopul de cupiditate (*subl. ne aparține*), deoarece nu dorește să treacă bunurile în stăpânirea lui definitivă. În funcție de circumstanțele cauzei, asemenea fapte pot fi calificate conform art.196, 192¹, 192², 238 etc. din Codul penal”.

Din perspectiva acestei explicații, constatăm că, în primul rând, folosirea în textul Hotărârii nr.23/2004 atât a sintagmei „scop acaparator”, cât și a sintagmei „scop de cupiditate” nu poate avea decât un efect derutant asupra practicii judiciare. Inevitabil, utilizarea paralelă a ambelor sintagme suscită întrebarea privind semantismul lor: *Este acesta identic sau diferit?*

În al doilea rând, scopul folosinței temporare presupune și el acapararea, chiar dacă aceasta este de scurtă durată. Or, în *DEX* găsim următoarele denotații: acaparator – care pune stăpânire (în mod silnic, necinstit) pe... [14]; stăpânire – proprietate, posesiune [15].

În acest registru, își păstrează actualitatea opinia care, acum aproximativ un secol, a fost exprimată de către I.I. Foinișki: „Este prea largă interpretarea scopului sustragerii ca «dorință a făptuitorului de a acapara bunurile străine». O astfel de interpretare ar viza nu doar ipoteza de trecere a bunurilor străine în stăpânirea definitivă a făptuitorului, ci și ipoteza de trecere a aces-

tor bunuri în folosința lui temporară. Ea ar fi potrivită pentru a ilustra nu semnificația modernă a noțiunii de sustragere, dar cea care a fost specifică pentru dreptul roman” [16].

În concluzie, sintagma „în scop acaparator” poate desemna, printre altele, dorința făptuitorului de a poseda temporar bunul altuia. Din acest punct de vedere, nu ar fi posibilă delimitarea infracțiunilor săvârșite prin sustragere (dacă acestea ar presupune un scop acaparator) de infracțiunile săvârșite în scopul folosinței temporare. Fiind generatoare de confuzii, sintagma „în scop acaparator”, utilizată la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004, trebuie să cedeze locul sintagmei adecvate „în scop de cupiditate”.

Necesitatea unei asemenea remanieri transpare și în lumina explicației formulate în pct.3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea în practica judiciară a principiului individualizării pedepsei penale”, nr.16 din 31.05.2004: „În conformitate cu principiul individualizării pedepsei, instanța de judecată aplică pedeapsa luând în considerație caracterul și gravitatea infracțiunii săvârșite, motivul și scopul celor comise (*subl. ne aparține*), personalitatea vinovatului, caracterul prejudiciabil și mărimea daunelor cauzate, circumstanțele ce atenuează sau agravează răspunderea, ținându-se cont de influența pedepsei aplicate asupra corectării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei lui” [17]. Or, caracterul impropriu al sintagmei „în scop acaparator”, folosită la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004, poate avea repercusiuni nefaste asupra individualizării corecte a pedepselor stabilite pentru infracțiunile săvârșite prin sustragere.

b) În cele ce urmează, vom prezenta argumentele care demonstrează oportunitatea utilizării sintagmei „a bunurilor mobile” în definiția noțiunii de sustragere de la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004.

În acest scop, înainte de toate, vom reproduce considerentele invocate de către Colegiul penal lărgit al CSJ într-o speță din practica judiciară: „*Instanța de fond a indicat: «Sub aspect fizic privit, ca obiect material al escrocheriei trebuie să fie bunuri mobile ce acordă posibilitatea de trecere în folosința făptuitorului». Sintagma «trecere în folosință» nu se referă numai la starea fizică a obiectului material care poate fi atât mobil, cât și imobil, urmând a se ține cont și de modul în care are loc trecerea. Dobândirea ilicită a bunurilor în rezultatul folosirii de către făptuitor a unui document falsificat urmează a fi calificată conform art.190 CP RM [18]. Escrocheria se consideră consumată din momentul în care făptuitorul, intrând în posesia ilegală asupra bunurilor altei persoane, obține posibilitatea reală de a se folosi și a dispune de acestea la dorința sa. În ipoteza infracțiunii prevăzute de art.196 CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă în forma venitului ratat; în opoziție, numai prejudiciul patrimonial efectiv caracterizează urmările prejudiciabile produse de infracțiunea de escrocherie. Acțiunea criminală a inculpaților urmează a fi încadrată în limita componentei de infracțiune prevăzute de art.190 CP*

RM, fapta acestora presupunând luarea bunului din posesia victimei” [19].

Cu această ocazie, consemnăm că în lucrarea *Manualul judecătorului pentru cauze penale* se menționează: „În ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.196 CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă fie sub forma prejudiciului patrimonial efectiv, fie sub forma venitului ratat (*subl. ne aparține*). În opoziție, numai prejudiciul patrimonial efectiv caracterizează urmările prejudiciabile produse de infracțiunile specificate la art.190 CP RM” [20].

Trezește nedumerire faptul că ulterior, într-o cauză referitoare la o ipoteză similară, Colegiul penal al CSJ a exprimat o cu totul altă poziție: „*Instanța de recurs consideră neîntemeiate argumentele recurentului, precum că acțiunile inculpatei nu întrunesc elementele infracțiunii prevăzute de art.196 CP RM, nefiind demonstrat faptul înșelăciunii și abuzului de încredere din partea inculpatei, deoarece elementul material al infracțiunii date se realizează prin acțiunea sau inacțiunea cauzatoare de prejudicii, fiind întregit de acțiunile de înșelăciune sau abuz de încredere. Constatarea laturii obiective a infracțiunii presupune stabilirea legăturii de cauzalitate dintre fapta prejudiciabilă – cauzarea de daune materiale în proporții mari proprietarului prin înșelăciune sau abuz de încredere – și urmarea imediată, exprimată prin daunele materiale cauzate. Componenta de infracțiune este una materială, fapta considerându-se consumată nu din momentul comiterii acțiunii de înșelăciune sau abuzului de încredere, ci din momentul cauzării daunelor materiale în proporții mari. Prin urmare, acțiunile inculpatei I.L., manifestate prin înregistrarea imobilului, ce aparținea cu drept de proprietate familiei P. în baza actelor oficiale, despre care îi era cunoscut că sunt false, sunt în legătură cauzală cu daunele materiale în proporții deosebit de mari aduse proprietarilor acestuia, astfel acțiunile ei întrunesc elementele infracțiunii prevăzute de alin.(4) art.196 CP RM. Dezacordul recurentului cu evaluarea imobilului, Colegiul îl consideră neîntemeiat, deoarece partea vătămată a declarat că prin lipsirea de dreptul de proprietate le-a fost cauzat un prejudiciu material în sumă de 35.000 euro, echivalentul a 469.651 lei. Conform comunicării BNM, la data încheierii contractului de vânzare-cumpărare cursul valutar al unui euro a fost de 13,4186 lei. Potrivit alin. (1) art.126 CP RM, aceasta constituie proporții deosebit de mari” [21].*

Să înțelegem că, în cea de-a doua speță, daunele cauzate victimei – exprimate în 469.651 lei – au reprezentat doar venitul ratat? Dacă nu, atunci de ce instanța supremă tratează diferit situații similare? Or, în conformitate cu alin.(2) art.1 al Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 26.03.1996, Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești, soluționarea litigiilor apărute în cadrul aplicării legilor, garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat [22].

În ce ne privește, considerăm că art.196 CP RM este cel care trebuie aplicat în cazul dobândirii ilicite a bunurilor imobile străine prin înșelăciune sau abuz de încredere (în ipoteza în care daunele materiale cauzate se cifrează în proporții mari sau deosebit de mari). Art.190 CP RM este inaplicabil în această ipoteză. În acest fel, nu doar bunurile mobile, dar și cele imobile pot să reprezinte obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.196 CP RM.

În sprijinul acestor afirmații, vom prezenta argumentele de rigoare.

Astfel, bazată pe teoria aprehensiunii, concepția normativă a sustragerii din legea penală a Republicii Moldova presupune necesarmente ridicarea bunurilor din locul aflării lor și deplasarea acestora. Limitarea obiectelor materiale ale sustragerii la bunurile mobile este explicată prin faptul că, tradițional, sustragerea este înțeleasă ca deplasare a bunurilor în spațiu de pe o locație permanentă sau provizorie, ca rezultat al căreia făptuitorul devine posesorul *de facto* al acestor bunuri, iar proprietarul sau alt posesor încetează a le mai poseda [23]. Cel mai probabil, o asemenea abordare își are originea în doctrina juridică germană, în care semnificația juridico-penală era întotdeauna atribuită nu definiției juridico-civile a noțiunii de bun imobil, ci percepției ei „firești”. Aceasta presupune că bunul imobil nu poate fi mutat de pe locul ce-l ocupă [24]. Astfel, în Codul penal german în vigoare [25] este stabilit că obiectul material al furtului (§242), al însușirii (§246) și al tâlhăriei (§249) îl formează bunurile mobile străine. În mod similar, această problemă este soluționată în legislațiile României, Spaniei și ale altor țări europene.

Facilitatea relativă cu care pot fi mutate bunurile mobile de pe un loc pe altul, posibilitatea substituirii lor prin bunuri de același gen, precum și simplitatea participării lor la circuitul civil nu implică (cu rare excepții) o înregistrare a drepturilor asupra bunurilor mobile. Aceasta ne permite să prezumăm, practic în fiecare posesor *de facto* al acestor bunuri, dacă nu un proprietar, atunci cel puțin un posesor de bună-credință. Dimpotrivă, datorită faptului că bunurile imobile nu pot fi mutate dintr-un loc în altul, că au un caracter unic, că nu pot fi substituite, precum și faptului că intrarea în stăpânire, modificarea și încetarea stăpânirii lor are loc doar în baza unei proceduri speciale prevăzute la art.290 din Codul civil, poate fi ușor stabilit proprietarul bunului imobil, iar în cazul în care drepturile lui patrimoniale sunt lezate, acestea pot fi restabilite.

În aceste împrejurări, ocuparea fără drept a unui imobil de felul său nu rezolvă nimic. Calitățile fizice ale terenului și ale obiectelor, legate nemijlocit de pământ și inseparabile de acesta, sunt de așa natură, încât, potrivit observației precise a lui I.A. Klepîtki [26], persoana care a ocupat fără drept un imobil se dovedește a fi „întuită” de locul infracțiunii. În acest caz, făptuitorul nu poate lua cu sine ceea ce este prin definiție imutabil. În același timp, el nu poate dispune de imobilul ocupat pe calea modificării sau stingerii drepturilor reale, decât prin intermediul obținerii în mod public a dreptului de proprietate asupra acestui

imobil. Ca rezultat, în fața făptuitorului apare dilema: fie de a se limita la posesiunea temporară a imobilului străin, deci pe atât timp cât proprietarul nu va recurge la apărarea patrimoniului său; fie de a deveni (pe cale legală) subiectul dreptului de proprietate.

Din perspectiva dreptului comparat, consemnăm că, dintre toate statele ex-sovietice, doar Republica Moldova nu a stabilit în dispoziția incriminatorie privind escrocheria răspunderea pentru dobândirea prin înșelăciune sau abuz de încredere a dreptului asupra bunurilor străine. În toate celelalte 14 state ex-sovietice, escrocheria cunoaște două modalități normative: 1) sustragerea (sau, altfel spus, dobândirea ilicită a bunurilor străine prin înșelăciune sau abuz de încredere); 2) dobândirea dreptului asupra bunurilor străine prin înșelăciune sau abuz de încredere. Această diferențiere are la bază paradigma consacrată în art.244 „Escrocheria” din Codul penal-model al CSI: „Escrocheria, adică sustragerea bunurilor străine sau dobândirea dreptului asupra bunurilor străine pe calea înșelăciunii ori a abuzului de încredere”. Exercitându-și suveranitatea legislativă, Republica Moldova nu a acceptat această paradigmă. Totuși, unii se fac a nu observa acest amănunt nelipsit de importanță.

În continuare, analizând opiniile exprimate în doctrina penală rusă, prezentate *infra*, ne vom putea convinge de următoarele: în sensul art.159 din Codul penal al Federației Ruse [27], nu și în sensul art.190 CP RM, dobândirea dreptului asupra unui imobil străin se consideră escrocherie: „Sub aspect fizic, bunurile pot fi mobile sau imobile... Bunurile imobile pot fi obținute de către făptuitor numai pe calea dobândirii dreptului asupra bunurilor aparținând unei alte persoane” [28]; „Obiectul material al escrocheriei-sustragere îl reprezintă bunul. În același timp, obiectul material al escrocheriei sub formă de dobândire a dreptului asupra bunurilor străine îl constituie atât bunurile mobile, cât și bunurile imobile” [29]; „Bunurile imobile nu pot reprezenta obiectul material al sustragerii. Or, sustragerea presupune violarea dreptului de proprietate. Această faptă condiționează nesocotirea celor trei prerogative ale proprietarului – posesia, folosința și dispoziția. Sustragerea se consideră consumată din momentul nesocotirii *in corpore* a acestor prerogative, atunci când proprietarul este lipsit de posibilitatea reală de a poseda, a folosi și a dispune de bunurile sale. Trecerea ilegală de către făptuitor a bunurilor imobile străine în posesia sa nu-i oferă posibilitatea reală de a dispune de aceste bunuri. În condițiile de transparență cu privire la drepturile asupra averii imobiliare, de publicitate a înregistrării de stat a acestei averi, precum și de control social asupra tranzacțiilor referitoare la averea imobiliară, persoana obține posibilitatea reală de a dispune de bunurile imobile străine din momentul transmiterii către ea a dreptului asupra respectivelor bunuri. Însă, dacă ne referim la fapta de sustragere, aceasta nu poate fi săvârșită asupra unor drepturi patrimoniale” [30].

Aceste opinii sunt extrem de valoroase pe fondul încercării de moment a Plenului CSJ de a raporta nejustificat dreptul asupra bunurilor imobile străine la obiectul de influențare nemijlocită infracțională al in-

fracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM. Din aceste opinii, reiese că bunul imobil poate reprezenta obiectul material al escrocheriei doar în cazul în care dobândirea dreptului asupra bunurilor străine prin înșelăciune sau abuz de încredere ar constitui una dintre modalitățile normative ale escrocheriei. Însă în art.190 CP RM nu este specificată o astfel de modalitate normativă. De asemenea, ținem să accentuăm că dobândirea dreptului asupra bunurilor străine prin înșelăciune sau abuz de încredere nu constituie nici măcar o modalitate faptică a acțiunii prejudiciabile în sensul art.190 CP RM.

În concluzie la cele menționate *supra*, venim cu recomandarea de a fi reformulată explicația de la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004. Considerăm că această explicație ar trebui să aibă următorul conținut: **„În sensul legii, se consideră sustragere luarea ilegală și gratuită a bunurilor mobile din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate”**.

2. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.3, se menționează: „La punctul 4: alineatul 3 se exclude”. Precizăm că explicația exclusă din Hotărârea nr.23/2004 este următoarea: „Prin «alte acțiuni violente» se înțelege: doborârea victimei de pe picioare, răsucirea mâinilor ei sau alte asemenea acțiuni”.

Considerăm că această explicație nu trebuia exclusă. Ea trebuia doar să-și găsească locul potrivit. Or, în alin.1 pct.5 al Hotărârii nr.23/2004, la definirea noțiunii „violență nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei” se utilizează noțiunea subsecventă „alte acțiuni violente”. Această noțiune este complementară cu cea de aplicare intenționată de lovituri. Este puțin probabil ca în practică să apară dificultăți la interpretarea înțelesului acestei din urmă noțiuni. Cât privește noțiunea „alte acțiuni violente”, astfel de dificultăți nu sunt excluse.

În consecință, recomandăm completarea pct.5 al Hotărârii nr.23/2004, astfel încât, după alineatul 1 să fie menționat: **„Prin «alte acțiuni violente» se va înțelege doborârea victimei de pe picioare, răsucirea mâinilor ei sau alte asemenea acțiuni”**.

3. În Hotărârea nr.12/2004, la pct.8, se prevede: „Punctul 9 va avea următorul conținut: «La calificarea acțiunilor făptuitorului în baza lit.d) alin.(3) art.188 CP RM, urmează a se ține seama că prin «deosebită cruzime» se va înțelege acțiunea sau inacțiunea intenționată a făptuitorului care are drept scop de a provoca victimei sau apropiatilor acesteia (*subl. ne aparține*) o suferință suplimentară, de natură fizică sau psihică, mai gravă decât suferința ce ar deriva din violența primară prin care s-a consumat inițial infracțiunea”.

În opinia noastră, această interpretare depășește cadrul normei interpretate. Or, la lit.d) alin.(3) art.188 CP RM este utilizată sintagma „cu deosebită cruzime”, fără a se preciza cine anume suportă deosebita cruzime a făptuitorului. Aceeași sintagmă se folosește la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM. Cu toate acestea, la pct.5.9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012, se explică: „În cazul când

la suferințele victimei asistă alte persoane, deosebita cruzime se manifestă în raport cu victima infracțiunii, nu în raport cu persoanele care asistă la suferințele victimei. Manifestarea cruzimii deosebite față de asemenea persoane nu este cuprinsă de componenta de infracțiune prevăzută la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM. De aceea, numai atunci poate fi aplicată răspunderea agravată în baza acestei prevederi normative, când victima suferă intens, prelungit și inutil, întrucât conștientizează că săvârșirea infracțiunii afectează substanțial persoanele apropiate care asistă la suferințele victimei”.

Din nou, suntem nevoiți să întrebăm: De ce instanța supremă tratează diferit situații similare?

Suntem de părere că persoanele apropiate victimei nu pot fi considerate victime ale infracțiunii prevăzute la lit.d) alin.(3) art.188 CP RM. Nu ele sunt atacate în scopul sustragerii bunurilor. Persoanele apropiate victimei nu suportă violența periculoasă pentru viață sau sănătate, nici nu sunt amenințate cu aplicarea unei asemenea violențe. Nu sunt clare circumstanțele în care ele ar fi supuse cruzimii deosebite în contextul infracțiunii prevăzute la lit.d) alin.(3) art.188 CP RM. Drept urmare, manifestarea cruzimii deosebite în raport cu persoanele apropiate victimei tâlhăriei excede limitele prevederii de la lit.d) alin.(3) art.188 CP RM. O asemenea faptă necesită calificare aparte.

În concluzie, recomandăm reformularea explicației de la pct.9 al Hotărârii nr.23/2004. Considerăm că aceasta ar trebui să aibă un alt conținut: **„La calificarea acțiunilor făptuitorului în baza lit.d) alin.(3) art.188 CP RM, urmează a se lua în considerare că deosebita cruzime demonstrează intenția făptuitorului de a-i cauza victimei suferințe – de ordin fizic sau psihic – care sunt intense și inutile. În cele mai frecvente cazuri, cruzimea deosebită o demonstrează: 1) metoda de săvârșire a infracțiunii (de exemplu: cauzarea unor plăgi multiple (când există probe suficiente care dovedesc intenția de a comite tâlhăria cu deosebită cruzime); provocarea arsurilor cu ajutorul unor obiecte incandescente; utilizarea curentului electric etc.); 2) ambianța infracțiunii (de exemplu, atacarea victimei în prezența persoanelor apropiate acestuia, când victima suferă intens și inutil, întrucât conștientizează că săvârșirea infracțiunii afectează substanțial persoanele apropiate care asistă la suferințele victimei); 3) alte circumstanțe de natură obiectivă și subiectivă care trebuie apreciate cumulativ”**.

O asemenea explicație ar contribui mai eficient la aplicarea corectă și uniformă a lit.d) alin.(3) art.188 CP RM.

4. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.9, se menționează: „La punctul 10: alineatul patru va avea următoarea redacție: „În cazurile când, în scopul sustragerii bunurilor altei persoane, victimei i-au fost administrate împotriva voinței ei ori prin înșelăciune substanțe cu efecte puternice, toxice sau euforizante periculoase pentru viață sau sănătate, cu intenția de a aduce victima într-o stare de neputință, aceste acțiuni urmează a fi calificate ca tâlhărie. Dacă cu același scop în organismul

victimelor s-au introdus substanțe care nu prezintă pericol pentru viață ori sănătate, faptele, în dependență de consecințe, urmează a fi calificate ca jaf, cu aplicarea violenței. Proprietățile și caracterul acțiunii substanțelor, aplicate la săvârșirea acestor infracțiuni, urmează a fi stabilite pe calea expertizelor medico-legale [31].”

Nu putem susține asemenea explicații. În ipotezele descrise la alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004, răspunderea nu poate fi aplicată nici conform lit.e) alin. (2) art.187 CP RM, nici art.188 CP RM. Considerăm inadmisibilă confundarea atacului, a violenței sau a amenințării cu violența, pe de o parte, cu punerea victimei în stare de neputință, pe de altă parte. În continuare, vom prezenta argumentele necesare.

În dispozițiile de la lit.e) alin.(2) art.187 și art.188 CP RM, influențarea exercitată asupra victimei este desemnată, respectiv, prin sintagmele „aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori amenințarea aplicării unei asemenea violențe” și „atac... însoțit de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe”.

După M.Florea, în general, noțiunea de „violență” se referă la un act agresiv care în desfășurare îmbracă forma utilizării forței, a constrângerii fizice, ea reprezentând una din formele majore de manifestare a agresivității [32].

În același timp, *ad litteram*, prin „atac” se înțelege agresiunea împotriva unei persoane [33].

În doctrina penală rusă, sunt formulate următoarele puncte de vedere cu privire la conținutul noțiunii de atac: atacul este o acțiune de violență (de amenințare cu violența), surprinzătoare, când făptuitorul se repede asupra victimei [34]; nu oricare violență (amenințare cu violența) îmbracă forma atacului, ci doar cea care este legată de o acțiune rapidă și impetuoasă [35]; prin „atac” se are în vedere influențarea violentă, agresivă și impetuoasă asupra victimei [36]. Opinii similare au fost exprimate de alți autori [37].

Nu diferă cu mult pozițiile exprimate în doctrina penală autohtonă: „Atacul reprezintă o acțiune fulminantă de deplasare a corpului (a părților corpului) făptuitorului, presupunând o apropiere amenințătoare de corpul victimei” [38]; „O asemenea formă de violență fizică ca influențarea, pe ascuns sau prin înșelăciune, asupra organelor interne ale victimei, în scopul de a o aduce în stare de neputință și de a-i sustrage bunurile, nu poate forma latura obiectivă a tâlhăriei, adică nu poate fi calificată ca atac, chiar dacă respectivele substanțe chimice prezentau pericol pentru viața sau sănătatea acesteia... Atacul în cadrul tâlhăriei presupune ciocnirea personală a făptuitorului cu persoana care posedă, gestionează sau păzește bunurile proprietarului, fie cu alte persoane, prin a căror agresiune făptuitorul tinde să-și atingă scopul. În cazul tâlhăriei, victima conștientizează, de regulă, caracterul ilicit al acțiunilor făptuitorului, însă, în virtutea violenței (amenințării) aplicate asupra ei, este lipsită de libertatea de acțiune, uneori fiind constrânsă să transmită chiar ea însăși bunurile către făptuitor... Așadar, profitarea de starea de neputință a victimei nu poate fi în niciun caz con-

siderată ca formă a violenței fizice, cu atât mai mult – ca atac în cadrul tâlhăriei. O asemenea interpretare nu și-a găsit validare nici pe planul dreptului comparat. În legea penală a României, Poloniei, Olandei, Suediei și a altor state, aducerea victimei în stare de inconștiență sau de neputință de a se apăra este privită ca modalitate de realizare a acțiunii adiacente în cadrul tâlhăriei, alături de întrebuițarea de violență” [39].

În adevăr, la art.223 din Codul penal român din 2009 [40] se stabilește răspunderea pentru furtul săvârșit prin întrebuițarea de violențe sau amenințări ori prin punerea victimei în stare de inconștiență sau neputință de a se apăra, precum și pentru furtul urmat de întrebuițarea unor astfel de mijloace pentru păstrarea bunului furat sau pentru înlăturarea urmelor infracțiunii ori pentru ca făptuitorul să-și asigure scăparea.

În baza §1 art.280 din Codul penal al Poloniei [41], răspunde cel care comite sustragerea, aplicând violența asupra victimei sau amenințând-o cu aplicarea ei imediată, ori aducând victima la starea de inconștiență sau neputință de a se apăra.

În art.81 din Codul penal al Olandei [42] se stabilește că punerea victimei în stare de inconștiență sau neputință de a se apăra, când ea nu poate opune rezistență, se asimilează actului de violență.

Conform art.5 din cap. 8 al Codului penal al Suediei [43], aducerea persoanei în stare de neputință de a se apăra sau într-o stare similară de inconștiență se echivalează cu violența.

Nu în ultimul rând, potrivit art.189 din Codul penal al Indoneziei [44], aplicarea violenței se asimilează cu aducerea victimei în stare de inconștiență.

Însă astfel de prevederi lipsesc în Codul penal al Republicii Moldova. Absența lor în textul legii penale nu poate fi compensată prin intervenția Plenului Curții Supreme de Justiție, care și-a arogat rolul de „corector” al activității legiuitorului. În cazul în care legiuitorul autohton nu acceptă anumite modele reglementare străine, probabil, are motive să o facă. În orice caz, cu excepția Parlamentului, nicio altă autoritate publică nu este abilitată să „corecteze” carențele reale sau aparente de care nu este dispensată legea penală.

După această digresiune absolut necesară, consemnăm că, în sensul art.188 CP RM, atacul, însoțit de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, nu poate fi asimilat cu punerea victimei în stare de neputință.

Are dreptate V.Manca când afirmă: „Atacul, care nu implică violența – fizică sau psihică – este un nonsens” [45]. Viziuni asemănătoare sunt exprimate în doctrina penală rusă: „Introducerea în organismul victimei a substanțelor cu efecte puternice, toxice sau euforizante, care sunt periculoase pentru viață sau sănătate, în scopul aducerii victimei în stare de neputință și al sustragerii bunurilor acesteia, nu formează conținutul noțiunii de atac. Este greu de imaginat că o asemenea faptă ar putea fi comisă pe neașteptate și într-o manieră agresivă. Ea este săvârșită clandestin, pe calea înșelăciunii” [46]; „Administrarea unor substanțe euforizante sau narcotice victimei, pe neobservate pentru

aceasta sau pe calea înșelăciunii, în scopul de a o aduce în stare de inconștiență, în vederea înlesnirii sustragerii bunurilor victimei, nu poate fi considerată atac” [47]; „Nu se poate vorbi despre atac în situația în care influențarea asupra victimei se exprimă nu în aplicarea forței fizice asupra acesteia, ci în otrăvirea sau în adormirea victimei” [48]; „Atacul constituie una dintre metodele violenței... Influențarea ascunsă sau prin înșelăciune asupra organismului victimei nu poate reprezenta atacul în contextul tâlhăriei, chiar dacă preparatele chimice administrate victimei ar fi periculoase pentru viață sau sănătate” [49].

Aceste argumente doctrinare sunt susținute de altele, care se desprind chiar din litera legii: în art.171 și 172 CP RM, legiuitorul diferențiază univoc constrângerea de punerea victimei în stare de neputință: „prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința” (*subl. ne aparține*).

Mai mult, chiar în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005 [50], se confirmă implicit că introducerea în organismul victimei a anumitor substanțe, în scopul de a o aduce printr-un astfel de procedeu în stare de neputință, nu reprezintă un exemplu de constrângere fizică sau psihică: „La evaluarea circumstanțelor săvârșirii violului și/sau a acțiunilor violente cu caracter sexual (art.171, 172 CP RM) asupra persoanei care se află în stare de ebrietate (*subl. ne aparține*), instanțele judecătorești trebuie să reiasă din faptul că prezența imposibilității victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința (*subl. ne aparține*) este confirmată numai atunci când ebrietatea, provocată de consumul alcoolului, substanțelor narcotice sau altor substanțe euforizante (*subl. ne aparține*), avea un astfel de grad, încât lipsea victima de putința de a opune rezistență făptuitorului, ori de a-și da seama ce se întâmplă cu ea sau de a-și manifesta voința” (pct.3); „În cazul violului săvârșit prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenționată a victimei (lit.d) alin.(2) art.171 CP RM), se are în vedere că făptuitorul intenționat îi administrează victimei substanțe narcotice, psihotrope, toxice sau cu efect puternic, având ca scop aducerea victimei în stare de imposibilitate de a opune rezistență sau reducerea substanțială a intensității acestei rezistențe” (*subl. ne aparține*) (pct.10) [51].

Ne întrebăm: de ce în Hotărârea nr.23/2004 se demonstrează inconsecvență și se promovează cu totul alte idei? De ce, în viziunea Plenului Curții Supreme de Justiție, introducerea în organismul victimei a anumitor substanțe, în scopul de a o aduce printr-un astfel de procedeu în stare de neputință, doar în unele cazuri reprezintă un exemplu de constrângere, iar în altele – nu?

În alt context, suscită interes punctul de vedere aparținând lui V.I. Simonov și V.G. Șumihin. Potrivit acestora, este cu totul deplasat să atestăm săvârșirea unui atac în cazul în care sustragerea este comisă nu în locul în care victima a fost adusă în stare de neputință, dar într-un alt loc și mai târziu (de exemplu, luând de

la victimă cheia de la apartamentul acesteia, apartament care se află într-un alt raion) [52]. Atenționăm că, prin prisma explicației de la alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004, în astfel de cazuri ar fi aplicabil art.188 CP RM. Considerăm inadmisibilă o astfel de soluție de calificare.

Ne raliem opiniei exprimate de V.I. Simonov și V.G. Șumihin. Or, în cazul unor substanțe narcotice, psihotrope, cu efecte puternice, toxice, euforizante etc., instalarea efectelor poate avea loc după mai mult timp de la administrarea lor (de exemplu: în cazul barbituricelor – după 15-40 min; în cazul metadonului – după 20-30 min; în cazul MDMA („Ecstasy”) – după 20-60 min [53] etc.). Cu alte cuvinte, intervalul de timp de la aducerea victimei în stare de neputință până la profitarea de starea de neputință a victimei poate avea o durată relativ îndelungată, putând presupune îndepărtarea considerabilă a făptuitorului de victimă. În opinia Plenului CSJ, pe întreg parcursul acestui interval s-ar desfășura atacul asupra victimei. Altfel spus, în opinia Plenului CSJ, în sensul art.188 CP RM, atacul este susceptibil de desfășurare în timp. Să înțelegem că fapta urmează a fi considerată tentativă de tâlhărie, în cazul în care aducerea victimei în stare de neputință nu și-a produs efectul din cauze independente de voința făptuitorului? Deci, trebuie să înțelegem că Plenul CSJ recunoaște posibilitatea tentativei în cazul tâlhăriei?

În același context, cum urmează să fie înțeleasă explicația de la pct.23 al Hotărârii nr.23/2004: „Tâlhăria se consideră consumată din momentul atacului asupra unei persoane în scopul sustragerii bunurilor, săvârșite cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei agresate ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”. Ce înseamnă „momentul atacului”, odată ce Plenul CSJ nu mai consideră că atacul reprezintă o acțiune instantanee, cu executare *uno ictu*?

În altă ordine de idei, din alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004, reiese că se va aplica lit.e) alin.(2) art.187 CP RM în cazul în care, printre altele, în scopul sustragerii pe ascuns a bunurilor altei persoane, victimei i-au fost administrate împotriva voinței ei ori prin înșelăciune substanțe cu efecte puternice, toxice sau euforizante nepericuloase pentru viață sau sănătate, cu intenția de a aduce victima într-o stare de neputință.

Se impune întrebarea: Dacă sustragerea este săvârșită pe ascuns, care ar fi temeiul aplicării răspunderii în baza art.187 CP RM? Plenul Curții Supreme de Justiție ar trebui să explice cum este posibil ca sustragerea săvârșită pe ascuns să se transforme în sustragere săvârșită deschis, odată ce sunt prezente toate caracteristicile ce atestă modul ascuns de comitere a sustragerii, enumerate în pct.3 al Hotărârii nr.23/2004.

Din analiza pe care am efectuat-o *supra*, reiese că aducerea victimei în stare de neputință nu intră nici sub incidența sintagmei „aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe” în sensul lit.e) alin.(2) art.187 CP RM, nici sub incidența sintagmei „atacul ..., însoțit de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate ori de amenințarea

cu aplicarea unei asemenea violențe” în sensul art.188 CP RM. În astfel de cazuri, nu există o persoană care este, după caz: supusă violenței sau amenințată (cerință definitorie pentru caracterizarea victimei în cazul infracțiunii prevăzute la lit.e) alin.(2) art.187 CP RM); agresată (cerință definitorie pentru caracterizarea victimei în cazul tâlhăriei). În astfel de situații, există o persoană adusă în stare de neputință.

Aceste concluzii sunt valabile chiar și în ipoteza când, în scopul sustragerii bunurilor victimei, acesteia i-au fost administrate împotriva voinței ei anumite substanțe, în scopul de a aduce victima în stare de neputință. Sintagma „împotriva voinței victimei”, utilizată la alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004, este mult prea largă pentru a desemna temeiul aplicării răspunderii conform lit.e) alin.(2) art.187 sau art.188 CP RM. În vederea aplicării acestor norme, nu este suficient a se constata că s-a acționat împotriva voinței victimei. Contează dacă victima a fost supusă atacului, violenței sau amenințării corespunzătoare.

Atacul, violența sau amenințarea corespunzătoare pot fi secundate de administrarea anumitor substanțe victimei, în scopul de a o aduce în stare de neputință. Însă, în astfel de cazuri lit.e) alin.(2) art.187 sau art.188 CP RM se va aplica nu pentru că victimei i-au fost administrate asemenea substanțe. Respectiv normele se vor aplica datorită faptului că victima a fost supusă atacului, violenței sau amenințării corespunzătoare.

Nu excludem că explicația de la alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004 reprezintă o reacție la imperfecțiunile cadrului normativ penal. Însă o asemenea reacție trebuie să parcurgă căile pe care le pune la dispoziție legea. În acest plan, ne exprimăm acordul cu următoarea opinie: „În afară de autoritatea legislativă, nimeni altul nu poate decide care faptă trebuie calificată drept violare a normelor de drept. Lacunele, prin care se caracterizează legislația penală, pot fi înlăturate doar de către legiuitor” [54].

Într-adevăr, în conformitate cu alin.(1) art.60 al Constituției, „Parlamentul este... unica autoritate legislativă a statului”. Potrivit lit.b) art.3 al Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție, „Curtea Supremă de Justiție își desfășoară activitatea... în baza principiului separării puterii judecătorești de puterea legislativă...”. În aceste condiții, singura soluție admisibilă este formularea de recomandări *de lege ferenda* de către CSJ și promovarea acestora prin intermediul subiecților cu drept de inițiativă legislativă, care sunt enumerați în art.73 al Constituției. O altă cale nu există.

Până la o eventuală remaniere a legii penale, considerăm imperioasă modificarea explicației de la alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004 după cum urmează: **„Prevederea de la lit.e) alin.(2) art.187 CP RM nu este aplicabilă în ipoteza introducerii, în scopul sustragerii bunurilor victimei, în organismul acesteia a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, a substanțelor cu efecte puternice, toxice sau euforizante, care nu sunt periculoase pentru viața sau sănătatea victimei, în scopul de a o aduce, printr-un astfel de procedeu, în stare de neputință. În circumstanțele descrise, una dintre infracțiunile**

specificate la art.186 sau 187 CP RM (cu sau fără referire la art.27 CP RM) va subzista alături de fapta prevăzută la alin.(1) art.78 din Codul contravențional.

Articolul 188 CP RM nu este aplicabil în ipoteza introducerii, în scopul sustragerii bunurilor victimei, în organismul acesteia a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, a substanțelor cu efecte puternice, toxice sau euforizante, care sunt periculoase pentru viața sau sănătatea victimei, în scopul de a o aduce, printr-un astfel de procedeu, în stare de neputință. În circumstanțele descrise, cele comise vor forma una dintre infracțiunile specificate la art.186 sau 187 CP RM (cu sau fără referire la art.27 CP RM) în concurs cu infracțiunea prevăzută la art.152 sau 217⁶ CP RM ori cu fapta prevăzută la alin.(3) art.78 din Codul contravențional”.

5. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.10, se menționează: „La punctul 11: la primul alineat [55], cuvântul «trăvestită» se exclude”.

În opinia noastră, până la o eventuală excludere a cuvântului „trăvestită” din dispozițiile de la lit.c) alin.(2) art.187 și lit.c) alin.(2) art.188 CP RM, în Hotărârea nr.23/2004 trebuie să existe explicații referitoare la interpretarea acestor norme. Mai mult, aceste explicații trebuie să respecte integralitatea normelor în cauză, nu să propună soluții trunchiate.

Calitatea explicației de la alin.1 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004 a fost îndoielnică și până la modificarea de la 22.12.2014. De aceea recomandăm reformularea acesteia în felul următor: **„La calificarea faptelor conform lit.c) alin.(2) art.187 sau lit.c) alin.(2) art.188 CP RM, urmează a se lua în considerare următoarele: în cazul mascării, făptuitorul își acoperă fața sau o parte din ea cu o mască (cagulă, improvizație din ciorap de mătase etc.), indiferent de material sau alte particularități; în cazul deghizării, făptuitorul se maschează sau își aranjează altfel exteriorul (își atașează mustață sau barbă artificială ori ochelari, poartă perucă sau părul vopsit etc.); în cazul trăvestirii, făptuitorul se deghizează într-un reprezentant al sexului opus”.**

6. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.12, se arată: „La punctul 15, după primul alineat se adaugă două alineate noi, cu următorul cuprins: «Obiect material al escrocheriei îl pot constitui bunurile, precum și drepturile asupra acestora, dobândite în mod ilicit. Drepturile dobândite ilicit asupra bunurilor vor constitui obiect material al escrocheriei, dacă ele asigură în continuare posibilitatea de a deține, a folosi și a dispune de obiectul escrocheriei (bunul)»”.

De ce considerăm nocivă o asemenea înțelegere a conținutului obiectului material al infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM?

În primul rând, relevăm că explicațiile în cauză ignoră itinerarul istoric al reglementării răspunderii pentru infracțiunile reunite sub denumirea marginală de escrocherie. O asemenea concluzie se desprinde din argumentarea extrem de laborioasă pe care ne-o propune I.Botezatu [56].

În continuare, vom trece în revistă principalele idei desprinse din această analiză:

1) în art.591 din Codul penal rus din 1903 [57] atrage atenția cea de-a treia modalitate normativă a infracțiunii de escrocherie. Spre deosebire de celelalte două modalități normative, aceasta nu presupune că doar un bun mobil poate reprezenta obiectul material al escrocheriei. În legătură cu aceasta, pare să aibă dreptate S.A. Eliseev, care susține că legiuitorul rus din 1903, pornind de la necesitatea protejării relațiilor patrimoniale împotriva oricărei manifestări de rea-credință, a raportat la obiectul material al escrocheriei nu doar bunurile mobile, dar și alte valori patrimoniale, precum și drepturile asupra acestora [58]. Prin aceasta modalitatea examinată a faptei specificate la art.591 din Codul penal rus din 1903 amintește mult de însușirea dreptului asupra averii ori a altor foloase cu caracter material, modalitate a infracțiunii prevăzute la art.149 al Codului penal al Republicii Moldova din 1961 [59];

2) în Codul penal al Republicii Moldova din 1961, potrivit cu realitățile sociopolitice ale aceluși moment, răspunderea pentru infracțiunile contra proprietății era stabilită în două capitole ale Părții speciale. Nu în unul singur: Corespunzător, la art.122 din Codul penal din 1961, făcând parte din cap. III „Infracțiuni contra proprietății socialiste”, prin „escrocherie” se înțelegea însușirea (a se citi – sustragerea) averii de stat sau obștești prin înșelăciune sau abuz de încredere. La art.149 din Codul penal din 1961, făcând parte din cap. V „Infracțiuni contra proprietății personale a cetățenilor”, prin „escrocherie” se avea în vedere însușirea averii personale, sau a dreptului asupra acesteia, sau a altor foloase cu caracter material prin înșelăciune sau abuz de încredere. În acest fel, se poate observa că, în funcție de tipul de proprietate ocrotită penalmente (adică în funcție de obiectul juridic generic), erau determinate diferențiat limitele de aplicare a escrocheriei în conformitate cu art.122 și 149 din Codul penal din 1961. Nici dreptul asupra averii, nici alte foloase cu caracter material nu au constituit obiectul de influențare nemijlocită infracțională al escrocheriei, în ipoteza în care obiectul juridic generic al acestei infracțiuni îl formau relațiile sociale cu privire la proprietatea de stat sau obștească;

3) în plan istoric, art.190 CP RM are ca prototip art.122 din Codul penal din 1961. Nu art.149 din Codul penal din 1961. Prototip nu în sensul obiectului juridic generic al infracțiunii de escrocherie. Avem în vedere prototipul în sensul întinderii obiectului de influențare nemijlocită infracțională. Această concluzie este extrem de importantă pe fundalul unor încercări de moment de a raporta nejustificat dreptul asupra bunurilor imobile la obiectul de influențare nemijlocită infracțională al infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM;

4) nu cumva legiuitorul autohton, împrumutând din legea penală rusă termenul „dobândire” și folosindu-l în art.190 CP RM, l-a utilizat în accepție extinsă, având în vedere ceea ce în legea penală rusă e denumit „sustragerea bunurilor străine sau

dobândirea dreptului asupra bunurilor străine”? Să amintim că, în art.149 din Codul penal din 1961, prin „escrocherie” se avea în vedere însușirea averii personale, sau a dreptului asupra acesteia, sau a altor foloase cu caracter material prin înșelăciune sau abuz de încredere. În timp ce, în paralel, conform art.122 CP RM din 1961, escrocheria se exprima în însușirea averii de stat sau obștești prin înșelăciune sau abuz de încredere... În conformitate cu art.149 CP RM din 1961, se prevedea răspunderea, inclusiv, pentru însușirea dreptului asupra averii prin înșelăciune sau abuz de încredere. Deci, a existat un precedent legislativ, la care însă s-a renunțat încă în 1991. Aceasta nu înseamnă că s-a creat o lacună și că dobândirea dreptului asupra bunurilor prin înșelăciune sau abuz de încredere nu este susceptibilă de răspundere conform legii penale a Republicii Moldova. În situația dată, este aplicabil, după caz, art.196 sau 352 CP RM.

Chiar dacă astfel de argumente nu se încadrează în stereotipul unora, ele nu pot fi trecute cu vederea, pentru că art.190 CP RM nu a apărut pe o *tabula rasa*. De aceea, analiza precedentelor legislative ale acestui articol comportă o importanță cardinală în vederea stabilirii cu exactitate a ariei lui de aplicare.

Ignorarea originilor istorice ale reglementării răspunderii pentru infracțiunile reunite sub denumirea marginală de escrocherie nu este singura carență de care suferă explicațiile de la alin.2 și 3 pct.15 al Hotărârii nr.23/2004. În context, ridică semne de întrebare mai cu seamă explicația de la alin.3 al acestui punct: „Drepturile dobândite ilicit asupra bunurilor vor constitui obiect material al escrocheriei, dacă ele asigură în continuare posibilitatea de a deține, a folosi și a dispune de obiectul escrocheriei (bunul)”.

Având în vedere subtextul acestei explicații, considerăm criticabilă propunerea unor teoreticieni de a „materializa” dreptul asupra bunurilor victimei prin recunoașterea în calitate de obiect material al escrocheriei a documentelor care confirmă respectivul drept: „Cât privește dreptul asupra bunurilor străine, acesta poate fi privit doar condițional în calitate de obiect material al infracțiunii. În realitate, obiectul material al infracțiunii îl reprezintă nu dreptul în cauză, ci documentele referitoare la acesta” [60]; „Prin «dreptul asupra bunurilor străine» se are în vedere documentul care acordă dreptul de dobândire – la moment sau în viitor – a bunurilor” [61]; „Dreptul asupra bunurilor străine nu poate avea calitatea de obiect material al sustragerii. Această calitate o poate avea numai documentul cu ajutorul căruia se asigură trecerea dreptului de proprietate asupra acelor bunuri către o altă persoană” [62].

Astfel de opinii pot fi valabile doar în cazul în care sustragerea documentului reprezintă un scop în sine. În conjunctura legii penale autohtone, în asemenea situații poate fi aplicat art.360 CP RM. Dacă însă sustragerea documentului nu constituie un scop în sine, acest document va reprezenta mijlocul de săvârșire a infracțiunii. Totuși, trebuie să precizăm că, în ipoteza în care documentul în cauză se referă la dreptul asupra

unui bun imobil, el nu va putea reprezenta mijlocul de săvârșire a escrocheriei.

În această ordine de idei, atrage atenția poziția exprimată de M.P. Bikmurzin: „Documentele care confirmă un drept patrimonial nu prezintă valoare economică și nu pot constitui obiectul material al infracțiunilor contra proprietății. Obținerea în posesie a unor asemenea documente (cu excepția titlurilor de valoare la purtător) nu presupune de felul său că dreptul patrimonial trece către o altă persoană” [63]. Într-o manieră mai evoluată, I. Botezatu susține: „Contează nu atât dacă victima a fost sau nu lipsită de titlul respectiv. Contează dacă a pierdut sau nu posibilitatea reală de a-și exercita dreptul asupra bunurilor, pe care l-a dobândit făptuitorul. De aceea, documentul, care confirmă dreptul asupra bunurilor străine, nu poate fi nicidecum identificat cu însuși dreptul asupra bunurilor străine. Nu putem fi de acord nici cu aceea că escrocheria trebuie considerată consumată din momentul obținerii documentelor ce confirmă dreptul asupra bunurilor străine. Chiar și în conformitate cu legea penală rusă (subl. ne aparține), la acest moment se poate constata numai pregătirea de infracțiunea de escrocherie” [64].

Deloc întâmplător am subliniat cuvintele „chiar și în conformitate cu legea penală rusă”. Or, în prezența intenției de a comite ulterior sustragerea bunurilor imobile, luarea ilegală de la victimă a documentului care confirmă dreptul asupra unor asemenea bunuri nu poate fi calificată ca pregătire de una din infracțiunile prevăzute la art. 190 CP RM. Documentul, care se referă la dreptul asupra unui bun imobil, nu poate reprezenta mijlocul de săvârșire a acestor infracțiuni. Însă, un astfel de document poate reprezenta mijlocul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 196 CP RM.

Astfel, ne-am convins că infracțiunile prevăzute la art. 190 CP RM nu se consumă din momentul obținerii documentelor ce confirmă dreptul asupra bunurilor străine. În aceste condiții, este invalidată explicația de la alin. 3 pct. 15 al Hotărârii nr. 23/2004.

În altă privință, are dreptate I. Botezatu când afirmă: „Criticabilă este însăși sintagma «dreptul asupra bunurilor străine». În conformitate cu art. 228 din Codul civil, este lovit de nulitate actul juridic a cărui încheiere a fost determinată de comportamentul dolosiv sau viclean al uneia dintre părți. În aceste condiții, această parte la actul juridic, *alias* făptuitorul escrocheriei, nu poate obține niciun drept. Dreptul nu poate fi nelegitim. El sau este, sau nu este” [65]. Astfel de puncte de vedere au fost exprimate și de autorii din alte state: „Utilizarea în legea penală a sintagmei «dreptul asupra bunurilor străine» reprezintă rezultatul unei confuzii create din cauza interpretării greșite a unei situații” [66]; „Noțiunea «dobândirea dreptului asupra bunurilor străine» nu are o semnificație juridică de sine stătătoare și nu poate fi asimilată vreunei noțiuni cu care operează dreptul civil. Această noțiune reprezintă o ficțiune, întrucât o faptă penală nu poate reprezenta modalitatea de dobândire a unor drepturi. Drept urmare, dreptul asupra bunurilor străine nu poate constitui obiectul material al sustragerii. Un asemenea drept se află în afara cadrului acțiunii de sustragere” [67].

Dezvoltând aceste idei, amintim că, în conformitate cu art. 8 din Codul civil, „drepturile și obligațiile civile apar în temeiul legii” (alin. (1)); „drepturile și obligațiile civile apar... în urma dobândirii de patrimoniu în temeiuri neinterzise de lege” (lit. d) alin. (2)).

În concluzie, ca rezultat al săvârșirii infracțiunii, un drept subiectiv (oricare ar fi el) nu poate fi transmis. Mai corect ar fi să vorbim, în acest caz, despre transmiterea către făptuitor a anumitor facultăți (prerogative) în privința bunurilor victimei, facultăți ce derivă din drepturile respective asupra bunurilor victimei. De aceea, considerăm că legiuitorul ar trebui să modifice, de exemplu, art. 189 CP RM (care conține formularea „cererea de a se transmite... dreptul”). În orice caz, nu există niciun temei ca formulări de acest gen să completeze art. 190 CP RM sau oricare alte articole din legea penală.

În alt context, se creează impresia că autorii explicațiilor de la alin. 2 și 3 pct. 15 ale Hotărârii nr. 23/2004 confundă obiectul material cu obiectul juridic.

Au dreptate B.S. Nikiforov și G.A. Krigher atunci când exclud mențiunea cu privire la drepturile patrimoniale din noțiunea de patrimoniu privit ca obiect juridic generic. Astfel ei urmăresc să delimiteze obiectul juridic al infracțiunilor contra patrimoniului de obiectul material al acestor infracțiuni [68].

Într-adevăr, conform alin. (1) art. 284 din Codul civil, „patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate”. Această definiție privește patrimoniul ca obiect juridic generic al infracțiunilor prevăzute în cap. VI al părții speciale a Codului penal, în general, și al infracțiunilor prevăzute la art. 190 CP RM, în particular. În contextul studiului de față, patrimoniul ne interesează tocmai ca obiect material generic. Dacă patrimoniul ca obiect juridic generic cuprinde drepturile și obligațiile patrimoniale, atunci patrimoniul ca obiect material generic cuprinde bunurile care pot face obiectul unei apropiieri individuale sau colective, adică toate lucrurile apropiabile, care au, în același timp, valoare pecuniară.

Sub un alt aspect, din analiza explicațiilor de la alin. 2 și 3 pct. 15 ale Hotărârii nr. 23/2004 reiese că acestea își au suportul normativ în art. 159 din Codul penal al Federației Ruse [69] (*sic!*), nu în art. 190 CP RM.

În art. 159 din Codul penal al Federației Ruse, noțiunea de escrocherie este definită în felul următor: „sustragerea bunurilor străine sau dobândirea dreptului asupra bunurilor străine (*subl. ne aparține*) prin înșelăciune sau abuz de încredere”. În opoziție, în art. 190 CP RM noțiunea de „escrocherie” este definită altfel: „dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere”. Este ușor de observat că diferența specifică dintre cele două definiții legislative o constituie sintagma „sau dobândirea dreptului asupra bunurilor străine”.

În acest context, prezintă interes opiniile exprimate în doctrina penală rusă cu privire la înțelesul noțiunii

nii „dobândirea dreptului asupra bunurilor străine” și la relația acesteia cu noțiunea de sustragere: „De fapt, art. 159 din Codul penal al Federației Ruse prevede nu una, dar două componente de infracțiuni: 1) sustragerea bunurilor străine; 2) dobândirea dreptului asupra bunurilor străine” [70]; „Reieșind din interpretarea literală a alin.(1) art.159 din Codul penal al Federației Ruse, această normă stabilește răspunderea pentru două infracțiuni: 1) sustragerea bunurilor străine; 2) dobândirea dreptului asupra bunurilor străine. Or, aceste două varietăți ale escrocheriei sunt separate prin conjuncția «sau». De aceea, dobândirea dreptului asupra bunurilor străine trebuie privită ca alternativă a sustragerii bunurilor străine. Noțiunea «dobândirea dreptului asupra bunurilor străine» nu este cuprinsă de noțiunea «sustragerea bunurilor străine»” [71]; „În art.159 din Codul penal al Federației Ruse noțiunea de escrocherie este definită ca sustragere a bunurilor străine sau dobândire a dreptului asupra bunurilor străine prin înșelăciune sau abuz de încredere. Din această definiție rezultă: 1) în cazul escrocheriei, dobândirea dreptului asupra bunurilor străine nu se identifică cu sustragerea bunurilor străine; 2) escrocheria-sustragere a bunurilor străine și escrocheria-dobândire a dreptului asupra bunurilor străine sunt două componente de infracțiuni de sine stătătoare” [72]; „Punctul de plecare în analiza noțiunii de escrocherie îl reprezintă definiția noțiunii de sustragere de la alin.(1) art.158 din Codul penal al Federației Ruse. Tocmai noțiunea de sustragere este cea care permite delimitarea varietăților escrocheriei: escrocheria-sustragere a bunurilor străine și escrocheria-dobândire a dreptului asupra bunurilor străine” [73]; „Legiuitorul rus definește escrocheria ca «sustragere a bunurilor străine sau dobândire a dreptului asupra bunurilor străine prin înșelăciune sau abuz de încredere». În acest mod, legiuitorul rus consideră că necesită incriminare două varietăți ale escrocheriei: 1) sustragerea; 2) o altă infracțiune contra proprietății, care nu este sustragere” [74].

Așadar, unde anume în art.190 CP RM Plenul Curții Supreme de Justiție a remarcat prezența unei alte infracțiuni contra proprietății, care nu este sustragere?

Fără a aștepta răspunsul la această interrogație retorică, vom consemna că ultimul punct de vedere din cele reproduse *supra* suscită cel mai mare interes. Înainte de a pune întrebarea pe care o generează acest punct de vedere, vom specifica că la 22.12.2014 Plenul Curții Supreme de Justiție a exclus pct. 12-14 din Hotărârea nr.23/2004. Aceste puncte conțineau explicații referitoare la interpretarea art.189 CP RM. Alături de infracțiunile prevăzute la art.196 CP RM, cele prevăzute la art.189 CP RM se referă la tipul infracțiunilor săvârșite în scop de cupiditate, însă nu prin sustragere [75]. Din explicațiile de la alin.2 și 3 pct.15 ale Hotărârii nr.23/2004 reiese că Plenul CSJ nu consideră că infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM se referă la tipul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. De ce atunci: 1) prin Hotărârea nr.12/2014, din Hotărârea nr.23/2004 nu au fost excluse toate punctele care conțin explicații referitoare la interpretarea art.190 CP

RM; 2) la 22.12.2014 nu a fost adoptată o hotărâre aparte referitoare la practica judiciară în procesele penale cu privire la infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM? Or, Hotărârea nr.23/2004 se numește „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor” (*subl. ne aparține*). Oare pe nimeni din autorii explicațiilor de la alin.2 și 3 pct.15 ale Hotărârii nr.23/2004 nu pune în gardă această contradicție vădită?

Așadar, chiar Plenul CSJ recunoaște implicit că infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM sunt infracțiuni săvârșite prin sustragere.

Ne raliem poziției exprimate de I.Botezatu: „Escrocheria este o formă de sustragere. Iar dobândirea dreptului asupra bunurilor străine nu rezultă din definiția noțiunii de sustragere, formulată în art.158 al Codului penal al Federației Ruse” [76]. Această opinie nu poate fi ignorată, odată ce suportul normativ al explicațiilor de la alin.2 și 3 pct.15 ale Hotărârii nr.23/2004 este anume Codul penal al Federației Ruse, nu Codul penal al Republicii Moldova.

De menționat că anume în doctrina penală rusă au fost formulate următoarele puncte de vedere: „În situația dobândirii dreptului asupra bunurilor străine, aplicabilă este nu norma cu privire la escrocherie, dar cea cu privire la cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere” [77]; „Privite ca obiect material al sustragerii, bunurile reprezintă lucruri care sunt create prin munca omului, se caracterizează prin anumiți parametri fizici, prezintă valoare materială și se află în posesia unei persoane. O astfel de definiție permite disocierea sustragerii de cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, de încălcarea dreptului de autor sau a drepturilor conex ori de alte asemenea infracțiuni” [78]; „Drepturile patrimoniale pot avea calitatea de obiect imaterial al infracțiunilor contra proprietății. Însă nu al sustragerilor, ci al cauzării de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere” [79]; „În viziunea legiuitorului rus, obiectul material al escrocheriei-sustragere îl pot reprezenta numai bunurile corporale, nu și cele încorporale... Nu este cu puțință a sustrage un drept asupra bunurilor. Această poziție a legiuitorului rus se concretizează în aceea că, pe lângă cele două varietăți ale escrocheriei, într-un articol aparte al legii penale se incriminează fapta de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere” [80].

Considerăm că, în conjunctura dreptului penal al Republicii Moldova, nu există niciun obstacol pentru a considera că dobândirea ilicită a dreptului asupra bunurilor străine constituie una din modalitățile faptice ale infracțiunilor prevăzute la art.196 CP RM [81]. Aceasta întrucât dreptul asupra bunurilor străine poate să reprezinte obiectul imaterial al infracțiunilor prevăzute la art.196 CP RM. În acest sens, suntem de acord cu I.Botezatu care afirmă: „Cum în art.196 CP RM nu se utilizează noțiunile «bun» și «dreptul asupra bunului», nu există piedici de ordin terminologic de a susține oportunitatea aplicării art.196 CP RM în ipoteza dobândirii ilicite a dreptului asupra bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere (desi-

gur, dacă prin aceasta vor fi cauzate daune materiale în proporții mari” [82].

Întru dezvoltarea acestei idei, vom aduce ca exemplu o speță care a suscitât interes științific și practic la sfârșitul secolului al XIX-lea în Imperiul German. Ca esență, această speță amintește întrucâtva de încercarea de moment a Plenului Curții Supreme de Justiție de a echivala dobândirea dreptului asupra bunurilor străine cu dobândirea bunurilor străine: unele tribunale din Imperiul German au pronunțat soluții neuniforme privitoare la oportunitatea de a califica însușirea energiei electrice ca furt. La rândul său, Curtea Supremă de Justiție a Imperiului German a susținut adoptarea de sentințe de achitare în respectivele cauze judiciare. Motivarea instanței supreme a constatat în următoarele: „Energia electrică nu este o materie corporală și nu poate constitui obiectul material al furtului” [83]. Însă, ceea ce este mai important, în vederea prevenirii pentru viitor a calificării neuniforme a unor asemenea fapte, a fost necesară adoptarea la 09.04.1900 a unei legi speciale [84].

Ce dorim să sugerăm prin aceasta?

Înainte de a răspunde la această întrebare, vom constata că în doctrina penală a Republicii Moldova există o divergență de opinii referitoare la oportunitatea recunoașterii dreptului asupra bunurilor străine ca obiect (i)material al infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM: unii autori se pronunță împotriva unei asemenea recunoașteri [85], în timp ce alții sunt pentru o asemenea recunoaștere [86].

Nu punem la îndoială că, pentru dezvoltarea științei, pluralismul de opinii este esențial și definitoriu. Totuși, nu este de prisos să accentuăm că prima din pozițiile enunțate mai sus – cea care nu consideră oportună recunoașterea dreptului asupra bunurilor străine ca obiect (i)material al infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM – presupune o interpretare a legii penale în favoarea făptuitorului. În contrast, cea de-a doua poziție presupune o interpretare extensivă în defavoarea făptuitorului. O asemenea concluzie reiese din comparația elementară a sancțiunilor de la art.190 și 196 CP RM. Acest aspect nu poate fi neglijat, luând în considerare prevederea de la alin.(2) art.3 CP RM.

Cu regret, Plenul Curții Supreme de Justiție a susținut cea de-a doua poziție enunțată mai sus, potrivit căreia este oportună recunoașterea dreptului asupra bunurilor străine ca obiect (i)material al infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM.

În legătură cu aceasta, menționăm că, în cauza *X contra Regatului Unit*, fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a menționat: atunci când un act este privit ca infracțiune, judecătorul poate să precizeze elementele constitutive ale infracțiunii, dar nu să le modifice, în detrimentul acuzatului, iar modul în care el va defini aceste elemente constitutive trebuie să fie previzibil pentru orice persoană sfătuită de „un om de specialitate” [87].

Considerăm că în alin.2 și 3 pct.15 ale Hotărârii nr.23/2004 s-a recurs tocmai la modificarea elementelor constitutive ale infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM, în detrimentul făptuitorului. La concret, a

fost extinsă nejustificat întinderea obiectului material al acestor infracțiuni. Că este așa și nu altfel, conchidem din examinarea coroborată a următoarelor opinii: „Obiectul interpretării, constând în textul normei juridice, este cel care marchează limitele interpretării” [88]; „A interpreta literal o normă juridică înseamnă a stabili înțelesul termenilor pe care-i conține acea normă. Atunci când sunt depășite limitele denotative ale termenilor, deja atestăm procesul de creare a normei juridice” [89].

În alin.2 și 3 pct.15 ale Hotărârii nr.23/2004 Plenul CSJ a depășit limitele denotative ale termenului „bunuri”, întrucât l-a interpretat altfel decât o face în cazul interpretării în aceeași hotărâre a art.186-188, 191 și 192 CP RM, care stabilesc răspunderea pentru alte infracțiuni săvârșite prin sustragere (altele decât escrocheria).

Referindu-se la realitatea juridică izbitor de asemănătoare care se atestă în Federația Rusă, V.Juikov și E.Novikova opinează: „Uneori, interpretând normele de drept, instanța supremă depășește limitele acestor norme... Unele hotărâri ale Plenului Judecătorei Supreme a Federației Ruse sfidează acel principiu al dreptului penal care interzice suplinirea lacunelor existente în legea penală... De asemenea, interpretarea extensivă a normei penale nu este conformă cu acel precept acceptat de întreaga comunitate internațională, potrivit căruia interpretarea extensivă poate fi făcută în raport cu drepturile și libertățile omului, însă este inadmisibilă în cazul interpretării unor interdicții juridice” [90].

Analizând această opinie, nu putem decât să remarcăm că dacă și este marcat art.190 CP RM de anumite imperfecțiuni, nimănui în afară de legiuitor nu-i este permis să perfecționeze legea penală. O astfel de permisiune o poate avea doar cel care deține mandatul poporului.

Drept urmare, venim cu o recomandare *de lege ferenda*.

Așa cum am menționat, actualmente, în legea penală a Republicii Moldova prin escrocherie se înțelege „dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere”. Termenul echivoc „dobândire” reprezintă o aluzie nereușită la termenul omonim „приобретение” din art.159 al Codului penal al Federației Ruse. Această echivocitate este întărită și prin faptul că, invocând teza identității terminologice a noțiunilor folosite de legea penală în textele privitoare la infracțiunile contra patrimoniului cu termenii juridici din domeniul dreptului civil, unii consideră că noțiunea de „bunuri” din dispoziția art.190 CP RM cuprinde și noțiunea de „drepturi patrimoniale”. Pentru a înlătura definitiv posibilitatea unei asemenea interpretări, **propunem ca în art.190 CP RM locuțiunea „dobândirea ilicită” să fie înlocuită prin termenul adecvat „sustragerea”**.

Or, escrocheria aparține pe drept categoriei sustragerilor. Deși, în aparență, săvârșirea escrocheriei se exprimă în remiterea voluntară a bunurilor de către victimă spre făptuitor, în realitate escrocheria presupune întotdeauna actul de luare (pe cale de înșelăciune sau

abuz de încredere) de către făptuitor a acelor bunuri din stăpânirea victimei, cu concursul celei din urmă.

Pe lângă acestea, o interpretare sistemică a prevederilor din cap. VI al părții speciale a Codului penal ne permite să tragem concluzia că termenul „bunuri”, folosit de legiuitor, nu poate să includă și înțelesul de drepturi patrimoniale. De fapt, chiar din conținutul alin.(1) art.303 din Codul civil rezultă tocmai această denotație *ad-hoc* [91].

În acest fel, dacă prin *escrocherie* s-ar înțelege „sustragerea bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere”, ar dispărea, totodată, orice veleități de atribuire a bunurilor imobile la obiectele materiale ale sustragerii.

În afară de aceasta, **considerăm necesară modificarea sancțiunilor de la art.196 CP RM**. Sancțiunile în varianta modificată ar trebui să fie suficient de flexibile pentru a oferi posibilitatea aplicării unor pedepse corespunzătoare în acele cazuri când dobândirea ilicită a dreptului asupra bunurilor imobile străine va constitui modalitatea faptică a infracțiunilor prevăzute la art.196 CP RM.

Bineînțeles, propunem amendarea explicațiilor de la alin.2 și 3 pct.15 al Hotărârii nr.23/2004. Recomandăm ca acestea să fie substituite prin următoarele:

„Documentele nu pot reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM. Ele însă pot fi utilizate ca mijloc de săvârșire a infracțiunii în cauză.

Dreptul asupra bunurilor străine – mobile sau imobile – nu constituie obiectul influențării nemijlocite infracționale în cazul infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM.

După caz, art.196 CP RM sau art.106 din Codul contravențional trebuie aplicat în cazul dobândirii ilicite a bunurilor imobile străine prin înșelăciune sau abuz de încredere. În această ipoteză, art.190 CP RM este inaplicabil”.

7. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.17, se menționa: „Punctul 24 se exclude”. Amintim că la pct.24 al Hotărârii nr.23/2004 erau prevăzute explicații referitoare la răspunderea pentru sustragerea săvârșită repetat.

Totodată, în pct.16 din proiectul Hotărârii nr.12/2014 s-a urmărit nu eliminarea *in corpore* a prevederilor pct.24 din Hotărârea nr.23/2004, dar modificarea acestuia: „La punctul 24: 1. Alineatele unu, doi și trei se exclud; 2. La alineatul patru, se substituie dispozițiile: „furtul, jaful, tâlhăria, escrocheria, delapidarea averii străine sau pungășia» cu „sustragerea”; 3. Ultima propoziție din același alineat se completează cu următorul conținut: „...cu specificarea precisă a literelor corespunzătoare și a alineatului din articolul corespunzător”. 4. La final se adaugă un alineat nou, cu următorul cuprins: „În cazurile în care într-o infracțiune unică sunt prezente câteva circumstanțe agravante, la calificare se aplică, în conformitate cu lit.c) art.117 CP RM, acel alineat al normei care prevede o pedeapsă mai aspră. În același timp, îmbinarea câtorva circumstanțe agravante ale sustragerii nu reprezintă un concurs de infracțiune. Aceasta întrucât pluralitatea

agravanelor, având la bază aceeași intenție infracțională, nu înseamnă pluralitate de infracțiuni”.

Considerăm nereușite aceste explicații proiectate. În consecință, propunem reincluderea pct.24 în textul Hotărârii nr.23/2004. Considerăm că acest punct ar trebui să aibă următorul conținut:

„Prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [92], a fost exclusă circumstanța agravantă «săvârșirea repetată a sustragerii», care a fost prevăzută la lit.a) alin.(2) art.186, lit.a) alin.(2) art.187, lit.a) alin.(2) art.188, lit.a) alin.(2) art.190, lit.a) alin.(2) art.191 și lit.a) alin.(2) art.192 CP RM. Ca efect, conform legii penale în vigoare, repetarea infracțiunilor săvârșite prin sustragere reprezintă concursul acestor infracțiuni.

Operarea acestor amendamente legislative nu trebuie înțeleasă în niciun caz ca temei pentru a nu delimita sustragerea unică prelungită de concursul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Concursul infracțiunilor săvârșite prin sustragere trebuie deosebit de sustragerea unică prelungită, care constă din mai multe acte infracționale identice, realizate pe calea sustragerii bunurilor din una și aceeași sursă, caracterizate prin unitatea intenției infracționale și care în ansamblul lor alcătuiesc o infracțiune unică.

Nu constituie un concurs al infracțiunilor săvârșite prin sustragere sustragerea bunului divizibil pe părți, nici scoaterea de pe teritoriul unui obiectiv păzit, în câteva tranșe, a bunurilor care au fost pregătite pentru a fi sustrate împreună. De asemenea, dacă sustragerea este săvârșită în privința câtorva victime concomitent (în prezența identității formei sustragerii și a unității intenției), nu se atestă concursul infracțiunilor săvârșite prin sustragere.

Dimpotrivă, câteva sustrageri, comise în privința aceleiași victime (de la aceeași sursă), pot forma concursul infracțiunilor săvârșite prin sustragere, dacă, după fiecare din aceste infracțiuni, la făptuitor apăsă intenția de a comite o nouă infracțiune”

În opinia noastră, este imperioasă prezența unor asemenea explicații în Hotărârea nr.23/2004, deoarece în practica judiciară nu întotdeauna este conștientizată importanța respectării regulilor de calificare enunțate *supra*. Nu sunt rare cazurile când nu se depune niciun efort pentru a se analiza dacă intenția infracțională este caracterizată prin unicitate sau prin pluralitate. Totul se reduce la sumarea aritmetică a daunelor produse, ignorându-se cu desăvârșire atitudinea psihică a făptuitorului față de cele săvârșite. O asemenea abordare pare a fi comodă pentru cei care recurg la ea. Dar este ea oare conformă legii? Iată un astfel de exemplu din practica judiciară: *B.S. și C.N. au fost condamnați în baza alin.(4) art.186 CP RM. În fapt, prin înțelegere prealabilă, împreună cu M.D., aceștia au săvârșit următoarele fapte: la 13.01.2011, au pătruns în gospodăria lui R.T. din satul Pașcani, raionul Criuleni, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 14.750*

lei; la 15.01.2011, au pătruns în gospodăria lui S.B. din același sat, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 1.600 lei; la 20.01.2011, au pătruns în gospodăriile lui M.T. și S.M. din satul Pașcani, raionul Criuleni, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 8.700 lei; la 22.01.2011, au pătruns în gospodăriile lui D.C. și B.A. din satul Măgdăcești, raionul Criuleni, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 18.000 lei; la 14.04.2011, au pătruns în gospodăria lui U.D. din satul Ratuș, raionul Criuleni, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 800 lei; la 14.04.2011, au pătruns în gospodăria lui B.C. din același sat, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 2.300 lei; la 16.05.2011, au pătruns în gospodăria lui E.V. din satul Pașcani, raionul Criuleni, de unde au sustras pe ascuns bunuri în valoare de 8.000 lei. La 18.03.2012, în jurul orei 19.00, B.S. a pătruns în subsolul unei case de pe str. Dacia, or. Cricova. Din debaraua ce aparținea lui M.E. acesta a sustras pe ascuns bunuri în valoare de 2.000 lei [93].

În principiu, putem admite că, la 13.01.2011, făptuitorii aveau formată intenția de a comite chiar și fapta care datează cu 16.05.2011. Cât privește fapta săvârșită la 18.03.2012, avem mari îndoieli că aceasta ar fi fost cuprinsă de intenția unică a făptuitorilor. În orice caz, în speță nu sunt prezentate argumente care ar face să dispară aceste îndoieli.

8. În Hotărârea nr.12/2014, la pct.19 și 21, se menționează: „La punctul 29: la alineatul doi, sintagma «săvârșirii furtului, jafului sau tâlhăriei» se substituie cu cuvântul, «sustragerii»; La punctul 31: „la alineatul patru, cuvintele, «furtul, jaful sau tâlhăria» se substituie cu, «sustragerea»”.

Nu înțelegem care a fost necesitatea de a efectua o asemenea modificare. Or, în pct.29 și 31 din Hotărârea nr.23/2004 se oferă explicații referitoare la infracțiunile prevăzute la art.186, 187 sau 188 CP RM, săvârșite prin pătrundere în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință și, respectiv, în timpul unei calamități. Circumstanțele agravante corespunzătoare sunt consemnate numai în art.186, 187 și 188 CP RM, nu și în art.190, 191 și 192 CP RM. De ce atunci în pct.29 și 31 din Hotărârea nr.23/2004, în locul noțiunilor care desemnează formele potrivite ale sustragerii – „furtul”, „jaful” și „tâlhăria” – ar trebui să fie utilizată noțiunea generică „sustragere”? Or, în ipotezele descrise, această noțiune generică este excedentară. Utilizarea acestei noțiuni în pct.29 și 31 din Hotărârea nr.23/2004 ar putea avea efecte derutante asupra practicii judiciare.

Drept urmare, **recomandăm să se revină la varianta inițială a pct.29 și 31 din Hotărârea nr.23/2004.**

9. În pct.19 al Hotărârii nr.12/2014, cu privire la pct.29 al Hotărârii nr.23/2004 se arată: „alineatul șapte se completează la final cu sintagma: «deoarece sustragerea, în această modalitate agravantă a sa, absoarbe violarea de domiciliu»”.

În ce ne privește, considerăm că este posibil ca infracțiunea prevăzută la art.179 CP RM să formeze concursul cu una din infracțiunile prevăzute la lit.c) alin.(2) art.186, lit.d) alin.(2) art.187 sau lit.d) alin.(2) art.188 CP RM, presupunând pătrunderea în locuință.

În această ordine de idei, reproducem următoarea speță: La 09.06.2006, aproximativ la ora 01.30, G.V., fiind în stare de ebrietate, prin înțelegere prealabilă și împreună cu minorul P.A., a intrat în gospodăria lui M.V. din satul Costești, raionul Ialoveni. Încălcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, G.V. și P.A. au tulburat liniștea publică și i-au aplicat lovituri lui M.V., provocându-i dureri fizice. De asemenea, P.A. a spart geamul de la casa victimei și becul electric, săvârșind acțiuni care prin conținutul lor se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită. Tot atunci, G.V., aflându-se în locuința lui M.V., a sustras din ea bunuri în valoare de 280 lei [94].

În această speță, Colegiul penal al CSJ a considerat că infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.179 CP RM formează concursul, printre altele, cu infracțiunea specificată la lit.b), c), d) alin.(2) art.186 CP RM.

Oare nu a fost superfluă calificarea faptelor lui G.V. și P.A. în baza alin.(1) art.179 CP RM? Poate era suficientă reținerea la calificare a lit.c) alin.(2) art.186 CP RM, care stabilește răspunderea pentru furtul săvârșit prin pătrundere, printre altele, în locuință?

Răspunzând la această întrebare, vom menționa că furtul, jaful sau tâlhăria săvârșite prin pătrundere în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință aduc atingere, *inter alia*, relațiilor sociale cu privire la inviolabilitatea încăperii, a altui loc pentru depozitare sau a locuinței (a nu se confunda cu inviolabilitatea domiciliului, care este o noțiune tangentială, iar uneori o noțiune mai îngustă). Această afirmație își găsește valabilitate în speța adusă ca exemplu *supra*: înainte de a pătrunde în locuință pentru a săvârși sustragerea, G.V. și P.A. au intrat neautorizat în gospodăria victimei M.V. Iar în conformitate cu pct.11) art.6 din Codul de procedură penală, domiciliu se consideră, inclusiv, orice teren privat. Astfel că violarea de domiciliu subzistă alături de sustragerea săvârșită prin pătrundere în locuință, când ne referim la cele săvârșite de G.V. și P.A.

Acesta nu e singurul exemplu când cele două infracțiuni pot subzista. Despre un alt exemplu ne vorbește E.Visterniceanu: dacă domiciliul violat aparține unei persoane, iar făptuitorul săvârșeste sustragerea în raport cu o altă persoană, care la acel moment se află în domiciliul primei persoane; neglijarea faptului că există două victime, dar nu ale unei singure infracțiuni, ci ale unor infracțiuni diferite, ar însemna încălcarea gravă a principiului legalității [95]. Nu este exclus ca și în alte situații să se ateste concursul dintre infracțiunea de violare de domiciliu și infracțiunea de sustragere săvârșită prin pătrundere în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință: atunci când se violează domiciliul comun a mai multor persoane, fiind sustrate bunurile doar a uneia sau a unora dintre acele persoane; atunci când victima uneia dintre cele două infracțiuni concurente este titularul dreptului de proprietate asupra imobilului, iar victima celeilalte infracțiuni concurente este titularul unui drept real derivat (drept de abitație, drept de servitute, drept de superficie) asupra unei părți a aceluiași imobil etc.

Pe cale de consecință, **propunem ca din pct.29 al Hotărârii nr.23/2004 să fie exclus alin.7**, care are următorul conținut: „În cazul sustragerii săvârșite prin pătrundere în locuință nu este necesară calificarea suplimentară conform art.179 CP RM, deoarece sustragerea, în această modalitate agravantă a sa, absoarbe violarea de domiciliu”.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=196 (vizitat 18.01.2015).
2. *Ibidem*, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=37 (vizitat 18.01.2015).
3. *Ibidem*. Proiect. http://despre.csj.md/images/sustragerea_bunurilor.pdf (vizitat 18.01.2015).
4. Amintim că la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004 este definită noțiunea de sustragere: „În sensul legii, se consideră sustragere luarea ilegală și gratuită a bunurilor din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop acaparator”.
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=11 (vizitat 18.01.2015).
6. Amintim că, înainte de modificarea de la 22.12.2014, alin.1 pct.8 al Hotărârii nr.23/2004 avea următorul conținut: „Semnele de cauzare a vătămării intenționate ușoare ori medii a integrității corporale sau sănătății victimei în cadrul tâlhăriei și șantajului sunt cuprinse în dispoziția art.188 și art.189 CP RM și nu necesită o încadrare separată și în baza art.152 CP RM”.
7. Recomandarea Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea semnului calificativ al art.188 alin.(1) CP – tâlhăria însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate”, nr.51 din 20.06.2013. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=76 (vizitat 18.01.2015).
8. A se vedea: Stati V. *Poziția privind Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea semnului calificativ al art.188 alin.(1) CP – tâlhăria însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate”, nr.51 din 20.06.2013*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.8, p.2-9.
9. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., Țurcanu I., Grosu V. *Drept penal. Partea specială*. Chișinău: Cartier, 2005, p.260.
10. Amintim că la alin.1 pct.2 al Hotărârii nr.23/2004 este definită noțiunea de sustragere.
11. Безверхов А.Г. *Имущественные преступления*. Самара: Самарский университет, 2002, с.155.
12. *Codul penal al Republicii Moldova* / Sub red. lui A.Barbăneagră. Chișinău: ARC, 2003, p.382; Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.171.
13. Шульга А.В. *Присвоение или растрата в условиях становления рыночных отношений*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2000, с.16; Ахмедов Р.У. *Оценочные признаки хищения и его форм в уголовном праве*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2013, с.17.
14. *Dicționarul explicativ al limbii române* / Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. București: Univers enciclopedic, 1998, p.5.
15. *Ibidem*, p.1017.
16. Фойницкий И.Я. *Курс уголовного права. Часть Особенная. Посягательства личные и имущественные*. Санкт-Петербург: Типография М.М. Стасюлевича, 1912, с.123.
17. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea în practica judiciară a principiului individualizării pedepsei penale”, nr.16 din 31.05.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=16 (vizitat 18.01.2015).
18. Cu această ocazie, consemnăm că pentru calificarea faptei în baza art.196 CPRM nu au relevanță mijloacele care au fost utilizate pentru săvârșirea infracțiunii. Ca și în cazul infracțiunilor specificate la art.190 CP RM, aceste mijloace pot constitui: documente false; instrumente de măsurat false; uniformă specială sau alte însemne de apartenență la un anumit rol social; computerul etc. Important este de a stabili că aceste mijloace au fost folosite nu pentru sustragere, dar pentru cauzare pe altă cale a daunelor materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere.
19. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 04.02.2014. Dosarul nr.1ra-8/2014. www.csj.md (vizitat 19.01.2015).
20. Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.692.
21. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 09.04.2014. Dosarul nr.1ra-689/2014. www.csj.md (vizitat 19.01.2015).
22. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.196-199.
23. A se vedea, de exemplu: Скляров С.В. *Понятие хищения в уголовном законодательстве России: теоретический анализ*. В: *Государство и право*, 1997, № 9, с.64-68.
24. A se vedea: Клепицкий И.А. *Недвижимость как предмет хищения и вымогательства*. В: *Государство и право*, 2000, № 12, с.11-19.
25. *Strafgesetzbuch*. <http://www.bmj.de/SharedDocs/ExterneLinks/DE/StGB.html> (vizitat 19.01.2015).
26. Клепицкий И.А. *Op.cit.*, p.11-19.
27. Уголовный кодекс Российской Федерации. В: *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.
28. Селиванов И.О. *Присвоение или растрата: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Калининград, 2002, с.12.
29. Хмелева М.Ю. *Уголовная ответственность за мошенничество*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Омск, 2008, с.8.
30. Безверхов А.Г. *Op.cit.*, p.125.
31. Explicația de la alin.4 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004

nu diferă cu mult de actuala, modificată la 22.12.2014: „În cazurile când la sustragerea bunului împotriva voinței ei, ori prin înșelăciune, victimei i-au fost administrate substanțe sau soluții otrăvitoare periculoase pentru viață, ori cu proprietăți de a aduce victima într-o stare de neputință, acțiunile urmează a se califica ca tâlhărie. Dacă cu același scop în organismul victimei s-au introdus substanțe care nu prezintă pericol pentru viață ori sănătate, faptele, în dependență de urmări, se califică ca jaf. Proprietățile substanțelor urmează a fi stabilite pe calea expertizelor medico-legale”.

32. Florea M. *Teorii psihologice asupra agresivității*. <http://www.history-cluj.ro/SU/anuare/2003/Florea.htm> (vizitat 19.01.2015).

33. *Dicționarul explicativ al limbii române*, p.67.

34. Ашитов З.О. *Социалистическая законность и квалификация преступлений*. Алма-Ата: Казахстан, 1983, с.49.

35. Устинова Т.Д. *Уголовная ответственность за бандитизм (по новому Уголовному кодексу Российской Федерации)*. Москва: Интел-Синтез, 1997, с.28-29.

36. Нагаева Т.И. *Формы и виды преступного деяния*: Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 2012, с.31.

37. Кибальник А.Г., Соломоненко И.Г. *Преступления против мира и безопасности человечества*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.183; Кригер Г.А. *Квалификация хищений социалистического имущества*. Москва: Юридическая литература, 1971, с.137.

38. Manea V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010, p.156.

39. Visterniceanu E. *Răspunderea penală pentru tâlhărie*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, p.108-111.

40. *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.

41. Kodeks karny. <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970880553&type=3> (vizitat 19.01.2015).

42. Wetboek van Strafrecht. <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht.html> (vizitat 19.01.2015).

43. Strafflag. <http://wisberg.se/wisberg.se/pdf/strafflag1864.pdf> (vizitat 19.01.2015).

44. Penal code (Undang-undang R.I. No. 27 Tahun 1999, tanggal 19 Mei. 1999). http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=181078 (vizitat 19.01.2015).

45. Manea V. *Op.cit.*, p.155.

46. Энтю В.А. *Некоторые аспекты разделения понятия «нападения» и «насилия», как составляющие объективной характеристики разбоя*. В: «Черные дыры» в российском законодательстве, 2006, № 4, с.157-159.

47. Радостева Ю.В. *Уголовно-правовое понятие насилия*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2006, с.23.

48. Агапов П.В. *Уголовно-правовая характеристика нападения при бандитизме*. В: *Уголовное право*, 2005, № 2, с.4-7.

49. Шарапов Р.Д. *Физическое насилие в уголовном праве*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, с.82.

50. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiuni-

lor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=17 (vizitat 19.01.2015).

51. Este adevărat că dispoziția de la lit.d) alin.(2) art.171 CP RM nu mai este în vigoare. Totuși, pentru studiul de față continuă să prezinte interes științific atât această dispoziție, cât și explicația corespunzătoare din hotărârea precitată.

52. Симонов В.И., Шумихин В.Г. *Преступное насилие: понятие, характеристика и квалификация насильственных посягательств на собственность*. Пермь: Пермский госуниверситет им. А.М. Горького, 1982, с.84.

53. Баландин А., Баландина Л., Джанибеков В. *Самые опасные наркотики*. Москва: С.п., 2008, с.22, 26, 94.

54. Шмаленя С.В. *Вопросы правомерности использования аналогии в качестве способа преодоления пробелов в законодательстве*. В: Вісник Запорізького державного університету. Юридичні науки. Запоріжжя: ЗДУ, 2003, № 1, с.28-34.

55. Explicația de la alin.1 pct.10 al Hotărârii nr.23/2004 a avut următorul conținut: „Jaful, tâlhăria se consideră săvârșite de: o persoana mascată, atunci când aceasta și-a ascuns fața cu careva obiecte, ori a folosit diferite măști; o persoana deghizată, travestită, atunci când persoana își schimbă înfățișarea prin machiaj, prin folosirea perucilor, mustăților, bărbilor, ochelarilor sau a îmbrăcămintei sexului opus”.

56. Botezatu I. *Răspunderea penală pentru escrocherie*. Chișinău: CEP USM, 2010, p.68-69, 74-75, 92, 124.

57. Уголовное Уложение 22 марта 1903 г. с мотивами, извлеченными из объяснительной записки редакционной комиссии, Представления Министерства в Государственный Совет и журналов – особого совещания, особого присутствия департаментов и общего собрания Государственного Совета. Санкт-Петербург: Издательство Н.С. Таганцева, 1904, с.878.

58. Елисеев С.А. *Преступления против собственности по Уголовному Уложению 1903 г.* В: *Сибирский Юридический вестник*, 2001, № 4. <http://law.isu.ru/rus/science/vestnik/index.html> (vizitat 19.01.2015).

59. *Вештиле Советулуй Сунрем ал РССМ*, 1961, № 10.

60. Куц В.Н. *О непосредственном объекте вымогательства*. В: *Проблемы социалистической законности*, 1986, вып. 17, с.113-116.

61. Малахов Л.К. *Ответственность за вымогательство: квалификация и наказание по российскому и зарубежному праву*. Нижний Новгород: Издательство Нижегородского университета, 1995, с.22; Ворошилин Е.В. *Ответственность за мошенничество*. Москва: ВЮЗИ, 1980, с.14.

62. Эриашвили Н.Д. *Присвоение и растрата чужого имущества как форма хищения: уголовно-правовой анализ*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, с.12.

63. Бикмурзин М.П. *Предмет преступления: теоретико-правовой анализ*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Уфа, 2005, с.140.

64. Botezatu I. *Op.cit.*, p.125.

65. *Ibidem*, p.125-126.

66. Безверхов А.Г. *Op.cit.*, p.127.

67. Хиллута В.В. *Право на имущество как предмет хищения в доктрине уголовного права и судебной практике*. В: *Известия вузов. Правоведение*, 2013, № 2, с.185-198.
68. *A se vedea*: Никифоров Б.С. *Борьба с мошенническими посягательствами на социалистическую и личную собственность по советскому уголовному праву*. Москва: Издательство АН СССР, 1952, с.60; Кригер Г.А. *Ответственность за хищение государственного и общественного имущества по советскому уголовному праву*. Москва: Издательство Московского университета, 1957, с.26-32.
69. Уголовный кодекс Российской Федерации от 24 мая 1996 г. В: *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.
70. Волженкин Б.В. *Мошенничество*. Санкт-Петербург: Юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 1998, с.20; Лесняк В.И. *Объективные признаки мошенничества*. В: *Вестник Челябинского государственного университета*, 2004, № 1, с.85-91.
71. Ахмедов Р.У. *Op.cit.*, p.22-23.
72. Филаненко А.Ю. *Хищение чужого имущества: уголовно-правовой и криминологический аспекты*. Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 2010, с.11.
73. Гилязова Л.Р. *Понятие мошенничества: ретроспективный анализ*. В: *Фундаментальные исследования*, 2006, № 6, с.26-29.
74. Малахаткина Е.В. *Характеристика мошенничества по действующему российскому уголовному законодательству*. В: *Уголовное право: истоки, реалии, переход к устойчивому развитию*. Материалы VI Российского конгресса уголовного права (26-27 мая 2011 года). Москва: Проспект, 2011, с.311-316.
75. În context, este necesar să amintim: luând în considerare specificul faptei prin care se aduce atingere obiectului juridic special, precum și prezența sau lipsa scopului de cupiditate, tipologia infracțiunilor contra patrimoniului poate fi înfățișată în felul următor:
- 1) infracțiuni săvârșite prin sustragere (art.186-188, 190-192 CP RM);
 - 2) infracțiuni săvârșite în scop de cupiditate, însă nu prin sustragere (art.189 și 196 CP RM);
 - 3) infracțiuni săvârșite în scop de cupiditate, având o natură mixtă (art.194 CP RM);
 - 4) infracțiuni săvârșite pe calea răpirii unui mijloc de transport, a unui mijloc de transport cu tracțiune animală sau a unui animal de tracțiune (art.192¹ și 192² CP RM);
 - 5) infracțiuni săvârșite în lipsa unui scop special (art.193, 197 și 199 CP RM).
76. Botezatu I. *Op.cit.*, p.126.
77. Вишнякова Н.В. *Объект и предмет преступлений против собственности*. Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Омск, 2003, с.7.
78. Селиванов И.О. *Op.cit.*, p.11-12.
79. *Уголовное право. Особенная часть* / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова, с.193.
80. Малахаткина Е.В. *Op.cit.*, p.311-316.
81. În acest context, nu putem trece cu vederea opinia exprimată de către I.Botezatu: în Codul penal al Republicii Moldova din 1961, răspunderea pentru infracțiunea de cauzare de pagube materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere a fost prevăzută numai în capitolul legii penale dedicat infracțiunilor contra proprietății socialiste, în art.126. De fapt, art.126 al Codului penal din 1961 a fost conceput ca normă complementară, „de rezervă”, în raport cu art.122 al Codului penal din 1961. Normă care se aplică în cazul în care se comite abuzul de încredere sau înșelăciunea. Însă nu în legătură cu sustragerea*.
- * Botezatu I. *Op.cit.*, p.75.
- Defalcarea, de către legiuitor (în 1961), a cauzării de pagube materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere din componența de escrocherie a reprezentat o urmare firească a apariției normative a conceptului de sustragere și a cercetării științifice intensive a acestuia.
82. *Ibidem*, p.127-128.
83. Гессен И.В. *Творческая роль суда (примеры из практики)*. В: *Журнал Министерства юстиции*, 1897, № 6, с.204-225.
84. Preuss L. *Punishment by analogy in national socialist penal law*. In: *Journal of criminal law and criminology*, 1936, № 26, p.47-856.
85. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.648; Botezatu I. *Op.cit.*, p.277; Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова*. Часть особенная. Том 1. Кишинэу: Cartdidact, 2010, p.339.
86. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A.Barbăneagră*, p.398; Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*, p.198.
87. *A se vedea*: Bîrsan C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol.I. Drepturi și libertăți. București: ALL Beck, 2005, p.574.
88. Ильинова Д. *Значение и применение общих правовых принципов*. Рига: Ratio iuris, 2005, с.79.
89. Калниньш Е. *Дальнейшее формирование прав*. В: *Основы юридического метода. II шаг в применении правовых норм*. Рига: Латвийский Университет, 2003, с.128.
90. Жуйков В., Новикова Е. *Наше право: толкование сверху*. http://www.lecs-center.org/index.php?option=com_content&view=article&id=241%3Azhukov-novikova-nashe-pravo&catid=39%3Apublications&Itemid=55&lang=ru (vizitat 19.01.2015).
91. În conformitate cu alin.(1) art.303 din Codul civil, „posesiunea se dobândește prin exercitarea voită a stăpânirii de fapt a bunului”. Or, un drept patrimonial nu se poate afla în posesiunea cuiva.
92. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
93. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26.03.2014. Dosarul nr.1ra-608/14. www.csj.md (vizitat 19.01.2015).
94. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04.02.2009. Dosarul nr.1ra-174/09. www.csj.md (vizitat 19.01.2015).
95. Visterniceanu E. *Op.cit.*, p.165.

PROBLEMELE JURIDICE ALE TRANSPORTULUI RUTIER DE BAGAJE NEÎNSOȚITE (COLETE)

Iurie MIHALACHE,

doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „Constantin Stere”)

Legislația națională conține numeroase lacune în domeniul reglementării transportului rutier internațional de bagaje. Codul transporturilor rutiere stabilește necesitatea obținerii licenței pentru activitatea de coletărie, în timp ce mecanismul real de aplicare a licenței respective nu este prevăzut. În scopul schimbării situației existente, devine necesară adoptarea unui cadru normativ eficient.

Cuvinte-cheie: transport; bagaj; rutier; licență; bagaj neînsoțit; legislație.

* * *

La législation nationale contient plusieurs lacunes concernant le cadre juridique de réglementation du transport des bagages par voie routière internationale. Le Code des transports routiers a introduit la licence obligatoire pour l'activité de colérierie, en temps que le mécanisme réel d'application de cette licence n'est pas prévu. Pour changer la situation existante dans le domaine des paquets, il faut élaborer une législation plus forte.

Mots-clés: transport; bagage; routière; licence; paquet; législation.

Practica Republicii Moldova dovedește că majoritatea bagajelor neînsoțite se transportă cu încălcarea legislației vamale, fără achitarea de taxe și impozite. Motivul constă în faptul că legislația cu privire la transportarea bagajelor neînsoțite este difuză. În acest context, primul semn de întrebare ia naștere în legătură cu denumirea corectă a genului respectiv de activitate, deoarece Codul transporturilor rutiere [1] face referire la „transportul de colete”, în timp ce legislația vamală utilizează noțiunile „transport de bagaje neînsoțite” și „transport de mărfuri”. Din nefericire, până în prezent problema transportului rutier de bagaje din Republica Moldova nu a fost abordată în doctrina juridică națională. În schimb, anumite lucrări științifice la acest capitol au elaborat autorii ruși *K.Lazukina* [2], *A.Peresâpkin* [3] și *L.Ladocikina* [4], precum și cei francezi – *R.Rodière* și *G.Paillet* [5].

Conform noilor reglementări, **transportul rutier de colete reprezintă acea operațiune de transport rutier care se efectuează cu vehicule rutiere pentru deplasarea coletelor** (art.5 din Codul transporturilor rutiere). Pentru transportul de colete în trafic internațional, operatorii de transport trebuie să dețină licențe (art.27 alin. (2) lit.(d)). În pofida faptului că Codul transporturilor rutiere a intrat în vigoare la data de 15 septembrie 2014, implementarea reală a prevederilor legale de punere în aplicare a licențelor pentru transportul de colete nu s-a produs. Pe de altă parte, faptul introducerii licențelor pentru transportarea coletelor nu rezolvă problemele existente în domeniu. Or, practica dovedește că chiar și în prezența licențelor pentru colete, transportarea acestora rămâne în afara legii, iar motivul îl constituie lipsa unui mecanism viabil cu referire la procedura declarării vamale a coletelor. Mai mult decât atât, introducerea licenței soluționează numai o parte din problemele transportatorilor, deoarece deținerea licenței oricum nu le permite circulația legală pe teritoriul Uniunii Europene și nu-i scutește de amenzi.

Conform Legii cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice nr.1569/2002 [6], **bagaje neînsoțite sunt bunurile expediate de către proprietar (posesor) sau la indicația lui, care sunt deplasate peste frontiera vamală de către transportator și nu sunt însoțite de către proprietar (posesor)** (art.2). În acest context, un alt act normativ, denumit Regulamentul cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Moldovei de către persoanele fizice nr.1185/2003 [7] prevede că la introducerea pe teritoriul republicii a bagajului neînsoțit se percep obligatoriu **drepturile de import** (cu excepția cazurilor prevăzute la lit.(d) alin.(1) al art.5 din Legea nr.1569/2002), pe principii generale, cu condiția că bunurile nominalizate nu sunt destinate activității comerciale sau de producție și că vor fi declarate în modul stabilit. Bagajele neînsoțite care sunt destinate activității comerciale sau de producție, pot fi introduse pe teritoriul țării numai de către agenții economici care sunt înregistrați la Î.S. „Camera Înregistrării de Stat” ca subiecți ai activității de întreprinzător. Bunurile se califică drept bagaje neînsoțite în temeiul unui **document eliberat de proprietarul (expeditorul) bunurilor sau a unei dovezi de încheiere a contractului respectiv de transport** (pct.9).

În legătură cu procedura declarării în vamă a bagajelor neînsoțite, distingem două proceduri diferite: pentru intrarea și pentru ieșirea din țară. Astfel, **la intrarea în țară**, conform Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova nr.1140/2005 [8], transportatorul este obligat să prezinte biroului vamal de frontieră lista coletelor (pct.11). Acestea trebuie să fie ambalate astfel încât să nu se poată pătrunde la conținutul lor fără ruperea sigiliului sau fără a lăsa urme vizibile (pct.51).

Controlul vamal al bagajelor neînsoțite se efectuează numai în prezența unui reprezentant împuternicit legal al posesorului bagajului (de regulă, acesta este

conducătorul auto). În lipsa reprezentantului, trecerea bagajelor neînsoțite peste frontiera vamală nu se admite. Reprezentant poate fi oricare persoană fizică cu capacitatea juridică deplină și care dispune de *actul, ce confirmă dreptul său de a reprezenta acest bagaj* (pct.26). Mai mult decât atât, la declararea bunurilor din bagajul neînsoțit, inspectorului vamal trebuie să i se prezinte *documentele care confirmă dreptul de proprietate sau de folosință asupra bunurilor* (contractul, factura comercială sau documentul de plată) (pct.10 (1) lit.(b)).

Declarația vamală a bagajelor neînsoțite poate fi efectuată în formă verbală sau scrisă. Conform Legii nr.1569/2002, persoanele fizice au dreptul de a declara organului vamal *în mod verbal* bunurile introduse în țară a căror valoare în vamă nu depășește suma de 300 euro și care nu sunt destinate activității comerciale sau de producție (art.4 alin.(4) lit.(b)). Prin urmare, atâta timp cât valoarea bunurilor din bagaj este până la 300 de euro și bunurile nu sunt destinate activității comerciale, declarație vamală se face verbal, printr-o simplă informare a inspectorului vamal despre conținutul bagajului. Problema majoră însă ia naștere pentru transportator. Ținând cont de faptul că per ansamblu valoarea coletelor excede suma de 300 euro, transportatorului de fiecare dată îi revine obligația de a întocmi în formă scrisă declarația vamală, iar în situația în care nu deține documentele necesare cu referire la bagaje, își asumă întreaga responsabilitate juridică.

Declarația scrisă a bunurilor din bagajul neînsoțit se face conform modelului (formularul tipizat DV-6) prevăzut la Anexa nr.2 din Regulamentul privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate, aprobat prin Ordinul nr.56-O/2008 (în continuare – Regulamentul nr.56-O/2008) [9]. Practica dovedește însă numeroase încălcări la acest capitol. *În primul rând*, la momentul predării bagajului, chiar și dacă valoarea acestuia depășește 300 euro, transportatorul nu creează persoanei condițiile necesare pentru completarea declarației vamale. Mai mult chiar, între transportator și persoană nu se încheie contract în formă scrisă, respectiv nu se eliberează bon de casă. *În al doilea rând*, la preluarea bagajelor, conducătorii auto se bazează pe încrederea persoanei, fără a verifica conținutul bagajelor. *În al treilea rând*, la punctul de trecere a frontierei de stat, din motiv că nu deține actul care să ateste dreptul de proprietate asupra bunurilor din bagaje, conducătorul auto fie nu întocmește declarația vamală scrisă, fie o întocmește, dar cu indicarea unor date eronate.

În vamă, inspectorii vamali constată lipsa declarației vamale cu referire la bagaje și întocmesc procese-verbale de ridicare a mărfii. Conducătorului auto i se invocă, după caz, încălcarea art.287 alin.(1) pct. (10) din Codul contravențional (*„Trecerea mărfurilor, obiectelor și altor valori peste frontiera vamală a Republicii Moldova eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el în locuri special pregătite sau adap-*

tate în acest scop (...) ori prin nedeclararea sau declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei vamale, dacă aceste acțiuni nu constituie infracțiune de contrabandă sau o altă infracțiune”, cu aplicarea sancțiunii în mărime de 150 unități convenționale (3000 de lei)) sau încălcarea art.248 din Codul penal (*infracțiunea de contrabandă*) cu remiterea materialelor către organul de urmărire penală. Pedepsa în cazul infracțiunii de contrabandă constă în plata unei amenzi cu mărimea de la 150 u.c. și poate ajunge până la pedeapsa cu închisoarea de la 3 la 10 ani.

Situație de caz. Inculpatul N.V., activând în calitate de transportator de colete, la 15.10.2012, aproximativ ora 02:00, la linia de control Leușeni-Albița, în cadrul controlului vamal al unității de transport de model „Mercedes”, pe care o conducea și care se deplasa pe ruta Italia-Moldova, nu a declarat în declarația vamală și nu a prezentat marfa din colet. Conform raportului de evaluare întocmit de Secția Venituri, Valoarea în Vamă și clasificarea mărfurilor, valoarea în vamă constituie 108.750 lei. În ședința de judecată, inculpatul a confirmat vinovăția sa și a declarat că coletele care se aduc la punctul de colectare, nu se verifică. La data de 15.10.2012, când se întorcea din Italia spre Moldova, o persoană l-a rugat să transporte niște colete, conținutul cărora el nu l-a verificat, cu condiția ca ulterior coletele să fie transmise destinatarului. La postul vamal Leușeni, în urma controlului vamal, au fost depistate mai multe cutii cu încălțăminte, care nu au fost declarate. În vamă el a perfectat declarațiile vamale ale mărfurilor pe care le transporta, însă cutiile, care i-au fost transmise spre transportare, nu au fost incluse în declarațiile vamale. Prin sentința Judecătorei Hâncești, inculpatul N.V. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii de contrabandă și în temeiul art.27, 248 alin.(5) lit.(d), 79 din Codul penal i-a fost aplicată pedeapsa cu amendă în mărime de 400 u.c., iar mărfurile au fost confiscate în beneficiul statului [10].

Subliniem că în perioada derulării proceselor contravențional sau penal, coletelor, dar și mijlocului de transport li se acordă statutul de *corpuri delictive*. Cu referire la soarta acestora, art.431 alin.(4) din Codul contravențional stabilește că la depistarea contravenției vamale, coletele și mijlocul de transport sunt reținute și aduse la locul stabilit de către agentul constator al Serviciului Vamal care, pe lângă amenda aplicată în conformitate cu art.287 din Codul contravențional, hotărăște asupra corpurilor delictive.

Art.106 alin.(2) lit.(a) din Codul penal prevede că se supun *confiscării speciale* bunurile implicate în infracțiunea de contrabandă, precum și orice venituri de la aceste bunuri, *cu excepția bunurilor și veniturilor care urmează a fi restituite proprietarului legal*. Cu alte cuvinte, dacă proprietar al coletelor este altă persoană decât cea învinuită de comiterea infracțiunii de contrabandă și proprietarul deține actele care să confirme dreptul de proprietate asupra bunurilor, atunci prin sentință judecătorească se dispune restituirea bunurilor

proprietarului legal. În caz contrar, bunurile se confiscă în folosul statului.

Vinovăția pentru nerespectarea procedurilor declarării vamale a bagajelor neînsoțite planează în privința șoferului unității de transport. Anume șoferului îi revine obligația întocmirii declarației vamale pentru bunurile neînsoțite, el fiind reprezentantul legal al acestor bunuri. Ținând cont de faptul că la momentul preluării bagajelor din străinătate șoferul nu reușește verificarea acestora, în registrul de evidență a bagajelor face înregistrări inexacte. Aceste informații inexacte șoferul le reproduce și în declarația vamală, iar dacă inspectorii vamali recurg la controlul fizic al bagajelor, datele eronate sunt depistate și șoferul este sancționat foarte dur.

Astfel, la postul vamal Sculeni, după întocmirea declarațiilor vamale DV-6 de către șoferul și pasagerii unității de transport, având suspiciuni în privința corectitudinii declarațiilor, inspectorii vamali au recurs la controlul fizic al bunurilor din bagaje. În urma controlului, în două bagaje neînsoțite au fost depistate obiecte din aur, ceasuri de mână și produse cosmetice cu valoarea totală de 50.000 lei. A fost întocmit proces-verbal de contravenție. Ținând cont de valoarea mare a bunurilor, materialele acumulate pe caz au fost transmise organului de urmărire penală. Cauza a fost remisă în instanța de judecată. Audiind inculpatul, martorii, studiind materialele și probele acumulate în cadrul urmăririi penale, instanța de judecată a stabilit că șoferul microbuzului se face vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute la art.27, 248 alin.(5) lit.(b) din Codul penal (*contrabanda – tentativa de trecere peste frontiera vamală a Republicii Moldova a obiectelor în proporții mari, prin tănuirea de controlul vamal*), fiindu-i aplicată o pedeapsă sub formă de 4 ani închisoare, cu stabilirea unui termen de probă de 3 ani conform art.90 din Codul penal. Corpurile delicate (bagajele neînsoțite vizate în dosar) au fost confiscate în beneficiul statului [11].

La *scoaterea* bunurilor (inclusiv prin intermediul bagajelor neînsoțite) de pe teritoriul Republicii Moldova, persoanele fizice sunt în drept de a vămuia mărfurile fie la organul vamal din interiorul țării (în orele de program), fie la organele vamale de frontieră (pct.14 din Regulamentul nr.56-O/2008). Declararea verbală se acceptă în privința mărfurilor a căror valoare în vamă nu depășește suma de 1000 euro și care nu sunt destinate activității comerciale sau de producție (art.4 alin.(1) din Legea nr.1569/2002).

Concluzii și recomandări. Generalizând legislația și practica judiciară cu privire la transportul de bagaje neînsoțite, ajungem la următoarele concluzii:

Noțiunea de „colet” din legislația națională generează anumite neclarități. Nu există uniformizarea la nivel terminologic: Codul transporturilor rutiere utilizează noțiunea „colet”, Legea nr.1569/2002 – expresia „bagaj neînsoțit”, iar Codurile vamal, penal și contravențional – „marfă”.

Problema majoră ține de faptul că în Republica Moldova lipsește un cadru normativ bine elaborat cu

referire la mecanismul declarării coletelor în vamă, iar din acest motiv, în practică apar numeroase contradicții. Astfel, se ajunge la o situație paradoxală când, pe de o parte, statul nu instituie un mecanism juridic clar cu privire la declararea bunurilor din colete, iar pe de altă parte, stabilește sancțiuni dure pentru nerespectarea regulilor de transportare a unor astfel de bunuri. Instanțele judecătorești califică astfel de acțiuni ca fiind contrabandă și dispun sancționarea conducătorului auto în temeiul art.248 din Codul penal, iar coletele sunt calificate drept corpuri delicate și se confiscă în folosul statului.

Licențierea activității de coletărie introdusă de noul Cod al transporturilor rutiere va soluționa doar parțial problemele cu care se confruntă transportatorii de colete. Activitatea de transportare a coletelor va fi legalizată pe teritoriul Republicii Moldova, dar nu va da posibilitatea justificării transportului de colete în fața agenților de circulație din statele membre ale Uniunii Europene, care solicită dovada unui act permisiv comunitar în acest sens. Problema e și mai complicată pentru transportatorii moldoveni din motiv că în conformitate cu art.1 alin.(5) lit.(c) din Directiva 2009/1072/CE din 21.10.2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri [12], transportarea de mărfuri (bagaje neînsoțite) cu autovehicule a căror masă totală maxim autorizată, inclusiv cea a remorcilor, nu depășește 3,5 tone, nu necesită licență pe teritoriul Uniunii Europene, fiind scutite de orice autorizare a transportului. În Uniunea Europeană transportul de colete se realizează la nivel profesionist, cu mijloace de transport adaptate pentru coletărie, cu masa peste 3,5 tone, în baza licenței comunitare pentru transportul de colete. Pentru transportatorii moldoveni obținerea unei astfel de licențe este imposibilă, inclusiv din motiv că țara noastră nu este membră a Uniunii Europene.

Se impune elaborarea unei metodologii de monitorizare și verificare a corectitudinii expedierii coletelor. Metodologia ar trebui să descrie în detaliu setul de acte și modul de completare a acestora la momentul recepționării coletelor. În acest context, devine necesară simplificarea procesului de documentare, declararea vamală a coletelor de către operatorul de transport și de divizare clară a responsabilității dintre expeditor, transportator și beneficiarul coletelor, în sensul asigurării transparenței și conformării normelor legale ale operațiunii de transport, bunurilor supuse transportării și a părților interesate real de operațiunea de transport concretă.

Subsidiar, evidențiem necesitatea concordării dispozițiilor din Codul transporturilor rutiere relative licențierii transportului de colete, cu principiile de bază ale licențierii impuse prin Legea privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător nr.451/2001. Astfel, odată cu propunerea de a extinde lista genurilor supuse reglementării prin licențiere (art.8 din Cod) cu un gen nou de activitate, este necesar ca în Legea nr.451/2001 să fie stabilite exhaustiv: a) condițiile de

licențiere, b) lista documentelor suplimentare care urmează a fi prezentate de solicitantul de licență, precum și c) temeiurile suplimentare de suspendare și retragere a licenței.

Din cauza legislației inexacte, colaboratorii vamali admit erori grave la etapa verificării bunurilor personale și a bagajelor neînsoțite. Astfel, legea nu indică clar segmentul de timp în care poate fi efectuată declarația vamală, verbală și scrisă. Or, sunt frecvente cazurile în care, în intervalul de timp cuprins între momentul ajungerii în vamă și momentul începerii verificării, inspectorul vamal nu creează condiții adecvate pentru declarare (inspectorul nu poate fi găsit, este ocupat, nu informează persoana fizică/ transportatorul despre obligația declarării etc.) și demarează de urgență procedura de verificare, cu întocmirea procesului-verbal de contravenție și a procesului-verbal de reținere în vamă pentru bunurile depistate, a bagajelor neînsoțite, precum și a mijlocului de transport.

În scopul soluționării problemei respective, **recomandăm** modificarea art.4 din Legea cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice nr.1569/2002 prin introducerea unui punct suplimentar, pct.6, cu următorul conținut: *Inspectorul vamal înregistrează audio faptul informării persoanei fizice/ transportatorului despre obligația de a efectua declarație verbală sau scrisă în privința bagajelor neînsoțite și a bunurilor personale pe care le dețin în mijlocul de transport. Înregistrării audio se supune și răspunsul primit de la persoana fizică/transportator. Biroul vamal este obligat să păstreze înregistrările audio în decursul a 30 zile.*

Luând în considerație faptul că la preluarea bagajelor neînsoțite din străinătate persoanele fizice nu au posibilitatea întocmirii în scris a declarației vamale, iar transportatorii nu creează condiții adecvate pentru declarare, **propunem** modificarea art.4 din Legea nr.1569/2002 prin introducerea unui punct suplimentar, pct.7, cu următorul conținut: *La predarea bagajului neînsoțit, persoana fizică este obligată să completeze declarația vamală în formă scrisă, cu enumerarea bunurilor din bagaj. La declarația vamală se anexează copia buletinului de identitate (pașaportul) al persoanei fizice și actele care confirmă proprietatea asupra bunurilor. Obligația punerii la dispoziția persoanei fizice a declarației vamale și crearea condițiilor adecvate pentru completarea declarației de către persoana fizică revine transportatorului.*

Nu se consideră bagaje neînsoțite bunurile care sunt transmise prin poștă. Astfel, conform prevederilor Directivei 97/67/CE din 15.12.1997 privind normele comune pentru dezvoltarea pieței interne a serviciilor poștale ale Comunității și îmbunătățirea calității serviciului [13], *limita de greutate pentru coletele poștale trebuie să fie mai mică de 20 kg (art.3 alin.(5)).* În acest context, ținând cont de faptul că coletele propuse pentru transportare în Republica Moldova de către cetățenii noștri aflați peste hotare cântăresc cu mult peste greuta-

tea obișnuită a coletelor transportate în cadrul activităților de poștă, transportul de colete cade sub incidența prevederilor legale ale transportului rutier.

Referințe:

1. *Codul transporturilor rutiere*, nr.150 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.247-248.
2. Лазукина К.В. *Теоретическая проблематика правовой регламентации категорий „багаж” и „ручная кладь” в контексте исследования обязательств по перевозкам пассажиров и багажа автомобильным транспортом*. В: *Вестник Волгоградской академии МВД России* (Federația Rusă), 2012, nr.4, c.403.
3. Пересыпкин А.В. *Договор перевозки багажа как разновидность договора перевозки груза*. В: *Современные вопросы науки и образования – XXI век. Сборник научных трудов по материалам Международной заочной научно-практической конференции 29 февраля 2012 г.: в 7 частях. Часть 4*. Тамбов: Изд-во ТРОО „Бизнес-Наука-Общество”, 2012, c.105-106.
4. Ладочкина Л.В. *Некоторые аспекты договора перевозки пассажиров и багажа*. В: *Вестник Саратовской государственной юридической академии* (Federația Rusă), 2013, nr.5, c.76.
5. Rodière R. *Droit des transports. Cours universitaire*. Paris: Lumière, 2013, 349 p.; Paillet G. *Droit des transports: Manuel*. Paris: Flache, 2014, 543.
6. *Legea cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice*, nr.1569 din 20.12.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.185-189.
7. *Regulamentului cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Moldovei de către persoanele fizice*, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr.1185 din 30.09.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.211-214.
8. *Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova*, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.M., nr. 1140 din 02.11.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.157-160.
9. *Regulamentul privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate*, aprobat prin Ordinul nr.56-O din 21.02.2008 al Directorului general al Serviciului Vamal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.74-75.
10. Sentința Judecătoriei Hâncești din 07 mai 2013, dosar nr.2-145/2013. Arhiva Judecătoriei Hâncești.
11. Sentința Judecătoriei Ungheni din 19 decembrie 2014, dosar nr.1-220/2014. Arhiva Judecătoriei Ungheni.
12. Directiva 2009/1072/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21.10.2009 *privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri*. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 300, 14.11.2009, p.74.
13. Directiva 97/67/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15.12.1997 *privind normele comune pentru dezvoltarea pieței interne a serviciilor poștale ale Comunității și îmbunătățirea calității serviciului*. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 15, 21.01.1998, p.14.

REFLECȚII ASUPRA DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII CIVILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Gheorghe COSTACHI,
*doctor habilitat, profesor universitar,
 cercetător științific principal (ICJP al AȘM)*

Articolul cuprinde importante reflecții pe marginea redescoperirii conceptuale a societății civile și identificării principalelor căi (politice, economice, juridice, culturale, instituționale etc.) de dezvoltare a acesteia în Republica Moldova – ca obiectiv major al societății contemporane.

Cuvinte-cheie: societate civilă; democrație; cultură juridică; cetățean; organizație neguvernamentală.

* * *

This article contains some important reflections on the conceptual rediscovery of civil society and identifies the main ways (political, economic, legal, cultural, institutional, etc.) for its development in Republic of Moldova as a major goal of contemporary society.

Keywords: civil society; democracy; legal culture; citizen; non-governmental organization.

După cum am menționat și cu ocazia altor demersuri științifice, experiența istorică totalitară ne-a marcat destul de profund societatea – fapt soldat cu atomizarea corpului social, alienarea politică, economică și spirituală a cetățenilor. Valorile societății civile, în perioada de referință, au fost nu numai nerevendicate, dar și nimicite de către regimul totalitar.

Acest fapt a generat o răspândire spectaculoasă a problematicei societății civile în perioada posttotalitară. Cu regret însă, lipsa tradițiilor istorice de edificare a societății civile, precum și a opțiunii certe în favoarea valorilor ei majore, au condus la conceperea ambiguă și reduționistă a societății civile în plan teoretic și la „creșterea” ei practică inadecvată circumstanțelor particulare ale realității noastre. De aceea, rămânem și în continuare, după aproape 20 de ani de independență și democrație, doar să vorbim despre edificarea societății civile în Republica Moldova [1].

În mare parte, cauza rezidă, mai întâi de toate, în faptul că nu am realizat o descoperire a societății civile, o conceptualizare a esenței acesteia, moment ce ne-a determinat să calificăm nejustificat sectorul asociativ apărut în Republica Moldova ca fiind societate civilă. În al doilea rând, nu s-a produs o transformare propriu-zisă a societății prin detașarea completă față de trecut, îndepărtând regimul totalitar și rămășițele sale, noi nu am eliminat consecințele acesteia, de aceea rămânem și astăzi în așteptare ca cineva (de obicei, politicienii) să ne soluționeze problemele, fără a ne implica activ în procesul decizional.

Respectiv, susținând necesitatea descoperirii societății civile în contextul social al Republicii Moldova, considerăm semnificative în acest sens următoarele obiective [2]:

- conștientizarea ei ca „expresie și cadru de existență ale societății moderne”;
- preluarea din experiența țărilor democratice a

proprietăților ei deja probate și eficiente pentru elaborarea unui model de dezvoltare a societății civile;

- demersul cert al actorilor sociali și politici în implementarea valorilor societății civile.

Așadar, abolirea vechiului regim și recunoașterea valorilor general-umane sunt deosebit de importante, însă insuficiente pentru a edifica o societate civilă în Republica Moldova. Aceasta se întâmplă deoarece noul regim, conceput a fi democratic, implică un alt rol al cetățeanului în cadrul societății și al statului, rol care, mai întâi de toate, trebuie cunoscut și bine conștientizat de toți. În același timp, într-un context mai larg, este absolut necesară și crearea unor premise politice, economice, culturale etc. adecvate, care ar condiționa formarea unei societăți civile autentice [3].

În acest sens, semnificativă este viziunea cercetătorului C. Marin [4], care propune un model hexagonal de edificare a societății civile în Republica Moldova, axat pe dimensionarea: politică, economică, juridică, instituțională, culturală și comunicațională a societății. Respectiv, pe bună dreptate, domnia sa susține că fără o dimensionare sistemică a societății civile, edificarea acesteia riscă să cadă în degenerare și să fie compromisă în fața beneficiarilor ei: *cetățeanul* sau *societatea în întregime*.

Astfel, *dimensionarea politică* a societății civile presupune afirmarea cetățeanului în plan politic. În esență, este vorba de stimularea participării politice a cetățenilor în gestiunea afacerilor publice prin exercițiul direct al puterii publice sau influențarea acesteia.

Cu toate că deseori poate fi atestată ideea prin care se recunoaște natura apolitică a societății civile, totuși susținem părerea cercetătorului C. Marin, conform căreia anume politicul este cel mai important segment al acesteia, mai ales în condițiile actuale, când este necesară contribuția ei la constituirea puterii, precum și la dezvoltarea democrației participative, unica în măsură să asigure limitarea puterii guvernului într-un

stat de drept. Așadar, absolvirea societății civile de substanța politică contravine, în fond, nu numai esenței istorice, dar și contribuției ei actuale la dezvoltarea democratică a vieții sociale, susține pe bună dreptate cercetătorul. Prin urmare, valoarea dimensiunii politice a societății civile rezidă în faptul că are drept finalitate înlăturarea monopolului politic și punerea în valoare a potențialului deliberativ al cetățeanului [5].

În prezent, rolul societății civile cel mai pregnant se manifestă în țările care au adoptat sistemul de guvernare democratic și economia de piață de puțină vreme, țări în care există pericolul instaurării unei societăți administrate de politicieni corupți și incompetenți. În aceste țări, este extrem de importantă influența organizațiilor societății civile asupra politicienilor și oamenilor de afaceri pentru ca populația să nu sufere de pe urma deciziilor incompetente sau interesate ale acestora, sau de pe urma abuzurilor marilor instituții financiare.

Dimensionarea economică a societății civile presupune afirmarea proprietății private în calitate de fundament al economiei de piață. Impactul ei asupra întronării valorilor societății civile este multiplu. Este vorba, întâi de toate, de anularea alienării economice la care a fost supus omul în perioada totalitarismului. În al doilea rând, doar omul înzestrat cu proprietate poate deveni adevăratul actor al societății civile, căci în această stare el își poate dobândi autonomia necesară pentru statuarea lui în calitate de cetățean. Respectiv, în condițiile în care o parte considerabilă a populației se află la limita sărăciei, e imposibil de a crea o asemenea societate.

Este semnificativ, în acest caz, faptul că substanța economică a societății civile marchează liantul de interese și necesități care relaționează oamenii în corpul social, dezvoltându-le inițiativa economică particulară, individualismul înțeles ca autonomie individuală, capacitatea de a corela cu interesele comune. În acest caz, e primordial rolul statului care poate crea condiții favorabile pentru dezvoltarea structurilor societății civile, dar și poate frâna acest proces prin intermediul mecanismului juridic, în special al legislației [6].

În context, potrivit raportului „Common Country Assessment” (PNUD – Moldova, 2000), după aproape zece ani de democratizare a Moldovei, se poate ajunge la concluzia că o societate civilă puternică este imposibilă într-o națiune în care nu există clasa de mijloc, în care bogații nu au simțul de „obligațiuni nobile”, iar săracii sunt prea obosiți, deziluzionați și lipsiți de puterea de a acționa. Țara posttotalitară sărăcită nu poate avea o cultură voluntară robustă pe durata tranziției economice dificile, inerente procesului de definire a unei societăți democratice [7]. Așadar, în afara unei matrice economice adecvate edificarea societății civile devine cu neputință.

Dimensionarea juridică a societății civile implică,

în principal, racordarea ambianței juridice la dezeratele statului de drept, promovarea energică a drepturilor și libertăților omului. Aceste momente actualizează înfăptuirea unei reforme profunde judiciare în vederea edificării și exercitării unei justiții echitabile, prin aplicarea egalitară a legislației, adică prin respectarea egalității civile, politice și sociale a cetățenilor în fața legii.

În esență, particularitatea dimensionării juridice a societății civile în cazul Republicii Moldova rezidă în faptul că vectorul dezvoltării statului de drept trebuie axat pe beneficiile cetățeanului, dar nu ale puterii și ale guvernanților.

Un rol fundamental în realizarea acestor dezerate îi revine Constituției Republicii Moldova, care recunoscând „demnitatea omului, drepturile și libertățile sale, dezvoltarea liberă a personalității, dreptatea și pluralismul politic ca valori supreme și garantate” a schimbat în mod radical paradigma relațiilor dintre om și stat – nu cetățeanul pentru stat, ci statul pentru cetățean [8]. Prin esența lor, aceste momente sunt considerate ca fiind pași concreți în direcția formării societății civile [9].

În general, Constituția reprezintă o valoare socială nu numai pentru stat, în virtutea faptului că stabilește sistemul și structura organelor de stat, dar și pentru societate. Normele constituționale prin instituția justiției, alte forme de asigurare a drepturilor omului constituie instrumente importante puse la dispoziția cetățenilor spre a-și apăra drepturile și libertățile. În același timp, Constituția consacră bazele reglementării juridice nu numai a statului, dar și a altor elemente ale sistemului politic, fapt ce are o importanță deosebită pentru dezvoltarea structurilor societății civile [10].

Astfel Constituția, fiind act normativ cu forță juridică supremă, poate activ să influențeze și influențeze formarea în Republica Moldova a societății civile, a structurilor acesteia, în special, prin:

- consfințirea celor mai importante principii politico-juridice, ce trebuie respectate de către toate instituțiile societății civile (drepturile omului, supremația dreptului, pluralismul politic, ideologic și economic etc.);
- contribuția la restructurarea societății într-o societate dezvoltată, ordonată și cultă, deoarece societatea civilă nu trebuie să fie haotică, dar ordonată structural și să funcționeze în baza principiilor democratice;
- instituirea unui sistem de drept integru în Republica Moldova, orientat spre drepturile omului;
- interzicerea intervenției nejustificate a statului în viața societății și a cetățeanului;
- stabilirea concretă a competențelor organelor puterii de stat, a organelor administrației publice locale;
- stabilirea bazelor juridice de organizare și funcționare a celor mai importante structuri ale societății civile, mai întâi de toate, ale partidelor politice și alte asociații ale cetățenilor.

Prin urmare, societatea civilă începe de la cetățean, de la libertatea, bunăstarea lui, poziția activă a acestuia în sfera politico-juridică. Corespunzător, sarcina reglementării constituționale constă în asigurarea condițiilor necesare pentru realizarea drepturilor și libertăților omului, egalității, respectarea onoarei și demnității persoanei, libertății conștiinței și de exprimare a opiniilor.

Dimensiunea instituțională a societății civile presupune existența asociațiilor civile ca expresie a solidarității sociale și a inițiativei civile. În esență, ea implică extinderea egalității sociale, restructurarea și democratizarea statului.

Societatea civilă instituționalizată pune în valoare potențialul creativ și libertatea cetățeanului preocupat nu doar de interesele private, ci și de afacerile publice. „O asociație politică, industrială, comercială sau chiar științifică și literară, observă Alexis De Toqueville, reprezintă un cetățean luminat și puternic care nu poate fi supus după voie, nici primat pe ascuns și care, apărându-și drepturile împotriva puterii, salvează libertatea tuturor” [11].

Respectiv, societățile civile din țările occidentale încorporează o gamă variată de instituții și asociații (în special, organizații neguvernamentale), unele înscrind-se nemijlocit în spațiile ei publice (politice, economice, profesionale, culturale, ecologice, sportive), altele formând sectorul privat (întreprinderile economice), dar cu anumite funcții publice.

Referitor la organizațiile neguvernamentale, trebuie de precizat că acestea constituie mecanismele eficiente prin care cetățenii sunt reprezentați și participă la guvernare. Peste tot în lume participarea individuală la procesul de elaborare a politicilor publice ar fi extrem de limitată, dacă nu ar exista organizații neguvernamentale care să faciliteze reprezentarea intereselor și să asigure promovarea acestora prin influențarea deciziilor publice [12].

Prin urmare, și pentru Republica Moldova se impune necesitatea ca societatea civilă să fie constituită dintr-un număr cât mai mare de organizații „specializate” în cât mai multe domenii care privesc organizarea și administrarea societății umane. Ea trebuie să fie capabilă să ia atitudine într-un spectru larg de probleme, cum ar fi aspecte legate de guvernarea statului, de relații internaționale cu alte țări, de dezvoltarea economică, de protejarea mediului înconjurător etc. Pentru a-și desfășura eficient activitatea, societatea civilă trebuie să înțeleagă problemele cărora dorește să le găsească o rezolvare conformă cu interesele majorității populației. Respectiv, aceste organizații „specializate” trebuie să fie la curent cu politicile existente și cele preconizate pentru domeniile lor de activitate, în așa fel încât să supravegheze continuu modul în care politicienii respectă interesele majorității populației în domeniile respective.

Dimensiunea comunicațională a societății civile este concepută, pe de o parte, ca o imperativitate, dictată de potențialul integrator al comunicării, în general, iar pe de altă parte, ca o oportunitate amplificată de dispozitivele comunicaționale oferite de era informațională în care societatea umană încorporează valențele comunicării.

Edificarea societății civile în spațiile sociale post-totalitare, revendicând depășirea atomizării societale moștenite din trecut, alienării politice și sociale a cetățenilor, este puțin probabilă în afara acțiunilor comunicative. A comunica, înseamnă a integra progresiv cetățenii într-o rețea de schimburi libere, a explica și asculta, a stabili un raport atent care e lipsit de pasivitate și indiferență și astfel permite progresul relației. Dacă asemenea comunicare dispărește, atare integrare este imposibilă, conchide C. Marin [13].

Dimensiunea culturală consemnează coerența conștiinței și a modelelor comportamentale interactive, dar și toleranța ale individului în ipostaza sa de cetățean în raport cu mediul social. Ansamblul lor formează cultura civilă sau cultura societății civile [14]. O societate civilă, scrie Ralf Dahrendorf, este cum-pătată, chiar civilizată, lucru ce presupune că oamenii ce se respectă unii pe alții, dar, și mai important, sunt capabili și dornici să meargă și să acționeze ei înșiși, încurajându-i pe alții și creând mijloacele necesare acțiunii [15].

Referindu-ne la cultura societății noastre, considerăm necesar a porni de la trecutul nostru și moștenirea acestuia. Astfel, după cum susține cercetătorul C. Marin, o circumstanță importantă care vulnerează încetățenirea societății civile autentice în Republica Moldova rezidă în anemia socială a oamenilor [16]. Intoxicați nu doar ideologic, dar și alienați din punct de vedere politic și economic în perioada totalitarismului, aceștia, după cum observă, pe bună dreptate, politologul V. Beniuc, continuă să fie „purători genetici ai valorilor sovietice”. În context, el remarcă: „De-a lungul existenței de jumătate de secol a puterii sovietice pe teritoriul Moldovei, în procesele politice și ideologice, în realizarea puterii au fost activate de către regimul totalitar trei generații de localnici. Și dacă prima generație a acceptat circumspect regimul, fiind supusă terorii, impunându-i-se o cotitură bruscă în concepția ei despre lume, atunci următoarele două au devenit de la bun început obiect al formării «*homo sovieticus*». Anume aceste două generații reprezintă suportul uman al edificării societății democratice” [17]. Respectiv, putem deduce că formarea societății civile nu este atât de ușor de realizat, după cum se pare, ba mai mult, aceasta presupune un proces complex și de durată, implicând chiar generații [18].

La acest subiect, au perfectă dreptate politologii P. Frunțu și Gh. Rusnac, care susțin că „este o eroare să presupunem că simpla declarație a netemeiniei

valorilor sovietice și a idealurilor culturii politice de tip sovietic ar fi putut să asigure formarea rapidă la cetățeni a unei culturi politice democratice, a culturii civile” [19]. În urma studierii materialului factologic, autorii citați constată asincronismul transformărilor economico-sociale și valorizarea culturii civile, fragmentarismul acesteia din urmă, natura ei eclectică exprimată prin conviețuirea însemnelor ei perimate și noi, distonia dintre exigențele sociale și reacțiile de mentalitate și acțiune politică ale cetățenilor [20].

În esență, cultura societății civile reprezintă rezulta-tanta multor subculturi interconectate. Nucleul acesteia, după cum susține C. Marin, îl constituie cultura politică [21]. În ceea ce ne privește, nu contestăm rolul culturii politice în cadrul societății civile, dar totuși considerăm că nucleul culturii unei asemenea societăți este cultura juridică, pe fundalul căreia s-ar putea dezvolta și o veritabilă cultură politică. Valoarea deosebită a culturii juridice rezidă în contribuția acesteia nu doar la formarea și dezvoltarea societății civile, dar și la edificarea și consolidarea statului de drept [22].

Deoarece, în esență, cultura juridică presupune [23]:

- un anumit nivel de gândire juridică și de percepere a realității juridice;
- calitatea proceselor de creare a dreptului și de realizare a lui;
- forme specifice de activitate juridică (controlul constituționalității legilor, activitatea organelor de ocrotire a ordinii de drept etc.);
- rezultate ale activității juridice materializate sub forma valorilor materiale și spirituale create de oameni (legile, practica judiciară, sistemul legislativ etc.).

Cultura juridică a societății presupune o anumită calitate a vieții juridice a acesteia, exprimată prin perfecțiunea actelor juridice, a acțiunii juridice, a activității de aplicare a dreptului, a conștiinței juridice și dezvoltării juridice a individului, nivelului libertății acestuia, prezența și eficiența răspunderii reciproce între cetățean și stat, momente ce influențează pozitiv dezvoltarea socială și mențin înșeși condițiile de existență ale societății [24].

Cultura juridică a societății mai presupune și un pronunțat activism juridic al cetățenilor, caracterul progresiv al normelor juridice (gradul de dezvoltare al dreptului, cultura textelor juridice etc.) și al activității juridice (cultura activității de creare, de aplicare și de ocrotire a dreptului).

Valoarea deosebită a culturii juridice pentru societate nu se limitează doar la sfera dreptului. Dezvoltarea culturii juridice la cetățeni condiționează și dezvoltarea culturii lor generale, conștientizarea și însușirea unor așa valori ca disciplină, organizare, responsabilitate, ordine și dreptate socială.

Așadar, procesul de tranziție la o societate demo-

cratică, bazată pe o piață liberă necesită o schimbare radicală și rapidă a mentalității și comportamentului din partea majorității populației. Din păcate, o bună parte a societății nu realizează că participarea ei nemijlocită și propriile eforturi sunt necesare pentru asigurarea funcționării normale a comunității și a statului.

Generalizând, notăm că, în esență, acestea sunt momentele-cheie ale procesului de formare a societății civile și, respectiv, de edificare a statului de drept în Republica Moldova. Desigur, pentru obținerea succesului, a rezultatelor scontate de strictă necesitate se prezintă a fi elaborarea unei concepții cu viziune europeană care să cuprindă strategii, măsuri și activități a căror promovare și implementare sunt necesare pentru ridicarea nivelului culturii juridice. În acest sens, în arealul științific autohton adesea sunt propuse soluții de valoare, dar care rămân a fi nevalorificate în lipsa unei voințe politice certe de transpunere în practica vieții sociale.

În același timp, ținem să accentuăm că în cadrul acestui proces un rol deosebit de important îi revine și fiecărui cetățean în parte. Deosebit de relevant în asemenea sens ne vorbește autorul român P. Miculescu [25], care susține că nu trebuie să uităm niciodată că statul de drept nu se cerșește, ci se cucerește cu credința în om, prin muncă, prin efort, cu prudență și demnitate, prin propria perfecționare individuală și colectivă.

Societatea civilă și statul de drept este autocreație interioară și exterioară, este o realizare „prin sine însuși” și „prin noi înșine”. În ultimă instanță, „prin noi înșine” reprezintă nu numai o politică, ci și un principiu, o filozofie, o credință de urmat în viață, căci orice ființă individuală sau colectivă, ce nu promovează acest principiu, își pierde identitatea, independența și propriul mod de a fi, își pierde posibilitatea de a dispune de sine însăși. Cine nu dovedește nimic „prin sine însuși”, nu poate avea nici pretenții. În același timp, orice ființă, individuală sau colectivă ce are conștiința principiului „prin noi înșine”, îl posedă și îl aplică, are un instrument de manifestare, dezvoltare, evoluție și de apărare proprie [26].

Așadar, fiecărui cetățean îi revine sarcina în conștiința sa să edifice statul de drept și societatea civilă, să conștientizeze valoarea dreptului natural, a drepturilor și libertăților omului, să completeze cu insistență golurile și albiturile din cultura sa juridică, care, la rândul său, nu trebuie să fie numai un rezultat, ci și o metodă constantă de acțiune.

Totodată, fiecare trebuie să conștientizeze că formarea societății civile în statul nostru e calea unică spre edificarea statului democratic și de drept. În această direcție, trebuie să fie orientat întregul potențial al politicii și al legislației, în primul rând, al Constituției. Societatea civilă și statul de drept sunt

prin esența lor interdependente, fapt ce presupune că: Moldova va deveni stat de drept numai atunci când va fi dezvoltată o adevărată societate civilă. Deci obiectivul major al timpului este dezvoltarea societății civile, un proces continuu, în care concomitent se civilizează cetățeanul, statul și societatea în general.

Referințe:

1. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept: Monografie*. Chișinău: S. n., 2014 (Î.S. F.E.-P. Tipografia Centrală), p. 482.
2. *Ibidem*, p. 483.
3. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: S.n., 2011 (F.E.-P. Tipografia Centrală), p. 209; Costachi Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, 2009, p. 58.
4. Marin C. *Societatea civilă: între mit politic și pledoarie socială (studiu monografic)*. Chișinău: Epigraf, 2002, p. 100-115.
5. *Ibidem*, p. 100.
6. Аникин В. *Роль Конституции Республики Молдова в становлении гражданского общества*. În: „Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală”, Materialele conferinței internaționale științifico-practice (23-24 septembrie 2004, Bălți). Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2004, p. 290-291.
7. *Sistemul Integrității Naționale* /L. Carșciuc, E. Obreja, V. Gâscă; Transparency Internațional – Moldova. Chișinău: s. n., 2002 (Tipografia Bons Offices), p. 142-143.
8. Guceac I. *Constituția la răscruce de milenii*. Chișinău: S.n., 2013 (F.E.-P. Tipografia Centrală), p. 269-270.
9. Мишин В. *Правовые аспекты становления гражданского общества в Молдове: реальность и перспективы*. În: „Aspecte juridice ale societății civile: realități și perspective”, Materiale ale conferinței teoretico-științifice internaționale (26-27 februarie 2003). Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2003, p. 19.
10. Тодыка Ю. Н. *Основы конституционного строя Украины*. Харьков, 1999, с. 284-298.
11. Toqueville A. *Despre democrație în America*. Vol II. București: Humanitas, 1995, p. 350.
12. Rață N. *Advocacy și influențarea politicilor publice. Un ghid pentru organizațiile neguvernamentale*. București: Anima, 2007, p. 19 (160 p.)
13. Marin C. *Op.cit.*, p. 111.
14. Marin C. *Ibidem*, p. 109.
15. Dahrendorf R. *Reflecții asupra revoluției din Europa*. București: Humanitas, 1993, p. 93.
16. Marin C. *Op.cit.*, p. 88.
17. Бенюк В. *Политология: Курс лекций*. Chișinău: USM, 2001, p. 233-234.
18. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept: Monografie*, p. 491.
19. Frunțașu P., Rusnac Gh. *Republica Moldova pe calea democratizării*. Chișinău: USM, 1999, p. 78.
20. *Ibidem*.
21. Marin C. *Op.cit.*, p. 88-89.
22. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept: Monografie*, p. 492.
23. Лазарев В.В. *Правосознание и юридическая культура*. В: Общая теория права. Москва, 1993, с. 155.
24. Гранат Н.Л. *Правосознание и правовая культура*. В: Теория права и государства: Учебник/Под ред. проф. В. В. Лазарева. Москва, 1996, p. 188; Теория государства и права: Учебник для юридических вузов и факультетов/Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова. Москва, 1997, с. 331.
25. Miculescu P. *Statul de drept*. București: Lumina Lex, 1997, p. 299.
26. *Ibidem*.

CONCEPTUL ȘI TRĂSĂTURILE SPECIFICE ALE CONTRACTELOR COMERCIALE

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Olga COJOCARU,
magistru în drept

Contractele au apărut, ca necesitate, într-un anumit stadiu de dezvoltare a societății, spre a înlocui formele arhaice și greoaie de schimb dintre și din colectivitățile primitive.

Contractele, avându-și originea în condițiile producției simple de mărfuri din societățile antice și cele ale existenței banilor, rostul lor principal era de a realiza circulația mărfurilor prin intermediul banilor. Cel mai remarcabil este faptul că, cu timpul, apar contracte speciale – contractele comerciale.

Cuvinte-cheie: dreptul contractelor comerciale; contracte comerciale; conceptul contractelor comerciale; trăsăturile contractului comercial.

* * *

Contracts have emerged as a necessity in a certain stage of development of society to replace archaic and cumbersome forms and parts of primitive communities.

Contracts appeared in simple commodity production conditions of ancient societies and the existence of money, their main purpose being to achieve the movement of goods through money. Most remarkable is that time appear special contracts – commercial contracts.

Keywords: commercial contract law; commercial contracts; commercial contracts concept; features commercial contract.

Privit în ansamblu, pornind de la reglementările generale din Codul civil al Republicii Moldova, anume de la art.666, contractul reprezintă *acel acord de voință, care este realizat între două sau mai multe persoane, prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice* [1].

Doctrina juridică utilizează noțiunea de „contract” în privința *acordului încheiat între două sau mai multe părți, prin care se dă naștere, se modifică sau se sting anumite drepturi și obligații, de regulă civile*.

Totodată, unii autori definesc mult mai restrictiv contractul. Astfel, autorii francezi A. Weil și Fr. Terre, definind contractul civil, stabilesc că *acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane pentru a crea un raport juridic – dând naștere unei obligații sau constituind un drept real – a modifica sau a stinge un raport juridic preexistent* [2].

Considerăm această definiție ca fiind nu pe deplin adecvată noțiunii de contract acceptată astăzi, deoarece definirea oricărui fenomen, proces sau fapt, cu enumerarea unora din caracterele sale, chiar și cele mai principale, este supusă riscului de a crea situația când celelalte caractere s-ar exclude implicit, sau înșăși definiția ar fi incompletă.

Unii autori susțin că nu toate actele juridice bilaterale sau multilaterale care dau naștere, modifică sau sting drepturi și obligații pot fi desemnate drept contracte.

Astfel, după afirmațiile doctrinarului M.Cantacuzino, *contractele sunt acele acte juridice care au ca scop de a da naștere raporturilor juridice de obligație*

între părți [3], excluzând în așa mod din categoria de contracte acele acte juridice care modifică sau sting raporturile juridice de obligații.

Evident, o asemenea viziune asupra noțiunii de contract astăzi nu este acceptată, întrucât legislatorul tinde să excludă din uzul juridic utilizarea cu înțeles semantic dublu a noțiunilor de „contract” și „convenție”.

La cele expuse *supra*, ținem totuși să relevăm un caracter definitoriu esențial al contractului, prin care se va putea face distincția dintre convenție și contract. Este vorba despre faptul că unele convenții nu se încadrează în categoria de contracte din simplul considerent că părțile la convenție își exprimă acordul de voință în diferite momente, cum ar fi, spre exemplu, în cazul testamentului. În asemenea situație, toate convențiile pe cauza de moarte nu pot forma categoria de contracte.

Prin urmare, vorbind despre contract, neapărat trebuie de specificat că acesta reprezintă una din categoriile de convenții ce se încheie doar între vii. În aceeași ordine de idei, ținem să menționăm că nu putem fi de acord cu afirmațiile unor autori, care, deși recunosc că asupra tuturor actelor civile bilaterale dintre vii se răsfrâng aceleași drepturi și obligații, totuși nu pentru toate aceste acte se poate atribui denumirea de contracte, limitându-se doar la cele care dau naștere la obligații [4].

Admitem că suntem să fim de acord întru totul cu autorii ce expun o definiție formală a noțiunii de contract și menționăm că contractul este un acord de voință, încheiat între două sau mai multe persoane pe

timpul vieții acestora, cu privire la nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor.

Totuși, având în vedere faptul că în prezent legislația face deosebire între noțiunea de „act juridic civil” și „contract”, este necesar a da o explicație referitor la acestea. Ambele noțiuni, fiind utilizate frecvent în legislația civilă, corelează ca parte din întreg (gen – specie), la care este aplicată regula conform căreia toate contractele sunt acte juridice și nu toate actele juridice sunt contracte. Astfel acte juridice unilaterale pot fi: *succesiunea, legatul* etc. și acte juridice bilaterale sau multilaterale – *contractele*.

Până nu demult, atât legislația cât și doctrina dreptului civil utilizau noțiunea de *convenție*, substituind prin aceasta noțiunea de act juridic civil. Actualmente, doctrina începe a renunța la utilizarea acestei noțiuni luând în considerație faptul că, după conținutul său semantic, noțiunea de convenție este sinonimul termenului contract.

Pornind de la cele expuse *supra*, ținem să relevăm cele mai principale trăsături caracteristice ale contractului ca act juridic, și anume – acesta este un acord de voință, realizat între două sau mai multe persoane în ființă la momentul încheierii contractului; acordul este atins prin liberă manifestare de voință; are drept scop nașterea, modificarea, stingerea raporturilor juridice și presupune considerarea ordinii publice și bunelor moravuri.

În special, desfășurarea unei activități comerciale constă în producerea și circulația mărfurilor, executarea de lucrări și prestarea de servicii implică încheierea unor acte juridice și săvârșirea de fapte juridice și operațiuni economice.

Considerăm că, în temeiul acesteia, contractele privind realizarea activității comerciale trebuie calificate drept contracte comerciale.

Codul civil al RM a stabilit o unicitate a raporturilor juridice obligaționale, făcând să dispară distincția clasică dintre obligațiile civile și obligațiile comerciale, distincție ce a apărut odată cu trecerea Republicii Moldova la economia de piață.

De asemenea, în opera legiuitorului nu se regăsește noțiunea de contract comercial. În acest sens, avem rezerve față de această *tăcere legală*, ce a eliminat din uzul legal sintagma *contracte comerciale*. Această concepție, a legiuitorului, nu este justificată nici sub aspect teoretic și nici sub aspect practic.

Cu toate acestea, la începutul anilor '90 sec.XX, prelungind logic liberalizarea economiei, Parlamentul a adoptat la 3 ianuarie 1992 Legea nr.845 *cu privire la antreprenariat și întreprinderi*, prin care a legalizat

activitatea de întreprinzător și a permis constituirea de persoane juridice de drept privat cu scop lucrativ.

Noua reglementare legală nu exclude existența activității comerciale pe care o realizează acea categorie de profesioniști precum sunt comercianții (antreprenorii). Această activitate având un caracter specific, Codul civil reglementează anumite dispoziții derogatorii aplicabile contractelor aferente acestor activități.

În opinia noastră, în condițiile noului Cod civil, actele juridice aferente exploatarea unei întreprinderi economice (comerciale) au un anumit specific care le diferențiază de actele juridice încheiate de simpli particulari, motiv pentru care ele pot fi calificate ca acte juridice comerciale.

Recunoscându-se existența unor particularități ale contractelor încheiate de profesioniști, aceste contracte au fost denumite de unii doctrinari *contracte profesionale* [5] sau *contracte comerciale*.

În acest context, definim **contractul comercial ca fiind acel acord de voință, care este realizat între două sau mai multe persoane, prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice, încheiate de antreprenori în procesul activității de întreprinzător, având ca obiect producerea și circulația mărfurilor, executarea de lucrări și prestarea de servicii, în scopul obținerii profitului.**

Din definiție rezultă și caracteristicile contractului comercial:

- a) contractele sunt încheiate în procesul activității de întreprinzător;
- b) contractele sunt încheiate de profesioniști – antreprenori;
- c) contractele au ca obiect producerea și circulația mărfurilor, executarea de lucrări și prestarea de servicii;
- d) contractele se încheie pentru obținerea unui profit.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
2. Weil A. *Terre Fr. Droit civil. Leş obligations*. Paris: Dallos, 1975, p.1, după: Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași, 1994, p. 29.
3. Cantacuzino M.B. *Elementele dreptului civil*. București, 1999, p. 393.
4. *Ibidem*, p.301.
5. Piperea Gh. *Introducere în dreptul contractelor profesionale*. București: All Beck, 1997, p. 49.

INFRAȚIUNILE SĂVÂRȘITE DE MINORI ȘI CU PARTICIPAREA LOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Vasile FLOREA,

doctor în drept, profesor universitar (Academia „Ștefan cel Mare” a MAI)

Este analizată criminalitatea minorilor și cu participarea lor în anii 2002-2012, sunt specificate categoriile pedepselor aplicate în diferite țări – condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, medierea și probațiunea în cazul minorilor, prevenirea infracțiunilor.

Cuvinte-cheie: infracțiune; minor; pedepse aplicate; condamnarea condiționată; medierea; probațiunea; prevenirea infracțiunilor.

* * *

This article examines juvenile crimes from 2002 till 2012, the categories of penalties applied, and sentencing with conditional suspension of penalty enforcement, mediation and probation for minors, prevention of offences.

Keywords: offence; minor; penalties applied; conditional sentencing; mediation; probation; prevention of offences.

Practica judiciară cu privire la condamnarea minorilor. În anul 2008, instanțele de judecată au examinat 1044 de cazuri penale în privința minorilor, fiind condamnate 445 de persoane. Procesul penal a fost încetat – în privința a 590 de persoane.

Ponderea minorilor condamnați a constituit 14,2%, în anul 2007 – 6,8%.

În anul 2008, persoane minore au fost condamnate pentru:

- omoruri intenționate (art. 145 CP) – 13 persoane;
- vătămarea intenționată gravă a integrității corporale (art. 151 CP) – 8 persoane;
- răpirea unei persoane (art. 164 CP) – 1 persoană;
- viol (art. 171 CP) – 115 persoane;
- furt (art. 186 CP) – 17 persoane;
- jaf (art. 197 CP) – 39 de persoane;
- circulația ilegală a substanțelor narcotice (art. 217 CP) – 17 persoane;
- huliganism – 37 de persoane.

Anul 2002	Total 2.976			
	2008	2009	2011	2012
1. Omoruri – 14	13	9	6	15
2. Leziuni corporale grave – 10	12	8	10	9
3. Violuri – 17 și alte infracțiuni privind viața sexuală	67	48	51	68
4. Tâlhării – 38	27	20	11	21
5. Jafuri – 210	124	111	93	103
6. Furturile averii personale – 1893	1080	750	927	1063
7. Huliganism – 97	67	53	53	47
8. În stare de ebrietate – 191	38	24	33	25

Aplicarea pedepselor față de minori

După cum am menționat *supra*, în 2008, au fost condamnate 445 de persoane, inclusiv:

- la închisoare – 100 (22,5%);
- condiționat – (art. 90 CP) 173 (38,9%);
- amendă – 49 (11,0%);
- muncă neremunerată în folosul comunității – 108 (24,3%) [1].

Structura pedepselor aplicate condamnaților minori în România, în anul 2003

Tribunalul a aplicat în proporție de 66,9% (aproape 70%) pedeapsa cu închisoarea și doar în 19,1% din cazuri suspendarea condiționată a închisorii.

Judecătorii municipiului București au aplicat închisoarea într-o proporție de 42,5% și 28,6% – suspendarea condiționată a pedepsei cu închisoarea.

La nivelul fiecărei judecătoria la închisoare:

- Sectorul 1 – 39,7%;
- Sectorul 2 – 58,3%;
- Sectorul 3 – 49,5%;
- Sectorul 4 – 75%;
- Sectorul 5 – nici un minor;
- Sectorul 6 – 45% [2].

De la pedeapsa cu moartea pentru minori – la Justiție prietenoasă copiilor

În 1935, la Moscova au fost înregistrați 3.000 de huligani – minori, dintre care 800 de bandiți capabili de orișice.

Ca reacție la aceasta, statistica guvernului sovietic a adoptat o hotărâre „Cu privire la combaterea criminalității minorilor” (publicată în „Правда” la 8 aprilie 1935, nr. 97/6343), care prevedea: „Minorii, începând de la 12 ani, vinovați în comiterea furturilor; cauzarea violenței, leziunilor corporale, omor sau tentativă la omor să fie atrași la răspunderea penală cu aplicarea tuturor pedepselor penale”.

La 20 aprilie 1935, președintele Judecătoriai Supreme a URSS a expediat o scrisoare tuturor judecătorilor, în care se explica faptul referitor la minorii

sus-indicați, că lor le poate fi aplicată și pedeapsa cu moartea (prin împușcare).

Tot în același an, în URSS a venit în vizită scriitorul francez Romain Rolland, care a fost primit în audiență de I.V. Stalin. La întrebarea lui R. Rolland, de ce legea prevede pentru minori, de la 12 ani, și pedeapsa cu moartea, el a răspuns că această hotărâre are numai efect pedagogic și a explicat precum că „În școlile noastre sunt depistate unele grupe din 10-15 huligani minori, băieți și fete, care își pun scopul să-i omoare pe cei mai buni școlari. Au fost cazuri când grupul de huligani i-au înecat în fântână, i-au terorizat”.

Însă această hotărâre a fost aplicată în realitate mai frecvent față de copiii „dușmanilor poporului”.

Copiii erau judecați pe aceleași articole din Codul penal, ca și părinții lor.

Hotărârea de la 7 aprilie 1935 a fost în vigoare în perioada anilor 1935-1947 și 1950-1959.

Există date neconfirmate că numai la poligonul din Butovo (Moscova) au fost împușcați 20 de mii de oameni dintre care peste 160 de minori.

Ulterior, pedeapsa cu moartea față de minori în URSS a fost aplicată doar de câteva ori.

Ultimul caz a fost condamnarea la moarte și împușcarea lui A. Neiland, minor de 15 ani, care în Leningrad (Sankt Petersburg) la 27 ianuarie 1964, în apartamentul de pe strada Sestroretkaia, a omorât cu toporul o femeie tânără și copilul acesteia de 3 ani.

Neiland a fost prins peste 3 zile în Suhumi. Dar legislația în acea perioadă prevedea că pedeapsa cu moartea putea să fie aplicată persoanelor numai după vârsta de 18 ani.

Și atunci, și în prezent, Codul penal prevede că legea penală, care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni, nu are efect retroactiv, adică nu se aplică față de infracțiunile comise până la adoptarea acestei legi. Dar să vedem cum a fost „legalizată” pedeapsa cu moartea a minorului în cazul Neiland.

La 17 februarie 1964, a fost adoptată hotărârea Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, în conformitate cu care pedeapsa cu moartea putea fi aplicată și minorilor. La întrebarea dacă poate fi acordat acestei hotărâri efect retroactiv, toți judecătorii din Leningrad au răspuns „da”.

La 23 martie 1964, A. Neiland a fost condamnat la moarte prin împușcare, iar la 11 august a aceluiași an a fost executat [3].

În prezent, legislația națională și cea internațională tratează în alt mod această problemă.

Conform Ghidului Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru justiție prietenoasă copiilor, noțiunea de „justiție prietenoasă copilului” se referă la sistemul de justiție care garantează respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor la cel mai înalt nivel posibil, ținând cont de

principiile enumerate *infra* și acordând considerațiuni corespunzătoare nivelului de maturitate al copilului și al înțelegerii circumstanțelor cazului.

Aceasta este, în particular, o justiție accesibilă, corespunzătoare vârstei, rapidă, adoptată, fiind centrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv dreptul la un proces echitabil, de a participa și de a înțelege procedurile, la viața privată și de familie și la integritate și demnitate.

„Sistemul de justiție pentru copii”, suplimentar instanțelor de judecată, care examinează cauzele cu implicarea copiilor, mai cuprinde structurile oficiale, așa cum sunt poliția, procuratura, avocatura, serviciul de probațiune și instituțiile penale.

Sistemul activează în cooperare cu autoritățile relevante domeniului sănătății, învățământului, de asistență socială și cu organele nonguvernamentale din sfera protecției victimelor și a martorilor. Sistemul de justiție juvenilă trebuie privit ca un comportament al unei strategii mai largi de prevenire a delincvenței juvenile care ține cont de contextul larg al familiei, școlii, vecinătății și grupului de cunoștințe în teritoriul căruia are loc comiterea faptei [4].

Drepturile și necesitățile copilului în cadrul proceselor judiciare

Indiferent de faptul dacă copilul implicat în sistemul de justiție este în conflict cu legea, martor sau victimă a infracțiunilor, el trebuie tratat cu demnitate, grijă, sensibilitate, echitate și cu respect în cadrul oricărei proceduri sau caz, cu o atenție deosebită, ținând seama de situația lui personală, bunăstarea și necesitățile specifice și cu un respect deplin pentru integritatea sa fizică și psihologică.

Reacția la delincvența copiilor

Părinții (sau tutorii și curatorii) trebuie încurajați să fie conștienți și să accepte responsabilitatea care o au în legătură cu comportamentul informațional al copiilor lor minori.

Secolul XXI și copiii noștri (Federația Rusă)

„Strategia națională de acțiuni în interesul copiilor în perioada 2012-2017” (aprobată la 1 iunie 2012).

Cei mai vulnerabili sunt copii în vârstă de la 1 la 3 ani, din familii cu mulți copii, familii cu numai un părinte, din familii cu părinți șomeri și copii ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare.

Concepția politicii de stat a familiei în FR până în anul 2025 subliniază sărăcia familiilor cu mulți copii.

Rata familiilor cu un părinte – mai des fără tată, constituie 39,3% din numărul total de familii.

Altă cauză de vulnerabilitate a copiilor o constituie privarea ori limitarea în drepturi a părinților prin decizia judecătorească. În 2008 au fost privați de drepturi părintești 63.100 de persoane. Aceste decizii sunt luate, în majoritatea cazurilor, din cauza alcoolismului părinților, astfel încălcându-se și drepturile copiilor.

În permanență este în creștere rata orfanilor sociali (a copiilor ale căror părinți sunt în viață). În 2012 erau 643,8 mii de astfel de copii.

Concepția indică asupra cauzelor situației catastrofale a copiilor în Rusia de azi: a) nerespectarea tradițiilor familiei; b) înțelegerea greșită a rolului copilului în familie; c) căderea autorității părinților prin intermediul legislației familiei.

Ajutorul își exprimă dezacordul cu aceste afirmații. Concepția se referă la tradițiile familiale vechi în trecut: mulți copii, stabilitatea căsătoriei, ceea ce este imposibil de restabilit în prezent în mod mecanic.

Pentru trecutul îndepărtat, era caracteristică subordonarea deplină a copiilor voinței părinților. Părinții aveau dreptul să dea copiii lor în robie.

Primul izvor al dreptului bisericesc a fost «Русская правда», care conținea o regulă: *дети холопов приравняются к приплоду скота – От челяди плод или от скота. Христианская мораль исходила и из представления об изначальной греховности человеческой натуры, адică omul are păcate chiar de la naștere, ori se naște cu păcate. Поэтому ребенка нужно с самого раннего детства «укротить», сломать его характер и подчинить родительской воле.*

Изборник 1076 г. содержит рекомендации, адресованные богатым и знатым: *изжить стремление к богатству («сребролюбие»), проявлять кротость, терпение, смирение и миролюбие, не озлобляться, не осуждать других, не поддаваться дурному влиянию, быть послушливым и трудиться без конца.*

În familiile sărace, părinții din cauza foametei, vindeau copiii ori îi dădeau străinilor, în general, fără plată. Vladimir Monomah se adresa către copiii lui: *цени труд, молчи «при старых», «слушай премудрых и не свирепствуй словом», «много не смейся», «научись языкодержанию», «к умному смирению», «телу порабощению», «понужайся на добрые дела», «не льсти, терпи» и т.п.*

Alt izvor de drept în Rusia moscovită – Домострой. Соборное уложение din 1649, permitea părinților să vândă copiii, ori să-și dea copiii în mânăstiri.

За грубость или нанесение побоев родителям, непочитание родителей... дети по челобитным родителей подвергались торговой казни (казни на главной торговой площади).

В эпоху правления Петра I (XVII век) была высказана мысль: «дети освобождаются от обязанности повиноваться родителям против своей воли», поскольку «хотя чада воли родительской подлежат, но не как скоты безсловесии».

Для крестьянских детей предусматривалось такое правило: их всякий крестьянин «должен в великом страхе содержать, ни до какой праздно-

сти не допускать и всегда принуждать к работе, дабы он в том взял привычку и, смотря отца своего неусынные труды, себе к тому приучать мог».

При Екатерине II для детей создавались «смирительные дома», для сыновей или дочерей, коли родителям своим непослушны или пребывают злого жития ни к чему доброму не склонны.

В Уставе благочиния (1782 г.) говорилось: «Дети долг имеют оказывать родителям чисто-сердечное почтение, послушание, покорность и любовь и служить и самым делом, словами же и речами отзываться об них с величайшим почтением, сносить родительские поправления и увещевания терпеливо, без ропота».

Родители «властны» отдавать несовершеннолетних детей в возрасте от 10 до 17 лет в воспитательно-исправительные заведения, а за упорное неповиновение родительской власти, развратную жизнь и другие явные пороки заключать в тюрьму, приносить на них жалобы в судебные установления. (Свод законов гражданских (1832 г., статья 165)).

«За упорное неповиновение родителям, развратную жизнь и другие явные пороки дети по требованию родителей, без особого судебного рассмотрения, подвергаются заключению в тюрьме на время от 2-х до 4-х месяцев». Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г., раздел преступления «против прав семейных», статья 1592.

După lovitura de stat în Rusia din 1917, politica statului față de familie s-a schimbat. Bolșevicul A.G. Badaev spunea: *Так или иначе мы заставим матерей согласиться на национализацию детей; семья «в новом государстве» отомрет. Дети теряли матерей еще и потому, что женщины «массами оказались в рядах контрреволюции».*

Семейных, родовых традиций в истории России много, но далеко не все из них имеет смысл возрождать [5].

Referințe:

1. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr. 3, p. 23-24.
2. Tancău C. (România). Materialele Forumului Justiția Juvenilă în estul și sud-estul Europei. Chișinău, 14-16 septembrie 2005. Institutul de Reforme Penale, p. 122.
3. Богомолов А. Цветы смерти. Сталин считал, что детей нужно расстреливать из педагогических соображений. В: Совершенно секретно, № 6 (301) июнь 2014, с. 23-24.
4. Dolea I., Zaharia V. Dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea. Chișinău: Cartea juridică, 2012, p. 6-7.
5. Нечаева А.М. XXI век и наши дети. В: Государство и право, 2014, №6, с. 55-62.

UNELE REFLECȚII JURIDICE PRIVIND ELUCIDAREA CONCEPTULUI DE „FORME ALE PARTENERIATULUI SOCIAL” ÎN LEGISLAȚIA MUNCII A REPUBLICII MOLDOVA

Eduard BOIȘTEANU,

doctor în drept, conferențiar universitar (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți)

În legislația muncii a Republicii Moldova, sunt consacrate expres mai multe forme de realizare a parteneriatului social în sfera muncii, cum ar fi: consultare; negocieri colective; participarea la examinarea proiectelor de acte normative și a propunerilor ce vizează reformele social-economice, la perfecționarea legislației muncii, la asigurarea concilierii civile, la soluționarea conflictelor colective de muncă; participarea salariaților (a reprezentanților acestora) la administrarea unității. Așadar, în acest articol, este cercetat conceptul de „forme ale parteneriatului social”, sunt elucidate unele dintre formele acestuia, precum și se formulează propuneri *de lege ferenda* în vederea cizelării legislației din domeniu.

Cuvinte-cheie: parteneriat social; forme ale parteneriatului social; consultări; negocieri colective; parteneri sociali; sindicate; patronate.

* * *

There are different forms of achieving social partnership in the labour field enshrined in the labour code of the Republic of Moldova, such as: consultation; collective bargaining; participation in drafting the normative acts and proposals on social and economic reforms, improving labour legislation, ensuring civil conciliation, settling collective labour disputes; employees (their representatives) participation in the management of the entity. Thus, in this article, the author examines the concept of “forms of social partnership”, highlights some of its forms and formulates *de lege ferenda* proposals aimed to improve the legislation in this particular field.

Keywords: social partnership; forms of social partnership; consultation; collective bargaining; social partners; trade unions and employers' organizations.

Parteneriatul social – se realizează printr-o diversitate de forme: informare; consultare; negocieri colective; participarea la examinarea proiectelor de acte normative și a propunerilor ce vizează reformele social-economice, la perfecționarea legislației muncii, la asigurarea concilierii civile, la soluționarea conflictelor colective de muncă; participarea salariaților (a reprezentanților acestora) la administrarea unității.

Toate aceste forme de parteneriat social sunt angrenate în mecanisme specifice care contribuie la creșterea gradului de înțelegere a societății, în general, la creșterea sensibilității și eficienței intervenției statului în rezolvarea problemelor caracteristice partenerilor sociali [1].

Impactul pozitiv al parteneriatului social poate fi demonstrat și prin aceea că, începând cu momentul elaborării politicilor economice și sociale, mecanismul parteneriatului social este de a contribui la formularea unor asemenea politici, în așa mod încât să promoveze nu numai creșterea economică, ci și să asigure concomitent justiția socială, într-o societate democratică ambele obiective fiind într-o strânsă interdependență.

În conformitate cu art. 19 din Codul muncii al Republicii Moldova (în continuare – CM RM) [2], parteneriatul social se realizează prin: a) negocieri colective privind elaborarea proiectelor de contracte colective de muncă și de convenții colective și încheierea acestora pe baze bi- sau tripartite, prin intermediul reprezentanților părților parteneriatului social; b) par-

ticiparea la examinarea proiectelor de acte normative și a propunerilor ce vizează reformele social-economice, la perfecționarea legislației muncii, la asigurarea concilierii civile, la soluționarea conflictelor colective de muncă; c) consultări reciproce (negocieri) în problemele ce țin de reglementarea raporturilor de muncă și a raporturilor legate nemijlocit de acestea; d) participarea salariaților (a reprezentanților acestora) la administrarea unității.

Așadar, din cuprinsul acestei reglementări, putem desprinde concluzia că prin noțiunea de **forme ale parteneriatului social** se înțeleg acele modalități de coordonare a activității partenerilor sociali, care asigură o colaborare amiabilă atât în sfera creației juridice, cât și a celei de aplicare a legislației muncii, inclusiv pentru eliminarea divergențelor și soluționarea conflictelor colective de muncă.

În general, comunicarea dintre părțile raportului juridic de muncă se realizează la următoarele niveluri [3]:

În literatura de specialitate, a fost exprimat și punctul de vedere că în dreptul comparat există o treaptă mai înaltă a comunicării dintre părți, respectiv, cea a *codeciziei*, ce presupune posibilitatea acestora de a participa efectiv la luarea deciziilor manageriale în companie, în anumite circumstanțe expres prevăzute în contractele colective de muncă [4].

În ceea ce ne privește, considerăm că acea treaptă a comunicării dintre părți, realizată sub formă de codecizie, nu reprezintă un nivel distinct (autonom) de comunicare între partenerii sociali, întrucât aceasta constituie, prin prisma mijloacelor de realizare și a efectelor pe care le presupune, tot o formă de *acord* între partenerii sociali.

Totodată, merită a fi menționată opinia exprimată în doctrina română potrivit căreia, în scala informare – consultare – acord, existența și manifestarea plenară a primelor două forme de manifestare a dialogului social nu presupun, în mod necesar, și ajungerea la cea de-a treia treaptă – *acordul* [5].

Informarea reprezintă comunicarea făcută salariatului, care precede luarea unei decizii de către angajator. De exemplu, conform art. 48 din CM RM, anterior încheierii contractului individual de muncă, angajatorul are obligația de a informa persoana care solicită angajarea cu privire la principalele clauze pe care le va cuprinde contractul individual de muncă. Acest lucru este cerut pentru a preveni dolul (prin reticență) în acțiunile angajatorului.

În opinia noastră, consimțământul persoanei care se angajează urmează a fi atribuit la categoria *consimțământului informat* [6]. Grație acestui tip de consimțământ, persoana care se angajează și al cărei consimțământ este cerut la angajare trebuie să obțină toate informațiile cu privire la principalele clauze pe care le va cuprinde contractul individual de muncă, informații susceptibile de a-i influența voința și de a-i permite să ia o decizie în cunoștință de cauză.

Obligația de informare în cadrul raporturilor individuale de muncă este instituită și prin următoarele texte legislative:

- la angajare sau la transferarea salariatului la o altă muncă, angajatorul este obligat: a) să-l pună la curent cu munca care i se încredințează, cu condițiile de muncă, cu drepturile și obligațiile sale; b) să-i aducă la cunoștință regulamentul intern al unității și contractul colectiv de muncă; c) să-l familiarizeze cu tehnica securității, igiena muncii, măsurile de securitate antiincendiară și cu alte reguli de protecție a muncii (art. 65 alin. (3) din CM RM);

- în caz de încetare a contractului individual de muncă pe durată determinată în legătură cu expirarea termenului său, salariatul trebuie să fie înștiințat în scris de către angajator despre acest fapt cu cel puțin 10 zile lucrătoare înainte (art. 83 alin. (1) din CM RM);

- în conformitate cu prevederile art. 88 alin. (1) lit. g) din CM RM, angajatorul este obligat să prezinte, în modul stabilit, cu 2 luni înainte de concediere, agenției pentru ocuparea forței de muncă, informațiile privind persoanele ce urmează a fi disponibilizate în legătură cu lichidarea unității sau în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal;

- conform art. 88 alin. (1) lit. i) din CM RM, în cazul în care reorganizarea sau lichidarea unității presupune reducerea în masă a locurilor de muncă, angajatorul va informa, cu cel puțin 3 luni înainte, despre acest lucru organele sindicale din unitatea și ramura respectivă și va iniția negocieri în vederea respectării drepturilor și intereselor salariaților;

- salariații și reprezentanții lor trebuie să fie familiarizați, sub semnătură, cu documentele vizând modul de prelucrare și păstrare a datelor personale ale salariaților din unitate și să fie informați despre drepturile și obligațiile lor în domeniul respectiv (art. 91 lit. h) CM RM);

- la achitarea salariului, angajatorul este obligat să informeze în scris fiecare salariat despre părțile componente ale salariului ce i se cuvine pentru perioada respectivă, despre mărimea și temeiurile reținerilor efectuate, despre suma totală pe care urmează să o primească, precum și să asigure efectuarea înscrierilor respective în registrele contabile (art. 142 alin. (3) din CM RM) ș.a.

Obligația de informare este consacrată și în raporturile colective de muncă. Astfel, art. 27 alin. (6) din CM RM stabilește, în domeniul desfășurării negocierilor colective, obligația partenerilor sociali de a-și furniza reciproc informațiile necesare pentru purtarea unor astfel de negocieri cel târziu la două săptămâni din momentul solicitării.

Așadar, schimbul de informații este cel mai important proces al parteneriatului social în sfera muncii. Nu implică o discuție sau o acțiune reală cu privire la problemele în discuție, însă este un punct esențial de pornire către un parteneriat social de substanță [7].

Ne raliem la opinia Georgetei Codreanu, potrivit căreia informarea trebuie să aibă un caracter bilateral, chiar dacă din desfășurarea în concret a raporturilor juridice de muncă – atât a celor individuale, cât și a celor colective – s-ar desprinde, în aparență, concluzia că nevoia de informare este îndreptată îndeosebi spre a asigura echilibrarea poziției organizațiilor sindicale față de cea a organizațiilor patronale [8]. Într-adevăr, este absolut normal ca și organizațiile patronale să fie interesate să cunoască atitudinea adoptată de către partenerii sociali în procesul parteneriatului social, în special prin prisma revendicărilor salariaților și a intereselor promovate de către aceștia, precum și prin prisma intențiilor statului de a iniția unele reforme în sfera social-economică.

Trebuie să menționăm că instrumentele internaționale în materia raporturilor de muncă consacră dreptul lucrătorilor la informare și la consultare în cadrul întreprinderii, un drept care corespundează cu obligația din acest domeniu a angajatorilor sau organizațiilor patronale. Cu titlu de exemplu, art. 21 din Carta Socială Europeană (revizuită) din 3 mai 1996 [9] prevede că, în vederea asigurării exercită-

rii efective a dreptului lucrătorilor la informare și la consultare în cadrul întreprinderii, statele semnatare se angajează să ia sau să promoveze măsuri care să permită lucrătorilor sau reprezentanților acestora, în conformitate cu legislația și practica naționale: a) să fie informați periodic sau la momentul oportun și de o manieră clară despre situația economică și financiară a întreprinderii în care sunt încadrați, fiind înțeles că divulgarea anumitor informații care pot prejudicia întreprinderea va putea fi refuzată sau că se va putea solicita ca acestea să fie confidențiale; și b) să fie consultați în timp util asupra deciziilor propuse care sunt susceptibile să afecteze substanțial interesele lucrătorilor, în special asupra celor care ar putea avea consecințe importante în privința angajării în întreprindere.

Consultarea este etapa imediat următoare a comunicării cu salariații; ea constă în schimbul de păreri și stabilirea unui dialog între angajator și reprezentanții salariaților. Așadar, spre deosebire de informare, consultarea este operabilă, preponderent, în cadrul raporturilor colective de muncă.

Obligația de consultare presupune că angajatorul nu poate trece la luarea deciziei respective mai înainte de a fi primit răspuns din partea celui alt partener social. Cu titlu de exemplu, invocăm următoarele cazuri în care are loc consultarea:

- la elaborarea listei persoanelor cu funcție de răspundere în privința cărora poate fi stabilită o perioadă de probă de cel mult 6 luni (art. 60 alin. (1) din CM RM);
- la operarea concedierii salariaților membri de sindicat (exceptând cazurile stipulate la art. 86 alin. (1) lit. c), d), e), g) și h) din CM RM) se cere consultarea prealabilă a organului (organizatorului) sindical din unitate (art. 87 alin. (1) din CM RM);
- la stabilirea diferitelor sisteme de premiere, de adaosuri și sporuri la salariul de bază, alte plăți de stimulare (art. 137 alin. (1) din CM RM);
- la întocmirea regulamentului intern al unității (art. 198 alin. (1) din CM RM).

Așadar, consultarea este un mijloc prin care partenerii sociali nu numai că fac schimb de informații, ci și se angrenează în dialoguri mai amănunțite cu privire la problemele abordate. Deși consultarea în sine nu are forță în procesul de luare de decizii, totuși aceasta poate face parte dintr-un astfel de proces [10].

Etapă prealabilă stabilirii cadrului decizional, consultarea se manifestă, de regulă, în relația dintre factorii de decizie în domeniu [11]: 1) stabilirii cadrului normativ aplicabil raporturilor juridice de muncă (ipoteză în care consultarea presupune un cadru mai amplu în care sunt angrenați toți participanții la dialogul social tripartit); 2) determinării elementelor concrete de conținut ale raporturilor juridice de muncă (situație în care consultarea se realizează între sala-

riați/organizații sindicale, respectiv angajatori/organizații patronale).

Acordul presupune condiționarea luării deciziilor de către angajator cu asentimentul celeilalte părți. De exemplu:

- posibilitatea modificării contractului individual de muncă, ca regulă, numai cu acordul salariatului (art. 68 alin. (1) din CM RM);
- posibilitatea prelungirii detașării în temeiul art. 71 alin. (2) din CM RM – numai cu acordul salariatului detașat;
- transferul salariatului la o altă muncă permanentă în cadrul aceleiași unități, cu modificarea contractului individual de muncă conform art. 68 din CM RM, precum și angajarea prin transferare la o muncă permanentă la o altă unitate ori transferarea într-o altă localitate împreună cu unitatea, se permit numai cu acordul scris al părților (art. 74 alin. (1) din CM RM);
- posibilitatea suspendării contractului individual de muncă în cazurile prevăzute de art. 77 din CM RM – cu acordul părților;
- concedierea salariaților membri de sindicat în cazurile stipulate la art. 86 alin. (1) lit. c), d), e), g) și h) din CM RM poate avea loc doar cu acordul preliminar al organului (organizatorului) sindical din unitate (art. 87 alin. (1) din CM RM);
- posibilitatea instituirii regimului de muncă parțial (atât la momentul angajării la lucru, cât și mai târziu) – prin acordul dintre salariat și angajator (art. 97 alin. (1) din CM RM);
- programul muncii în schimburi se aprobă de angajator de comun acord cu reprezentanții salariaților, ținându-se cont de specificul muncii (art. 101 alin. (3) din CM RM);
- atragerea la muncă suplimentară în alte cazuri decât cele prevăzute la art. 104 alin. (2) și (3) din CM RM se admite cu acordul scris al salariatului și al reprezentanților salariaților (art. 104 alin. (4) din CM RM);
- la solicitarea angajatorului, salariații pot presta munca în afara orelor de program în limita a 120 de ore într-un an calendaristic. În cazuri excepționale, această limită, cu acordul reprezentanților salariaților, poate fi extinsă până la 240 de ore (art. 104 alin. (5) din CM RM);
- programarea concediilor de odihnă anuale pentru anul următor se face de angajator, de comun acord cu reprezentanții salariaților, cu cel puțin două săptămâni înainte de sfârșitul fiecărui an calendaristic (art. 116 alin. (1) din CM RM);
- regulamentul privind modul de plată a recompensei în baza rezultatelor activității anuale se aprobă de către angajator de comun acord cu reprezentanții salariaților (art. 138 alin. (2) din CM RM);
- stimulările se aplică de către angajator de co-

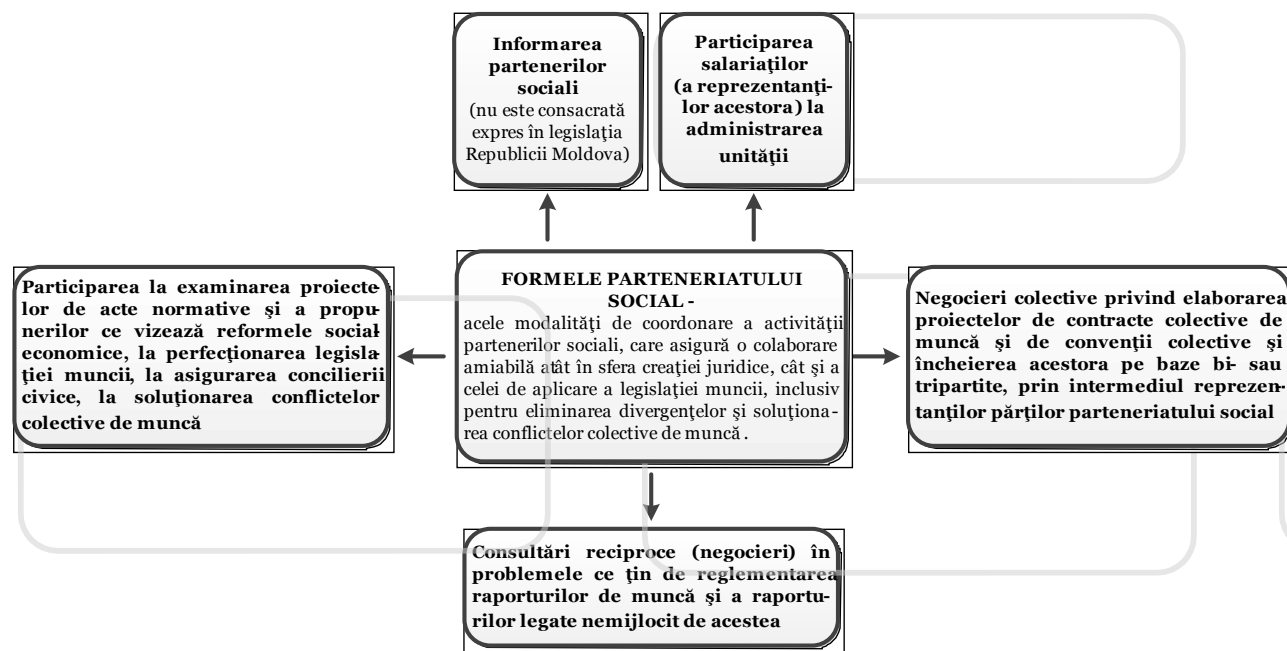

mun acord cu reprezentanții salariaților (art. 204 alin. (1) din CM RM);

– angajatorii, de comun acord cu reprezentanții salariaților, pot prevedea anumite restricții la prestarea muncii prin cumul numai pentru salariații cu anumite profesii, specialități și funcții, cu condiții și regim de muncă deosebite, a căror muncă prin cumul ar putea pune în pericol sănătatea sau securitatea procesului de producție (art. 269 din CM RM) etc.

În viziunea noastră, legiuitorul moldovean, la elucidarea formelor parteneriatului social în sfera muncii,

a omis una dintre cele mai importante modalități de înfăptuire a parteneriatului social, și anume: **informarea partenerilor sociali**. O astfel de formă a parteneriatului social presupune transmiterea de date de către angajator către organizația sindicală sau, după caz, către reprezentanții aleși ai salariaților, pentru a le permite să se familiarizeze cu problematica dezbaterii și să o examineze în cunoștință de cauză. Or, parteneriatul social nu poate fi recunoscut decât ca un proces voluntar prin care partenerii sociali se informează în vederea stabilirii unor acorduri în probleme de interes comun.

Formele parteneriatului social

Referințe:

1. Codreanu G. *Dialogul social și pacea socială*. București: Tribuna Economică, 2007, p. 30.
2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162 din 29.07.2003.
3. Romandăș N., Boișteanu E. *Ghidul specialistului în sfera resurselor umane*. Chișinău: Reclama, 2009, p. 74-76.
4. Dimitriu R. *Precizări privind informarea și consultarea părților raporturilor de muncă*. În: *Revista română de dreptul muncii*, 2007, nr. 2, p. 12.
5. Codreanu G. *Op. cit.*, p. 123.
6. Pentru detalii privind așa-numitul „consimțământ informat”, a se vedea: Florian E. *Discuții în legătură cu*

răspunderea civilă a personalului medical pentru neîndeplinirea obligației privitoare la consimțământul informat al pacientului. În: *Dreptul*, 2008, nr. 9, p. 30-48; Munteanu C. *Drepturile personalității. Caractere și limite*. În: *Revista română de drept privat*, 2011, nr. 6, p. 134-135.

7. Ishikawa J. *Key Features of National Social Dialogue: A Social Dialogue Resource Book*. Geneva: International Labour Office, 2003, p. 3.

8. Codreanu G. *Op. cit.*, p. 31.

9. Ratificată parțial de către Parlamentul RM prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 130 din 26.10.2001.

10. Ishikawa J. *Op. cit.*, p. 3.

11. Codreanu G. *Op. cit.*, p. 32.

CALIFICAREA CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI

Partea II

Daniel MARTIN,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Stanislav COPEȚCHI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Obiectul prezentului demers științific îl formează analiza problemelor de calificare pe care le prezintă concursul real și ideal de infracțiuni. S-a statuat asupra delimitării concursului real dintre infracțiuni identice de infracțiunea unică prelungită și infracțiunea unică cu acțiuni repetate. Au fost identificate condițiile de existență ale concursului ideal de infracțiuni, precum și varietățile acestuia.

Cuvinte-cheie: calificare; concurs de infracțiuni; concurs real; concurs ideal.

* * *

The subject of the present scientific demarche represents the analysis of the qualifying problems posed by the real and ideal cumulative offences. A demarcation has been made of the real cumulation between identical offences and extended single offence, as well as single offence with repeated actions. Conditions have been identified for the existence of ideal cumulative offences and their varieties.

Keywords: qualification; cumulative offences; real cumulative; ideal cumulative.

Probleme de calificare suscită și ipoteza comiterii mai multor infracțiuni identice. În context, se impune delimitarea concursului real dintre infracțiuni identice de infracțiunea unică prelungită, pe de o parte, și de infracțiunea unică cu acțiuni repetate, pe de altă parte.

Specificul situației constă în faptul că, atât în cazul concursului real, cât și al infracțiunilor unice prelunghite (continuate) și al celor cu acțiuni repetate, acțiunile/inacțiunile infracționale sunt identice. Tocmai de aceea și apare necesitatea delimitării categoriei juridice respective, în final, influențând calificarea corectă a faptelor prejudiciabile, fie potrivit unei singure norme, fie potrivit mai multor norme.

Astfel, atunci când făptuitorul manifestă intenție unică și scop unic față de fiecare dintre acțiunile/inacțiunile infracționale identice, cele comise vor constitui o infracțiune unică prelungită. După cum remarcă autorul C.Bulai [1], concursul real de infracțiuni identice nu trebuie să fie confundat cu infracțiunea continuată, cu care se aseamănă, dar de care se deosebește prin pluralitatea de rezoluții infracționale, corespunzătoare pluralității faptelor săvârșite.

Unitatea de intenție sau de rezoluție caracteristică infracțiunii continuate (a se citi – prelungite – *n.a.*) poate fi reținută numai atunci când prezumția de pluralitate de intenții, care derivă din pluralitatea de acțiuni sau inacțiuni, poate fi infirmată în condițiile unei certitudini depline a împrejurărilor și condițiilor în care au fost realizate acțiunile/inacțiunile constitutive [2].

Dacă față de acțiunile/inacțiunile infracționale, făptuitorul manifestă intenții diferite și scop diferit, cele comise trebuie calificate potrivit:

a) semnului calificativ care incriminează fapta săvârșită de către o persoană care anterior a mai săvârșit

o infracțiune – în cazul articolelor din partea specială a Codului penal care conțin asemenea indici calificativi (de exemplu, lit.o) alin.(2) art.145, lit.a) alin.(2) art.171 CP RM etc.);

b) regulilor concursului real de infracțiuni – în cazul infracțiunilor prevăzute în cadrul articolelor din partea specială a Codului penal care nu conțin un semn calificativ similar celui sus-indicat.

În contextul delimitării *concursului de infracțiuni de infracțiunea unică prelungită*, în doctrină, pe bună dreptate, se opinează că în cazul unității infracționale nu trebuie de aplicat regulile de calificare referitoare la pluralitatea de infracțiuni, prin divizarea activității infracționale în episoade și acordarea fiecăruia din acestea a unei aprecieri juridice distinct [3]. Nu formează concurs de infracțiuni elementele unei infracțiuni unice prelunghite. Episoadele ce formează infracțiunea prelungită, separat nu au importanță la calificare, deoarece acestea constituie doar etape în realizarea intenției unice infracționale a făptuitorului [4]. Pentru infracțiunea prelungită este caracteristică prezența la făptuitor a unei intenții unice în raport cu toate episoadele infracționale. Din contra, în cazul concursului de infracțiuni, lipsește unitatea intenției infracționale care ar cuprinde toate acțiunile infracționale [5].

În aceeași ordine de idei, urmează să decidem care trebuie să fie soluția de calificare în ipoteza în care făptuitorul își îndreaptă acțiunile/inacțiunile infracționale, în baza unei intenții unice, asupra mai multor victime.

Atunci când articolul din Codul penal conține circumstanța agravantă „asupra a două sau mai multor persoane”, iar intenția făptuitorului îndreptată asupra a două sau mai multor persoane este dusă până la capăt, calificarea se va face potrivit calificativului respectiv. Dacă însă intenția făptuitorului nu este dusă

până la capăt, cele comise vor constitui tentativă la semnul calificativ respectiv și nu un concurs de infracțiuni. Unitatea intenției infracționale constituie în acest caz criteriul de delimitare a infracțiunii unice de concursul de infracțiuni. De exemplu, în ipoteza în care făptuitorul amplasează un explozibil sub un automobil în vederea lipirii de viață a două persoane care urmează să se urce în automobil, și intenția infracțională nu este dusă până la capăt, fiind lipsită de viață doar una din cele două persoane, cele comise trebuie calificate potrivit art.27 și lit.g) alin.(2) art.145 CP RM. În acest sens, autorul rus, A.P. Kozlov [6], cu drept cuvânt relevă că regula de calificare a infracțiunilor în cazul prezenței intenției unice constă în aceea că fapta poate fi calificată drept infracțiune consumată doar atunci când are loc realizarea completă a intenției făptuitorului. Dacă intenția făptuitorului față de fiecare din episoadele infracționale este una neconcretizată, atunci cele comise trebuie calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni.

Dacă lipsirea de viață a două sau mai multor persoane (în baza aceleiași intenții) are loc succesiv, cele comise vor alcătui o infracțiune unică prelungită.

De aici și concluzia: concursul real între infracțiuni identice nu poate avea loc concomitent, cele comise constituind, de fapt, o infracțiune unică.

Dificultatea de calificare apare atunci când articolul din partea specială a Codului penal nu prevede în calitate de semn calificativ, săvârșirea infracțiunii asupra a două sau mai multor persoane. Considerăm că în asemenea situații calificarea faptelor infracționale îndreptate asupra a două sau mai multor persoane în baza aceleiași intenții se va face o singură dată potrivit normei respective, concursul de infracțiuni lipsind. Astfel, omorul a două persoane săvârșit în stare de afect (în baza aceleiași intenții) se va califica potrivit art.146 CP RM, cele comise constituind o infracțiune unică. Soluția calificării se complică în cazul în care persoana, fiind în stare de afect apărută în mod subit ca rezultat al unui comportament provocator, intenționând să lipsească de viață două persoane, din circumstanțe ce nu depind de voința sa, lipsește doar una. În asemenea situație, este exclusă calificarea faptei potrivit regulilor concursului de infracțiuni, deoarece există intenția unică a persoanei îndreptată spre lipsirea de viață nu a unei persoane, dar a două persoane. În context, deoarece în dispoziția normei de incriminare, victima infracțiunii este indicată la singular, unii practicieni ar putea obiecta asupra respectivelor soluții, invocând la calificare regulile concursului de infracțiuni. Ca răspuns la o eventuală obiecție, reiterăm că atât timp cât făptuitorul manifestă intenție unică față de omorul în stare de afect a două sau mai multor persoane, cele comise urmează a fi catalogate drept o infracțiune unică. Totodată, întru neadmiterea subaprecierii pericolului social al celor comise

de făptuitor și pentru a exclude anumite interpretări, considerăm oportun completarea art.146 CP RM cu un alineat care să conțină semnul calificativ „**asupra a două sau mai multor persoane**”.

În alt registru, consemnăm că nu va exista concurs real în ipoteza infracțiunilor unice cu acțiuni alternative. Caracteristic acestor infracțiuni este faptul că săvârșirea oricărei acțiuni din cele alternative, prevăzute în dispoziția normei corespunzătoare din partea specială a Codului penal, formează o componentă de infracțiune consumată. În același timp, săvârșirea câtorva sau tuturor acțiunilor prevăzute în dispoziția normei de incriminare, nu formează concurs de infracțiuni, dar constituie o singură infracțiune complexă, cu acțiuni alternative, care necesită a fi calificată potrivit unei singure norme incriminatorie. De exemplu, acțiunile de procurare și păstrare ilegală a unei arme de foc trebuie calificate doar o singură dată potrivit normei de la art.290 CP RM. Dacă am admite că acțiunea de procurare ilegală a unei arme de foc ar fi incriminată într-o normă aparte, atunci ar fi posibil existența unui concurs dintre acțiunea de procurare și cea de păstrare ilegală a armei de foc. Atât timp cât acțiunile infracționale sunt incriminate în cadrul unei singure norme, existența unui concurs dintre respectivele acțiuni este exclusă. Are dreptate N.Giurgiu când afirmă că în astfel de cazuri, latura obiectivă se consideră realizată suficient, chiar prin îndeplinirea unei singure acțiuni sau inacțiuni din cele incriminate, cumulara mai multora nefiind de natură a atrage incidența concursului de infracțiuni [7].

Nu formează concurs de infracțiuni dacă una din infracțiuni se schimbă în alta (în una mai gravă), adică, dacă în procesul săvârșirii infracțiunii, până la consumarea acesteia, are loc transformarea intenției făptuitorului. În acest caz, cele comise trebuie calificate în baza articolului care prevede răspunderea penală pentru infracțiunea cea mai gravă [8]. Cu privire la acest aspect, în contextul infracțiunii de furt, S.Brînza și V.Stati menționează: „Dacă, în pofida faptului că a fost surprins în procesul sustragerii neconsumate, făptuitorul ignoră această împrejurare și continuă realizarea sustragerii, sustragerea începută ca furt se transformă în jaf (art.187 CP RM); implicit, intenția inițială de a săvârși furtul se transformă în intenția suptăvenită de a săvârși jaful” [9].

Calificarea concursului ideal de infracțiuni. Conform alin.(4) art.33 CP RM, *concursul ideal* de infracțiuni există atunci când persoana săvârșeste o acțiune (inacțiune) care întrunește elemente a mai multor infracțiuni.

Caracteristic pentru concursul ideal (formal) de infracțiuni este faptul că, deși făptuitorul comite o singură acțiune sau inacțiune, comportamentul său infracțional este manifestat de așa manieră și în împrejurări ce fac să se realizeze, cumulativ, elementele

constitutive ale conținuturilor concrete a două ori mai multor infracțiuni [10].

Astfel, prin concursul ideal de infracțiuni, se are în vedere atunci când în acțiunea sau inacțiunea săvârșită de o persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și datorită urmărilor pe care le-a produs, se regăsesc realizate elementele constitutive a două sau mai multor infracțiuni. Ceea ce caracterizează și diferențiază concursul ideal de concursul real este împrejurarea că cele două sau mai multe infracțiuni care îl compun sunt săvârșite nu prin tot atâtea acțiuni sau inacțiuni, ca în cazul concursului real, ci printr-o singură acțiune sau inacțiune în care sunt comprimate elementele caracteristice obiective și subiective ale acestor infracțiuni [11].

Cu alte cuvinte, în timp ce în cazul concursului real conținuturile a două sau mai multor infracțiuni, ce presupun lezarea unor valori protejate prin norme juridico-penale de incriminare distincte, se realizează în mod natural prin săvârșirea a două sau mai multor acțiuni sau inacțiuni incriminate, în cazul concursului ideal sau formal, același rezultat – adică, lezarea a două sau mai multor valori ocrotite prin norme juridico-penale distincte – este produs fortuit prin intermediul săvârșirii uneia și aceleiași acțiuni sau inacțiuni [12].

În acest sens, are perfectă dreptate I.Tanoviceanu când afirmă: „Ori de câte ori într-un fapt întâlnim comprimate elementele mai multor infracțiuni, pentru a vedea dacă comprimarea este inherentă faptului și deci există un concurs ideal, sau este aparentă și deci avem un concurs real, ne vom întreba: Dacă infractorul ar fi voit să săvârșească în condițiunile concrete ale faptului numai una din infracțiuni, rezultatul era același? În caz afirmativ, este cumul ideal; în caz negativ, un cumul real” [13].

În continuarea ideii exprimate, cu referire la concursul ideal, I.Tanoviceanu [14], menționează că, sub raport subiectiv există pluralitate de rezoluțiuni, iar sub raport obiectiv o pluralitate de elemente materiale, și că vor fi atâtea infracțiuni câte se vor realiza din împerecherea elementelor imateriale și materiale. De aici decurge concluzia că, pentru a fi în prezența concursului ideal de infracțiuni, pe lângă condițiile existenței doar a unei singure acțiuni (inacțiuni) și încălcarea a, cel puțin, două dispoziții ale legii, mai este necesară condiția prezenței a tot atâtea rezoluțiuni infracționale câte infracțiuni sunt comise. Pentru a avea reprezentarea rezultatului final urmărit de făptuitor, trebuie să avem și reprezentarea celorlalte rezultate concurente sau mediate; că deci infractorul, pentru a păși la rezoluțiunea de a efectua actele necesare realizării rezultatului final, a trebuit în prealabil sau concomitent să accepte și celelalte rezultate, cu alte cuvinte, să ia câte o rezoluțiune și pentru acestea [15].

De exemplu, făptuitorul având drept scop lipsirea

intenționată de viață a unei persoane, prin incendierea casei în care se afla, până a trece la acțiunea de lipsire de viață, pe lângă rezultatul final urmărit (de a lipsi de viață victima), a acceptat și faptul lezării relațiilor sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor străine prin comiterea faptei de distrugere sau deteriorare intenționată a bunurilor săvârșite prin incendiere.

Condițiile de existență ale concursului ideal de infracțiuni:

a) infracțiunile sunt comise de una și aceeași persoană sau de același grup de persoane;

b) infracțiunile sunt comise prin aceeași acțiune/inacțiune;

c) faptele săvârșite lezează mai multe obiecte ocrotite de legea penală. După N.Rogova [16], una dintre posibilele particularități ale infracțiunilor ce formează un concurs ideal constă în atentarea asupra unor obiecte diferite. I.Macari arată că în cazul concursului ideal sunt vătămate două obiecte ale atentatului infracțional și, ca rezultat, sunt de față nu una, ci două infracțiuni care trebuie calificate potrivit prevederilor a două articole diferite din legea penală [17];

d) faptele săvârșite întrunesc semnele constitutive ale componentelor a două sau mai multor infracțiuni;

e) faptele comise să nu constituie infracțiuni identice;

f) la calificarea faptelor prejudiciabile săvârșite printr-o singură acțiune/inacțiune sunt aplicate două sau mai multe norme din partea specială a Codului penal;

g) niciuna din normele aplicabile nu cuprinde în întregime faptele prejudiciabile comise a căror calificare se solicită.

În calitate de trăsătură a concursului ideal de infracțiuni se indică faptul că comiterea acestora are loc concomitent. Considerăm parțial întemeiată o atare poziție. În cele mai dese cazuri, acestea sunt comise concomitent. Totuși, în anumite cazuri, începutul și sfârșitul acțiunii/inacțiunii prejudiciabile poate fi diferit. De exemplu, în cazul omorului intenționat comis prin incendierea casei, este diferit momentul începerii atentării asupra obiectului protecției penale (patrimoniul persoanei este lezat anterior momentului lezării vieții persoanei). La fel, poate să nu coincidă nici momentul final. Urmările prejudiciabile pot surveni în timp diferit.

Deosebim următoarele *varietăți ale concursului ideal de infracțiuni*:

1) După natura obiectului infracțiunii asupra căruia se atentează:

a) concurs ideal între infracțiuni cu obiect juridic distinct – omorul intenționat (art.145 CP RM) și distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor (art.197 CP RM);

b) concurs ideal între infracțiuni cu obiect juridic

similar – omorul intenționat (art.145 CP RM) și lipsirea de viață din imprudență (art.149 CP RM). În doctrină [18] se indică că concursul ideal dintre infracțiuni cu același obiect de atentare este posibil doar în cazul în care forma vinovăției este diferită, poziție pe care o susținem.

2) După forma vinovăției manifestate față de infracțiunile comise:

a) concurs ideal între două infracțiuni intenționate – furtul (art.186 CP RM) și sustragerea substanțelor narcotice sau psihotrope (art.217⁴ CP RM);

b) concurs ideal între două infracțiuni imprudente – lipsirea de viață din imprudență (art.149 CP RM) și vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență (art.157 CP RM);

c) concurs ideal între o infracțiune intenționată și una imprudentă – omorul intenționat (art.145 CP RM) și lipsirea de viață din imprudență (art.149 CP RM).

Categorizarea concursului ideal de infracțiuni în anumite tipuri are importanță nu doar teoretică, dar și practică, în special, la soluționarea problemei legate de delimitarea concursului ideal de infracțiunea unică legală [19].

Precizăm că concursul ideal dintre infracțiuni identice este inadmisibil, din moment ce pentru a fi în prezența concursului între infracțiuni identice, este necesar ca făptuitorul să fi comis mai multe acțiuni/inacțiuni infracționale identice, pe când, prin definiție, concursul ideal presupune prezența doar a unei singure acțiuni/inacțiuni infracționale. De aceea susținem poziția autorilor [20] care indică că pot forma concurs ideal doar acele infracțiuni, componentele cărora sunt diferite și prevăzute în articole diferite ori alineate diferite ale aceluiași articol din Codul penal.

În același timp, concursul ideal dintre infracțiunile prevăzute în cadrul aceluiași articol este posibil doar în cazul articolelor formate din mai multe alineate care conțin mai multe variante tip de infracțiuni. De exemplu, este posibil concursul ideal între infracțiunile prevăzute la alin.(1) și alin.(2) art.217 CP RM, ori dintre infracțiunile consemnate la alin.(2) art.248 și cea de la alin.(3) art.248 CP RM.

În altă privință, susținem poziția autorului rus L.V. Gorbunova [21] în acord cu care nu formează concurs ideal, infracțiunile cu semne alternative. Într-adevăr, nu va fi concurs de infracțiuni în situația infracțiunilor cu urmări prejudiciabile alternative. Bunăoară, în cazul vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății nu are relevanță la calificare care urmări prejudiciabile i-au fost cauzate victimei. Totodată, nu interesează dacă acțiunile făptuitorului au dus la survenirea doar a unei urmări prejudiciabile sau a mai multor urmări. Respectiv, survenirea chiar și a mai multor urmări prejudiciabile (de exemplu, pierderea vederii și desfigurarea iremediabilă a feței) permite calificarea celor săvârșite doar potrivit nor-

mei de la art.151 CP RM, și doar o singură dată. Astfel, dacă fapta cauzează câteva urmări prejudiciabile și toate urmările sunt cuprinse de o normă juridico-penală, cele comise trebuie apreciate ca și infracțiune unică, dar nu ca și concurs ideal de infracțiuni.

Cauzarea printr-o singură acțiune/inacțiune a unor urmări prejudiciabile prevăzute în calitate de semn calificativ la diferite alineate ale aceluiași articol, la fel, nu va forma concurs ideal de infracțiuni, ci va constitui o singură infracțiune. În virtutea regulilor de calificare prevăzute la art.116 și 117 CP RM, încadrarea se va face fie potrivit normei speciale (în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială), fie în baza normei penale care prevede o pedeapsă mai aspră, în cazul concurenței normelor speciale dintre două componente de infracțiuni cu circumstanțe agravante. De exemplu, încălcarea regulilor de circulație sau de exploatare a mijloacelor de transport de către conducătorul mijlocului de transport care a dus la vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății a unei persoane și gravă a altei persoane, trebuie calificată doar în baza lit.a) alin.(3) art.264 CP RM, nefiind necesară și calificarea potrivit alin.(1) art.264 CP RM. Dacă în urma comportamentului infracțional, pe lângă vătămarea medie sau gravă a integrității corporale, sau a sănătății cauzate unei persoane, prin aceeași faptă i se cauzează o vătămare ușoară sau neînsemnată unei alte persoane (faptă prevăzută la art.242 CC RM), cele comise trebuie încadrate doar potrivit normei din Codul penal. Dacă însă printr-o singură acțiune/inacțiune se cauzează diferite urmări prejudiciabile prevăzute în cadrul aceluiași alineat ca și semne calitative distincte, fapta la fel nu va constitui concurs de infracțiuni, însă calificarea se va face cu indicarea tuturor punctelor/literelor ale alineatului care se regăsesc în fapta persoanei. Astfel, dacă în urma încălcării regulilor de circulație sau de exploatare a mijloacelor de transport de către conducătorul mijlocului de transport a fost cauzată o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății unei persoane și decesul altei persoane, faptele se vor califica potrivit lit.a) și b) alin.(3) art.264 CP RM.

Nu va fi concurs ideal, ci o singură infracțiune și atunci când sunt lipsite de viață din imprudență două persoane printr-o singură acțiune/inacțiune. Dacă însă caracterul urmărilor prejudiciabile este diferit, atunci cele comise vor fi calificate ca și concurs ideal de infracțiuni. De exemplu, printr-o singură acțiune/inacțiune unei persoane i se cauzează din imprudență o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății, iar alta este lipsită de viață din imprudență.

Nu va fi concurs ideal, ci infracțiune unică și în situația în care prin fapta infracțională săvârșită sunt lezate mai multe valori sociale care se află în relații de subordonare (de exemplu, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății soldate cu

decesul persoanei din imprudență (alin.(4) art.151 CP RM)).

În alt registru se profilează întrebarea legată de posibilitatea existenței concursului ideal de infracțiuni în ipoteza infracțiunilor deviate, și anume: în modalitatea *aberratio ictus* și *error in personam*. Este cert că în modalitatea *error in personam*, acțiunile făptuitorului trebuie calificate potrivit unei singure norme de incriminare. Totodată, calificarea potrivit unei norme concrete se va face în dependență de faptul dacă eroarea admisă de făptuitor este una esențială sau neesențială. Or, eroarea esențială are importanță la calificare. Astfel, dacă făptuitorul intenționează să lipsească de viață un reprezentant al autorităților publice și din eroare omorâă o altă persoană (care nu este reprezentant al autorităților publice), cele comise trebuie calificate ca tentativă la omorul unui reprezentant al autorității publice (art.27 și lit.h) alin.(2) art.145 CP RM). Deoarece victima infracțiunii are un statut special, eroarea făptuitorului față de calitatea specială a victimei are importanță la calificare, iar calificarea o facem ținând cont de intenția făptuitorului și nu de consecința real survenită. Însă dacă este lipsit de viață un alt reprezentant al autorităților publice decât cel vizat, cele comise trebuie calificate potrivit lit.h) alin.(2) art.145 CP RM, neavând deci importanță la calificare identitatea victimei. În acest caz, eroarea în identitatea victimei trebuie considerată una neesențială, respectiv, neavând importanță la calificare.

În cazul infracțiunilor deviate, în modalitatea *aberratio ictus*, doctrina [22] a semnalat însă posibilitatea constituirii concursului de infracțiuni. Caracteristic infracțiunii deviate în această formă este faptul că agentul nu este în eroare cu privire la identitatea obiectului sau a persoanei pe care intenționează să o lezeze, însă datorită survenirii unor elemente neprevăzute în cursul realizării acestei activități, rezultatul se produce asupra altui obiect material, deopotrivă ocrotit de legea penală, astfel, obiectul este perceput corect, dar concretizarea acțiunii este eronată [23]. În cazul devierii acțiunii (*aberratio ictus*), ori de câte ori se constată existența pe lângă infracțiunea consumată, săvârșită, a unei tentative pedepsibile, trebuie să se rețină nu o infracțiune unică, ci un concurs de infracțiuni, o pluralitate de infracțiuni, formată din tentativa infracțiunii aflate în reprezentarea făptuitorului și infracțiunea consumată din imprudență, săvârșită ca urmare a devierii acțiunii, dacă aceasta este incriminată de lege și dacă această formă de vinovăție se constată a fi existat în condițiile în care făptuitorul și-a desfășurat activitatea. Cele două fapte penale reținute vor constitui o pluralitate de infracțiuni sub forma concursului ideal (săvârșit printr-o singură acțiune), având în vedere că aceeași acțiune, în raport cu împrejurările comiterii ei, cu rezultatele produse și cu poziția psihică a făptuitorului, duce la apariția a două infracțiuni

distinct [24]. Astfel, considerăm că în această ipoteză, acțiunile făptuitorului trebuie calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni: tentativa la infracțiunea intenționată și infracțiunea consumată comisă din imprudență. Iar respectiva soluție este întemeiată pe principiul răspunderii subiective – o persoană răspunde din punct de vedere penal numai în măsura în care a prevăzut sau ar fi putut să prevadă consecințele faptei sale.

În altă privință, urmează a fi stabilit coraportul dintre concursul ideal de infracțiuni și *principiul neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă*. Potrivit alin.(2) art.7 CP RM, nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă (principiu exprimat sub forma adagiului latinesc *non bis in idem*, avându-se în vedere aspectul material al acestuia). Prevederi similare conține și art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale [25].

Așadar, comparativ cu concursul ideal de infracțiuni, care presupune săvârșirea mai multor infracțiuni prin intermediul unei singure fapte prejudiciabile (acțiune/inacțiune), principiul neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă exprimă regula că o persoană care a săvârșit o singură infracțiune nu poate fi trasă la răspundere penală pentru aceasta decât o singură dată.

În cauza Franz Fischer *versus* Austria [26], Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a relevat că prevederile art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale admit urmărirea pentru încălcări diferite ce decurg din săvârșirea unei singure fapte, avându-se în vedere concursul ideal de fapte. Nu în ultimul rând, CtEDO, în cauza Serghei Zolotuhin *versus* Federația Rusă [27], a statuat: „Potrivit principiului *non bis in idem*, una și aceeași persoană nu poate fi supusă pedepsei în mod repetat pentru comiterea aceleiași fapte îndreptate spre protejarea aceluiași obiect juridic”. De aici și concluzia: existența unor obiecte juridice diferite lezate, chiar dacă aceasta are loc prin săvârșirea uneia și aceleiași fapte, nu duce la încălcarea principiului neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă.

Reiterăm că concursul ca formă a pluralității de infracțiuni nu trebuie confundat cu nici una din modalitățile infracțiunii unice.

Pentru a răspunde la întrebarea dacă este prezent concursul de infracțiuni sau o infracțiune unică este necesar, mai întâi de toate, de determinat dacă obiectul de atentare și survenirea (sau posibilitatea survenirii) urmărilor prejudiciabile sunt prevăzute de o singură normă juridico-penală sau de mai multe norme. Dacă acestea sunt cuprinse în cadrul unei singure norme din partea specială a Codului penal, cele comise formează

o infracțiune unică. În caz contrar, suntem în prezența concursului de infracțiuni.

În linii generale, la diferențierea unității legale de pluralitatea de infracțiuni, urmează a fi evaluată măsura în care norma de incriminare poate sau nu să încorporeze în sine conținutul unei singure componente de infracțiune. Dacă acțiunea sau sistemul de acțiuni cad sub incidența unei singure norme de incriminare, formând un singur conținut de infracțiune, vom avea de față o infracțiune unică și viceversa, dacă acțiunii sau setului de acțiuni îi sunt incidente două sau mai multe norme de incriminare, va putea fi identificată o pluralitate de infracțiuni [28].

În alt context, se impune necesitatea delimitării concursului de infracțiuni de concurența normelor. În literatura de specialitate română [29], concurența normelor mai este numită *concurusul de texte*, acesta fiind prezent atunci când același fapt, privit sub același aspect și conținând perfect aceleași elemente constitutive, este prevăzut de mai multe texte ale aceleiași legi sau ale mai multor legi. În cazul concursului de infracțiuni, faptele prejudiciabile sunt cuprinse de cel puțin două norme din partea specială a Codului penal. În cazul concurenței normelor, la fel sunt prezente mai multe articole din partea specială a Codului penal, care conțin semnele faptei prejudiciabile, dar și în aceste condiții, cele comise sunt cuprinse în întregime de una din normele respective. Pentru concursul de infracțiuni, este caracteristică că nici una din norme nu cuprinde integral cele comise, calificarea fiind corectă și integrală doar atunci când vor fi aplicate împreună două sau mai multe norme din partea specială a Codului penal. Anume prin această caracteristică are loc delimitarea concursului de infracțiuni de concurența normelor.

O legătură mai strânsă are loc între infracțiunile care se află în concurs ideal. În acest caz, două sau mai multe infracțiuni sunt săvârșite printr-o singură acțiune/inacțiune. Iar asemănarea concursului ideal și a concurenței normelor rezidă în faptul că ambele categorii juridice presupun săvârșirea unei singure acțiuni/inacțiuni.

Ca rezultat al studiului întreprins, formulăm următoarele **concluzii**:

1) Concursul de infracțiuni presupune că toate faptele prejudiciabile săvârșite constituie infracțiuni de sine stătătoare care trebuie calificate în întregime în conformitate cu mai multe norme de incriminare.

2) Regula de bază la calificarea concursului de infracțiuni rezidă în faptul că cel abilitat cu aplicarea legii penale, implicit cu calificarea infracțiunilor, va indica în actul procesual-juridic (ordonanța de pornire a urmăririi penale, ordonanța de punere sub învinuire, rechizitoriul, sentința de condamnare) toate articolele, după caz, alineatele, literele din partea specială a Codului penal care incriminează faptele infracționale

concrete comise care intră în concurs, iar în cazul infracțiunilor neconsumate sau a celor săvârșite în participație, și a normelor din partea generală a Codului penal.

3) În ipoteza comiterii de către o persoană a mai multor infracțiuni prevăzute de dispoziția aceleiași norme de drept penal, evident cu respectarea condițiilor neexpirării termenului de prescripție de tragere la răspundere penală precum și necondamnării pentru comiterea acestora, în situația în care instituția repetării infracțiunii a fost abrogată, în cazul în care făptuitorul manifestă intenție separată în raport cu fiecare infracțiune, cele comise vor forma concurs de infracțiuni.

4) Deoarece menținerea în textul legii penale a circumstanței agravante menite să agraveze răspunderea și pedeapsa penală pentru săvârșirea infracțiunii de către o persoană care anterior a mai săvârșit o astfel de infracțiune (reminiscențe ale vechii instituții a repetării infracțiunii) duce la încălcarea mai multor principii fundamentale ale dreptului penal, considerăm oportun abrogarea din conținutul tuturor articolelor din partea specială a Codului penal a numitelor semne calificative. Drept consecință, cu titlu *de lege ferenda*, propunem o nouă redacție a definiției legale a concursului de infracțiuni, și anume: „Se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală”.

5) În cadrul componentelor de infracțiune complexe, când în calitate de acțiune adiacentă evoluează aplicarea violenței, iar aceasta comportă un grad prejudiciabil mai redus ca infracțiunea la care se alătură, cele comise vor constitui o infracțiune unică complexă, violența aplicată (cea de natură infracțională) fiind absorbită de infracțiunea absorbantă. În situația în care violența aplicată în mod subsidiar implică un grad prejudiciabil mai ridicat ca infracțiunea la care se alătură, cele comise nu pot fi calificate de fiecare dată potrivit regulilor concursului de infracțiuni.

6) Atunci când făptuitorul manifestă intenție unică și scop unic față de fiecare din acțiunile/inacțiunile infracționale identice, cele comise vor constitui o infracțiune unică prelungită. Dacă față de acțiunile/inacțiunile infracționale, făptuitorul manifestă intenții diferite și scop diferit, cele comise trebuie calificate potrivit: a) semnului calificativ care incriminează fapta săvârșită de către o persoană care anterior a mai săvârșit o infracțiune – în cazul articolelor din partea specială a Codului penal care conțin asemenea indici calificativi (de exemplu, lit.o) alin.(2) art.145, lit.a) alin.(2) art.171 CP RM etc.) sau b) regulilor concursului real de infracțiuni – în cazul infracțiunilor prevăzute în cadrul articolelor din partea specială a Codului

penal care nu conțin un semn calificativ similar celui sus-indicat.

7) Nu va exista concurs real în ipoteza infracțiunilor unice cu acțiuni alternative.

8) Nu formează concurs de infracțiuni, dacă una din infracțiuni se schimbă în alta (în una mai gravă), adică, dacă în procesul săvârșirii infracțiunii, până la consumarea acesteia, are loc transformarea intenției faptuitorului.

9) Concursul ideal între infracțiuni identice este inadmisibil, din moment ce pentru a fi în prezența concursului între infracțiuni identice este necesar ca faptuitorul să fi comis mai multe acțiuni/inacțiuni infracționale identice, pe când, prin definiție, concursul ideal presupune prezența doar a unei singure acțiuni/inacțiuni infracționale. În același timp, este posibil concursul ideal între infracțiunile prevăzute în cadrul aceluiași articol (este cazul articolelor formate din mai multe alineate care conțin mai multe variante tip de infracțiuni).

10) Cauzarea printr-o singură acțiune/inacțiune a unor urmări prejudiciabile prevăzute în calitate de semn calificativ la diferite alineate ale aceluiași articol, nu va forma concurs ideal de infracțiuni, ci va constitui o singură infracțiune.

11) În ipoteza infracțiunilor deviate în modalitatea *aberratio ictus*, este posibil concursul ideal de infracțiuni, în timp ce în modalitatea *error in personam* o astfel de posibilitate lipsește.

Referințe:

1. Bulai C. *Manual de drept penal: Partea generală*, București: All, 1997, p.490.

2. Stoian Anca-Iulia. *Infracțiunea continuată (prelungită) ca formă a unității legale de infracțiune*: Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2012, p.22.

3. Черненко Т.Г. *Квалификация реальной совокупности преступлений*. В: *Вестник Томского государственного университета*, с.146. <http://journals.tsu.ru/uploads/import/870/files/357-143.pdf> (vizitat 10.11.2014).

4. Корнеева А.В. *Теоретические основы квалифи-*

кации преступлений: Учебное пособие. Москва: Проспект, 2008, с.136.

5. *Ibidem*, p.147.

6. Козлов А.П. *Учение о стадиях преступления*. Санкт-Петербург, 2002, с.159.

7. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996, p.145.

8. Корнеева А.В. *Op. cit.*, p.131.

9. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.631.

10. Bercheșan V. *Drept penal: Partea generală*. Craiova: Ed. „Universitaria”, 2007, p.175.

11. Bulai C. *Op. cit.*, p.493.

12. Giurgiu N. *Op. cit.*, p.331.

13. Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală*. Vol.II. București: Curierul judiciar, 1927, p.293.

14. *Ibidem*, p.289.

15. *Ibidem*, p.286.

16. Рогова Н.Н. *Совокупность преступлений: вопросы теории и практики*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2003, с.18.

17. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova: Partea generală*. Chișinău: CE USM, 2002, p.195.

18. Матлюбов Б.Б. *Совокупность преступлений: квалификация: Учебное пособие*. Ташкент, 2008, с.57.

19. Швеце Е.Н. *Совокупность преступлений: понятие, виды, наказуемость*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2005, с.14.

20. *Уголовное право России: Общая часть* / Под редакцией А.Н. Игнатова, Ю.А. Красикова. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1998, с.262.

21. Горбунова Л.В. *Общая теория квалификации преступлений. Учебное пособие*. Казань, 2004, с.178.

22. Giurgiu N. *Op. cit.*, p.328.

23. Munteanu C.A. *Ipoteza aberratio ictus*. În: *Revista de Drept penal*, octombrie-decembrie, 2012, p.98.

24. *Ibidem*, p.101.

25. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. http://www.echr.coe.int/ Documents / Convention_ROM.pdf (vizitat 10.11.2014).

26. *Franz Fischer versus Austria* (CEDH, 29 mai 2001). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 15.11.2014).

27. *Case of Sergey Zolotukhin versus Russia*. <http://echr.ketse.com/doc/14939.03-en-20090210/view> (vizitat 15.11.2014).

28. Stoian Anca-Iulia. *Op. cit.*, p.17.

29. Tanoviceanu I. *Op. cit.*, p.296.

VIOLENȚA SEXUALĂ – CA MODALITATE A VIOLENȚEI ÎN FAMILIE: IMPLICAȚII JURIDICO-PENALE

Nicolae CORCEA,
doctorand (USM)

Scopul acestui articol constă în identificarea conceptului de „violență sexuală” ca modalitate a violenței în familie, precum și în determinarea regulilor de calificare a acestei fapte infracționale. În urma studierii legislației internaționale și celei naționale, au fost formulate anumite concluzii utile pentru practica judiciară în materie de violență în familie.

Cuvinte-cheie: violența în familie; violența de gen; violența sexuală; abuz sexual; violul conjugal; conduita sexuală impusă.

* * *

The purpose of this article consists in the identification of sexual violence as a form of domestic violence, as well as establishing ground rules of legal appreciation of this criminal misdeed. As a result of the examination of international and national legislation there have been formulated several useful recommendations able to be implemented in the judicial practice on domestic violence.

Keywords: domestic violence; gender violence; sexual violence; sexual abuse; marital rape; sexual coercion.

Fiind una dintre cele mai grave încălcări ale legii și ale drepturilor omului, având în vedere că produce mult mai mult decât suferință și răni fizice și afectează cea mai intimă parte a ființei umane, violența sexuală constituie una dintre cele mai distructive forme ale violenței de gen. Abuzul sexual la care sunt supuse victimele violenței în familie rămâne ascuns din cauza normelor sociale care fac ca rușinea și vina să planeze asupra victimei și nu a agresorului acesteia.

Violența sexuală ca modalitate de sine stătătoare a violenței în familie posedă următoarele caracteristici:

1. constituie o formă a violenței de gen, care are drept cauză principală încurajarea unor norme sociale stereotipe, în care masculinitatea este asociată cu dominația și agresivitatea, iar feminitatea cu supunerea;
2. este precedată de amenințări (violență psihică) și violență fizică (loviri, alte acte de violență);
3. are loc o singură dată sau poate avea un caracter repetitiv;
4. în calitate de victimă poate fi oricare persoană, indiferent de vârstă (copil, adult, vârstnic), clasă socială, etnie, religie sau alți factori;
5. este orice act sau linie comportamentală de natură sexuală nedorită sau căruia victima nu i se poate opune, sau o activitate sexuală neacceptată de victimă, inclusiv acele experiențe care nu implică contact fizic direct (de exemplu, exhibiționismul, ironii, glume cu conotații sexuale, comentarii neplăcute, propuneri sexuale nedorite, obligarea la a privi materiale pornografice sau de a participa la pornografie), atingeri nedorite;
6. este formată din următoarele varietăți: activitatea sexuală prin constrângere, violul, incestul, supunerea femeii la acte sexuale pe care aceasta le consideră durerose sau umilitoare, graviditatea forțată, traficul și exploatarea sexuală a victimei.

Violența sexuală constituie una dintre cele mai răspândite forme ale violenței în familie de rând cu violența

fizică și cea psihică. În acest sens, vom aminti de principalul document internațional care definește violența domestică (în familie). În sensul art.3 al Convenției Consiliului Europei *privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011), *violența domestică* înseamnă toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima [1].

Precizăm că termenii de *violență domestică* și *violență familială* sunt sinonimi, iar utilizarea acestora depinde de aspectele culturale, lingvistice, prioritate trebuie totuși acordată prevederilor legislative ale statului în care se produc astfel de fapte.

În acest perimetru de cercetare, vom supune analizei minuțioase atât actele internaționale, cât și legislația internă a Republicii Moldova în sfera prevenirii și combaterii violenței sexuale ca formă de sine stătătoare a violenței în familie.

Asfel, legislația națională a Republicii Moldova (art.2 al Legii Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.45 din 01.03.2007 [2]), definește **violența sexuală** ca orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal; interzicerea folosirii metodelor de contracepție; hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor; inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar.

Din această definiție legislativă a violenței sexuale, vom desprinde următoarele modalități ale violenței sexuale:

(1) *Prima modalitate*: orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei;

(2) *A doua modalitate*: orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în alte relații interpersonale decât cele din cadrul familiei.

Legiuitorul atribuie la orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală (este orice act sau linie comportamentală) următoarele forme:

- violul conjugal;
- interzicerea folosirii metodelor de contracepție;
- hărțuirea sexuală;
- orice conduită sexuală nedorită, impusă;
- obligarea practicării prostituției;
- orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală;

– alte acțiuni cu efect similar.

Pentru a determina corect condițiile și limitele de aplicare a acestor noțiuni, vom apela la conținutul unor documente internaționale în materie. În special, în conglomeratul actelor internaționale, distingem:

– Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Istanbul, 11.05.2011) [3];

– Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote, 25.10.2007 [4]);

– Recomandarea (2002)5 a Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței (adoptată de Comitetul Miniștrilor la 30 aprilie 2002, la cea de-a 794-a reuniune a Delegaților Miniștrilor) [5].

Potrivit prevederilor art. 36 al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Istanbul, 11.05.2011), **violența sexuală** cuprinde:

– angajarea într-o penetrație vaginală, anală sau orală de natură sexuală neconsimțită a corpului unei alte persoane cu orice parte corporală sau obiect;

– angajarea în alte acte neconsimțite de natură sexuală cu o persoană;

– determinarea unei alte persoane să se angajeze în acte neconsimțite de natură sexuală cu un terț.

Consimțământul trebuie dat voluntar, ca rezultat al liberului arbitru al persoanei, evaluat în contextul circumstanțelor înconjurătoare.

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.18 al Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote, 25.10.2007) [6], sunt considerate infracționale următoarele fapte comise cu intenție:

(1) activitățile sexuale cu un copil care, potrivit prevederilor în vigoare ale dreptului național, nu a împlinit vârsta legală pentru viața sexuală;

(2) activități sexuale cu un copil dacă:

– se folosește constrângerea, forța sau amenințările; sau

– se abuzează de o poziție recunoscută ca fiind de încredere, de autoritate sau de influență asupra copilului, inclusiv în cadrul familiei;

– sau se abuzează de o situație de vulnerabilitate deosebită a copilului, mai ales datorită unui handicap psihic sau fizic sau datorită unei situații de dependență.

Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote, 25.10.2007) recunoaște ca criminale următoarele fapte:

– infracțiuni referitoare la prostituția infantilă (art.19 al Convenției);

– infracțiuni referitoare la pornografia infantilă (art.20 al Convenției);

– infracțiunile legate de participarea unui copil la spectacole pornografice (art.21 al Convenției);

– coruperea copiilor (art.22 al Convenției).

Infracțiunile referitoare la prostituția infantilă (art.19 al Convenției Lanzarote) cuprind următoarele modalități: recrutarea unui copil pentru a practica prostituția sau pentru a determina un copil să participe la prostituție; constrângerea unui copil să se prostitueze sau obținerea unui profit din/sau exploatarea în altă manieră a unui copil în asemenea scopuri; recurgerea la prostituția infantilă.

Termenul „prostituție infantilă” desemnează faptul de a folosi un copil pentru activități sexuale, atunci când se oferă sau se promit sume de bani sau orice altă formă de remunerație sau de răsplată, indiferent dacă această plată, promisiune sau răsplată se oferă copilului sau unei terțe persoane.

Infracțiunile referitoare la pornografia infantilă (art.20 al Convenției Lanzarote) cuprind următoarele modalități: producția de pornografie infantilă; oferirea sau punerea la dispoziție a pornografiei infantile; distribuirea sau transmiterea pornografiei infantile; procurarea de pornografie infantilă pentru sine sau pentru altul; deținerea de pornografie infantilă; obținerea accesului cu bună știință, prin intermediul tehnologiilor informaționale și a comunicațiilor, la pornografia infantilă.

Termenul „pornografie infantilă” desemnează orice material care prezintă, în manieră vizuală, un copil care desfășoară un comportament sexual explicit, real sau simulat, sau orice reprezentare a organelor sexuale ale unui copil, în mod special în scopuri sexuale.

Infracțiunile legate de participarea unui copil la spectacole pornografice (art.21 al Convenției Lanzarote) cuprind următoarele modalități: recrutarea unui copil în vederea participării la spectacole pornografice sau favorizarea participării unui copil la asemenea spectacole; constrângerea unui copil să participe la spectacole pornografice sau obținerea unui profit, sau exploatarea în altă manieră a unui copil în asemenea scopuri; faptul de a asista, în cunoștință de

cauză, la spectacole pornografice care implică participarea copiilor.

Coruperea copiilor (art.22 al Convenției Lanzarote) desemnează fapta de a determina intenționat, în scopuri sexuale, un copil care nu a împlinit vârsta prevăzută de lege, să asiste la comiterea unui abuz sexual sau la desfășurarea de activități sexuale, chiar dacă nu este obligat să participe la acestea.

Acostarea copiilor în scopuri sexuale desemnează propunerea făcută cu intenție de către un adult, prin intermediul tehnologiilor de comunicare și informare, pentru a contracta un copil care nu a împlinit vârsta cerută de lege, în scopul comiterii asupra acestuia a oricărei infracțiuni dintre cele prevăzute la alin.(1) art.18, sau la alin.(1) art.20 din Convenție, dacă propunerea a fost urmată de fapte materiale care conduc la o astfel de întâlnire.

Formele violenței sexuale ca modalitate de sine stătătoare a violenței în familie:

1) *între parteneri intimi*: viol; supunerea la acte de sadism și masochism fără consimțământ, inclusiv provocare de vătămări;

2) *în familie*: incest; mutilare genitală ca practică tradițională; viol marital; căsătorii timpurii și căsătorii forțate; avort sau sterilizare forțată.

Prin „violul conjugal” se subînțelege forțarea soției de către soț să întrețină relații sexuale, utilizând violența fizică sau alte forme de constrângere. În trecut, căsătoria dintre părți înlătura răspunderea penală în caz de viol, dar această prevedere nu mai este valabilă. Actul sexual fără consimțământ se pedepsește și în cazul în care partenerii sunt căsătoriți. În conformitate cu alin. (1) art.171 CP RM, violul constituie raportul sexual săvârșit prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Incestul constituie, în conformitate cu alin.(1) art.201 CP RM, raportul sexual între rude în linie directă sau între frați și surori. Persoana agresată este supusă la foarte mari presiuni (șantaj emoțional, amenințări, învinovățire etc.). Din păcate, incestul și molestarea intrafamilială sunt cele mai frecvente forme de abuz sexual asupra copilului. Incestul presupune o situație repetitivă, cu o durată medie de 5 ani, iar în o treime dintre cazuri victima a fost supusă la abuz de către mai mulți agresori.

Mutilarea genitală a femeilor, în sensul art.38 al Convenției Consiliului Europei *privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011) presupune conduite intenționate manifestate în:

a) extirparea, infibularea sau efectuarea oricărei alte mutilări, totale sau parțiale, a *labia majora*, *labia minora* sau a clitorisului unei femei;

b) constrângerea sau procurarea unei femei pentru a fi supusă oricăreia din acțiunile enumerate la punctul a) art.38 al acestei Convenții;

c) incitarea, constrângerea sau procurarea unei fete pentru a se supune oricăreia din acțiunile enumerate la pct. a) art.38 al acestei Convenții.

Potrivit art.37 al Convenției Consiliului Europei *privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011), **căsătoria forțată** constituie orice conduită intenționată de ademenire, de forțare a unui adult sau a unui copil de a încheia o căsătorie.

Avortul forțat și sterilizarea forțată, potrivit art.39 din convenție, include următoarele fapte infracționale:

– efectuarea unui avort asupra unei femei fără consimțământul ei prealabil și informat;

– efectuarea unei intervenții chirurgicale, care are drept scop sau efect încheierea capacității unei femei de a se reproduce în mod natural, fără consimțământul ei prealabil și informat sau fără înțelegerea procedurii.

Prin **hărțuirea sexuală** (art.40 al Convenției) se desemnează orice formă de conduită verbală, nonverbală sau fizică de natură sexuală, în scopul sau cu efectul violării demnității unei persoane, în special atunci când se creează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor, este supus unei sancțiuni penale sau altei sancțiuni legale.

Totodată, art.42 al Convenției Consiliului Europei *privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011), instituie justificări inacceptabile pentru infracțiuni, inclusiv infracțiunile comise în numele așa-numitei „onoare”. Așadar, Părțile la Convenție vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că, în cadrul unei proceduri penale inițiate în urma comiterii oricăreia dintre actele de violență care intră sub incidența domeniului de aplicare a acestui act normativ internațional, cultura, obiceiul, religia, tradiția sau așa-numita „onoare” nu vor fi considerate ca o justificare a acestor acte. Aici sunt cuprinse, în special, afirmațiile că victima a încălcat normele sau obiceiurile culturale, religioase, sociale sau tradiționale ale comportamentului adecvat.

În conformitate cu Recomandarea (2002) [7], violența sexuală ca modalitate a violenței în familie desemnează violența produsă în sânul familiei sau al căminului familial, incluzând, mai ales, agresiunile de natură fizică sau psihică, abuzurile de natură emoțională și psihică, violul și abuzul sexual, incestul, violul dintre soți, partenerii obișnuiți sau ocazionali concubini, crimele comise în numele onoarei, mutilarea organelor genitale sau sexuale feminine, precum și la celelalte practici tradiționale care prejudiciază femeile, cum ar fi: căsătoriile forțate.

Potrivit prevederilor art.46 al Convenției Consiliului Europei *privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011), părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că următoarele

circumstanțe, în măsura în care nu fac parte deja din elementele constitutive ale infracțiunii, pot fi luate în considerare, în conformitate cu dispozițiile relevante ale legislației interne, în determinarea sentinței în legătură cu infracțiunile stabilite în conformitate cu prezenta Convenție:

a) infracțiunea a fost comisă împotriva unui(ei) fost(e) sau actual(e) soț(ii) sau partener(e), după cum recunoaște legislația internă, de un membru de familie, de o persoană care conviețuiește cu victima sau de o persoană care a abuzat de puterea sa;

b) infracțiunea, sau infracțiunile asociate, a(u) fost comisă(e) în mod repetat;

c) infracțiunea a fost comisă împotriva unei persoane făcute vulnerabile de circumstanțele particulare;

d) infracțiunea a fost comisă împotriva sau în prezența unui copil;

e) infracțiunea a fost comisă de una sau mai multe persoane, care acționează împreună;

f) infracțiunea a fost precedată sau acompaniată de nivele extreme de violență;

g) infracțiunea a fost comisă cu utilizarea sau cu amenințarea unei arme;

h) infracțiunea a avut drept rezultat o vătămare fizică sau psihologică a victimei;

i) agresorul a fost condamnat anterior pentru infracțiuni de natură similară.

Violența sexuală constituie un eveniment extrem de traumatizant, indiferent că este vorba de un incident unic sau de incidente repetate pe o perioadă mai lungă de timp. Consecințele violenței sexuale nu se limitează doar la impactul imediat, ci afectează viața persoanei pe termen lung. Urmările violenței sexuale pot varia în funcție de vârsta, personalitatea, natura incidentului și a relației în care se află victima cu agresorul.

Persoanele care au trecut prin experiențe de violență sexuală se confruntă cu consecințe extrem de grave care le afectează pe termen lung funcționarea fizică, emoțională, comportamentală, cognitivă, socială și profesională.

Urmările prejudiciabile cu caracter fizic se pot manifesta în următoarele: leziuni, infecții urogenitale; sarcină; tentativă de sinucidere. La nivel psihic, sesizăm următoarele consecințe: stări de șoc, amnezie parțială sau chiar totală, depresie, anxietate; tulburări de alimentație, tulburarea de stres posttraumatic; tulburări de somn; tulburări ale sferei emoționale (auto-învinovățire, sentimente de rușine și umilință, neîncredere în propria persoană, teamă de intimitate în relații), tulburări comportamentale (frica de străini; de situații/locuri noi; de a pierde pe cineva drag; izolare socială; teamă de a stabili relații de orice fel; dificultăți de concentrare, de atenție etc.).

Pornind de la cele expuse, am ajuns la următoarele concluzii:

– *Violența sexuală, ca modalitate a violenței în familie*, constituie abuz sexual, violență sexualizată sau

exploatare sexuală a unui membru de familie de către un alt membru al acestei familii.

– Abuzul sexual desemnează orice act de natură sexuală prin care se produc vătămări corporale, tulburări psihologice emoționale sau expuneri la situații periculoase, sau percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată. Astfel, agresorul (un membru al familiei) se folosește de încrederea, dependența sau imposibilitatea de a acționa în mod liber a unui copil/adolescent/adult (un alt membru al familiei) cu scop de a efectua acțiuni cu caracter sexual împotriva voinței liber exprimate prin consimțământ al victimei.

– Violența sexuală prevăzută ca modalitate de sine stătătoare a violenței în familie, potrivit Legii Republicii Moldova nr.45 din 01.03.2007, nu este acoperită de componența infracțională a violenței în familie prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM, cea din urmă incriminând doar violență fizică și psihică.

– Luând în considerație faptul că orice manifestare de violență sexuală în cadrul familiei sau în cadrul altor relații interpersonale analogice atentează la un alt obiect juridic special, cum ar fi libertatea sexuală sau inviolabilitatea sexuală (relativă sau absolută), această faptă infracțională depășește limitele de încadrare juridico-penală impuse de art.201¹ CP RM și urmează a fi calificată prin concurs în funcție de împrejurările cauzei cu una din faptele infracționale incriminate la art.171-175¹ sau 201 CP RM.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Istanbul, 11.05.2011). <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Romanian.pdf> (accesat: 30.12.2014).
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.55-56.
3. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Istanbul, 11.05.2011).
4. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote, 25.10.2007). http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_md.doc (23.12.2014).
5. Recomandarea (2002)5 a Comitetului Miniștrilor a Consiliului Europei către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței (adoptată de Comitetul Miniștrilor la 30 aprilie 2002, la cea de-a 794-a reuniune a Delegațiilor Miniștrilor). http://www.copp.ro/files2/27_RecomandareaCE_5_2002.pdf (23.12.2014).
6. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote, 25.10.2007).
7. Recomandarea (2002)5 a Comitetului Miniștrilor a Consiliului Europei către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței (adoptată de Comitetul Miniștrilor la 30 aprilie 2002).

Recenzent:

LILIA GÎRLEA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

FENOMENUL ASOCIERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ciprian UNGUREANU,
doctorand (ICPJ al AȘM)

Studiul cuprinde o expunere succintă asupra apariției și evoluției organizațiilor nonguvernamentale în Republica Moldova. O atenție distinctă se acordă legislației ce asigură organizarea și funcționarea ONG-urilor pe teritoriul Republicii Moldova, fiind subliniate beneficiile colaborării statului cu acești reprezentanți ai societății civile, marcate de consolidarea democrației și a statului de drept.

Cuvinte-cheie: societate civilă; stat; ONG-uri; cetățean; democrație; stat de drept.

* * *

This article includes a brief study of the emergency and development of NGOs in Moldova. Distinctive attention is given to legislation that ensures the organization and operation of NGOs in Moldova, and to the benefits of collaboration of State with these representatives of civil society, for consolidation of democracy and the rule of law.

Keywords: civil society, the state, NGOs, citizen, democracy, rule of law.

În literatura de specialitate contemporană, *societatea civilă* este înțeleasă diferit, dar o accepțiune generală o definește ca – un sector al societății, reglementat de o anumită ordine legală (un set de reguli, cume), dar „autonom” în raport cu statul și cu mediul de afaceri, în care se manifestă inițiativa voluntară a indivizilor și a grupurilor umane, într-o diversitate de forme de organizare/asociere (economice, profesionale, politice, civice, culturale, educative, religioase, informaționale etc.) în scopul satisfacerii intereselor, aspirațiilor private și de grup. Autonomia, în raport cu statul și cu agenții economici, înseamnă mai curând un atribut al instituționalizării decât o separare definitivă de sectorul public și cel privat. Prin esența sa, modelul de organizare socială a civilizației umane în secolul XXI, este articulat pe trei piloni – sectorul public, sectorul privat, sectorul nonprofit [1].

Sub aspect istoric, renumitul filosof german Hegel a fost primul care a făcut distincția clară între societatea civilă și stat, afirmând la 1821 că: „*Societatea civilă este diferența, care intervine între familie și stat, deși desăvârșirea ei este mai târzie decât aceea a statului; căci fiind diferența, ea presupune existența inițială a statului pe care, ca să subziste, ea trebuie să-l aibă în fața ei ca ceva de sine stătător*” [2].

Cercetătorii americani consemnează că în anul 1839 a apărut prima organizație nonguvernamentală (ONG), în anul 1914 existând deja aproximativ 1.000 de asemenea organizații [3]. Aceste noi instituții au avut o contribuție importantă în mișcarea împotriva sclaviei și pentru drepturile femeilor, au avut un rol decisiv în timpul Conferinței Mondiale pentru Dezarmare (1932-1934) și au contribuit la demararea construcției europene postbelice. Dincolo de aceste reușite însă organizațiile nonguvernamentale nu ajung un fenomen de masă, mai ales că statul devine în secolul XX unul „mare” și intervenționist. La nivel internațional, în baza art. 71 din Carta Națiunilor Unite, „organizației nonguvernamentale” îi este recunoscut un rol consultativ în procesul de elaborare a politicilor și adoptare a deciziilor [4].

În continuare, Declarația Universală a Drepturilor Omului, din 10 decembrie 1948, și Convenția Europea-

nă a Drepturilor Omului, în vigoare de la 3 septembrie 1953, au stimulat dezvoltarea organizațiilor nonguvernamentale [5].

Potrivit cercetătorilor G. Almond și S. Verba, apariția asociațiilor nonprofit a fost determinată de necesitatea unei „revoluții asociative” globale, condiționată, la rândul său, de patru tipuri de criză, și anume: criza statului bunăstării, criza dezvoltării începând cu anii 1970, criza stării mediului înconjurător și criza socialismului reprezentat de către regimurile comuniste în estul continentului european [6].

Aceste situații au făcut ca „explozia asocierii” să se extindă pe orizontală și verticală începând cu anii '80 ai secolului XX, mai ales după ce destrămarea lagărului socialist a permis difuziunea culturală euroatlantică în Europa Centrală și de Est. Astfel, ONG-urile devin parte a tranziției democratice în toate regiunile lumii și se angajează să participe la realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) [7].

La nivel internațional, instituțiile nonprofit au fost clasificate în 12 grupe, în funcție de domeniul principal de activitate: cultură și recreare; educație și cercetare; sănătate, servicii sociale, mediu, dezvoltare și locuințe; jurisprudență, advocacy și politică; filantropie și promovarea voluntariatului internațional; religie; asociații de afaceri și profesionale, syndicatele; altele [8]. Organizațiile neguvernamentale devin, împreună cu celelalte instituții ale societății civile, spațiul în afara familiei, statului și pieței, unde oamenii se asociază pentru a promova interesele lor comune.

Cerințele organizațiilor neguvernamentale pentru codecizie și coparticipare în cadrul centrelor tradiționale de putere reprezintă o dezvoltare pozitivă în consolidarea noilor forme de guvernare de la nivel local, național, supranațional.

Organizațiile neguvernamentale se regăsesc, de regulă, în zonele în care serviciile statului, precum educația, sănătatea și oferirea serviciilor unor grupuri sociale defavorizate, sunt – din motive economice, sociale, geografice sau chiar politice – imposibil de realizat sau incomplet oferite celor ce au nevoie de ele [9].

Referindu-ne nemijlocit la situația Republicii Mol-

dova, precizăm că societatea civilă trebuie înțeleasă în cadrul tradiției istorice și a trecutului totalitar care a marcat destinele întregii societăți timp de mai multe decenii. Cercetătorul Vl. Tismăneanu dă o definiție societății civile circumscrise transformărilor din lagărul socialist: „*Societatea civilă poate fi definită ca un ansamblu de inițiative zonale, spontane, nonguvernamentale (deși nu neapărat antiguvernamentale), pornite de jos, care apar în ordinea posttotalitară ca un efect al slăbirii controlului de către stat și al declinului constrângerilor ideologice impuse de partidele de la conducere*” [10]. Potrivit acestei definiții, societatea civilă este instrumentul prin care statul își poate lărgi democrația.

Modelele democrațiilor libérale occidentale presupun existența unei societăți civile puternice și responsabile, drept pentru care difuziunea culturală în Republica Moldova a însemnat și asistența în dezvoltarea unei culturi participative și articularea unei societăți civile plenar antrenate în remodelarea societății.

În contextul noilor realități sociale interne și internaționale, la 25 august 1989, Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM a fost nevoit să adopte un decret special „Cu privire la modul provizoriu de înregistrare a formațiunilor obștești ale cetățenilor în RSSM” [11]. În baza acestui decret, prin hotărârea Guvernului republican, la 26 octombrie 1989 au fost înregistrate primele patru formațiuni social-politice de alternativă, după care pe parcursul a doi ani au fost înregistrate 144 de asociații obștești, dintre care doar 17 erau social-politice [12].

În anul 1992, este înființată Fundația Soros-Moldova, organizație neguvernamentală, nonprofit și apolitică, în scopul de a promova valorile societății deschise în Republica Moldova.

Un rol însemnat în dezvoltarea societății civile moldovenești l-a avut crearea, în 1995, a Centrului Național de Asistență și Informare a ONG-urilor din Moldova CONTACT. Centrul a fost un proiect cofinanțat de Fundația Soros-Moldova și Programul pentru Democrație Phare/Tacis. În 1997, cu suportul financiar a Fundației Eurasia și a Programului Societate Civilă al Fundației Soros-Moldova, Centrul CONTACT a deschis centre regionale la Bălți și Cahul, iar în 1999 Centrul și-a extins activitatea deschizând alte două centre regionale la Soroca și Comrat [13].

Perioada consolidării, cea mai dificilă și responsabilă pentru ONG-uri și democrație în ansamblu, începe odată cu primul Forum Național al Organizațiilor Nonguvernamentale din Republica Moldova, organizat în 1997 de către Centrul CONTACT cu sprijinul Fundației Soros-Moldova și al Băncii Mondiale.

Cursul european al Republicii Moldova a suscitat în continuare sprijinul partenerilor externi de dezvoltare, implicit sprijinul pentru consolidarea societății civile moldovenești. Respectiv, Programul USAID „Consolidarea Societății Civile în Moldova”, Proiectul PNUD „Dezvoltarea durabilității financiare a organizațiilor

societății civile în Republica Moldova” sau „Programul de susținere a organizațiilor umbrelor și rețelelor de organizații ale societății civile” al Fundației Est-Europene – toate susțin în continuare dezvoltarea sectorului asociativ în Republica Moldova. Totodată, este de remarcat și asistența financiară „sectorială” pe care o acordă donatorii externi ONG-urilor moldovenești. S-au dezvoltat „think tank”-uri, a căror expertiză este solicitată și în afara Republicii Moldova, au apărut organizații profesionale de protecția drepturilor omului sau a persoanelor cu dizabilități și a crescut calitatea serviciilor sociale prestate de către ONG-uri.

În anul 2008, este adoptat Codul de etică al ONG-urilor, la care multe organizații aderă sau își dezvoltă norme deontologice interne, de asemenea, se dezvoltă angajamentul civic local în Republica Moldova, mai ales odată cu demararea, în anul 1997, a Proiectului Fondului de Investiții Sociale din Moldova (FISM), cu sprijinul financiar al Guvernelor SUA, Japoniei, Suediei și Băncii Mondiale.

Tot în anul 2008, este adoptat primul document strategic de dezvoltare a societății civile, și anume, *Strategia de Dezvoltare a societății civile pe anii 2009-2011* [14], după care în septembrie 2012 Parlamentul adoptă *Strategia de Dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012-2015 și Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei* [15]. Strategia, elaborată în parteneriat cu Consiliul Național al ONG-urilor din Moldova, reprezintă un cadru comun pentru toate eforturile de dezvoltare a societății civile în Republica Moldova și continuă eforturile demarate în cadrul Strategiei precedente a dezvoltării a societății civile 2009-2011. Astfel, documentul prevede trei priorități pentru dezvoltarea societății civile moldovenești până în anul 2015: (I) Consolidarea cadrului de participare a societății civile la elaborarea și monitorizarea implementării politicilor publice; (II) Promovarea și consolidarea durabilității financiare a societății civile; (III) Dezvoltarea spiritului civic activ și a voluntariatului.

Cadrul legal și structura sectorului asociativ

Cadru legal și funcționarea asociațiilor obștești în Republica Moldova sunt reglementate în principal de următoarele acte normative: *Legea cu privire la asociațiile obștești* (1996) [16], *Legea cu privire la fundații* (1999) [17] și *Codul civil al Republicii Moldova* (2002) [18].

Cadru juridic al sectorului asociativ din Republica Moldova recunoaște trei forme distincte de organizare: *asociații obștești, fundații și instituții private*. Dar majoritatea absolută a organizațiilor nonprofit din Republica Moldova sunt înregistrate în calitate de asociații obștești.

Conform datelor Strategiei de Dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012–2015, care se raportează la câteva studii anterioare, în Republica Moldova sunt înregistrate peste 8.200 de organizații ale societății civile (OSC), dintre care aproximativ 65% sunt localiza-

te în municipiul Chișinău. În total, 670 de OSC-uri au deținut statutul de utilitate publică în diferite perioade de timp și doar aproximativ 40% dintre aceste organizații revendică permanent statutul de utilitate publică.

Republica Moldova are aproximativ 2 organizații ale societății civile raportate la 1.000 de locuitori, ceea ce reprezintă un număr mai mare decât în Ucraina, Federația Rusă sau alte state ex-sovietice, dar inferior țărilor aderente recent la Uniunea Europeană [19]. Totodată, doar circa 25% din numărul total al OSC-urilor sunt suficient de active și dezvoltă diferite proiecte și inițiative [20].

Structura sectorului asociativ din Republica Moldova este relevantă și pentru beneficiarii organizațiilor neguvernamentale. Întreaga societate, diferite grupuri sociale și fiecare individ în parte beneficiază de activitatea sectorului asociativ, dar organizațiile societății civile desfășoară activități orientate preponderent în beneficiul copiilor și al tinerilor (60,3%). Bătrânii, pensionarii și veteranii beneficiază de susținerea a 17,8% dintre organizații, în timp ce grupurile profesionale beneficiază de susținerea a 17%.

Fiecare a zecea organizație neguvernamentală a declarat că instituțiile de stat sunt principalii lor beneficiari și tot atâtea dintre organizații activează în beneficiul persoanelor defavorizate. Totodată, 7,8% dintre organizații activează în folosul altor OSC, în timp ce în serviciul femeilor activează 4,6% dintre OSC. În cele din urmă, 7,8% dintre organizații activează pentru toți cetățenii.

Legislația Republicii Moldova permite desfășurarea activității economice de către și în cadrul organizațiilor neguvernamentale, doar dacă această activitate corespunde scopurilor statutare ale organizației, în caz contrar, indică necesitatea creării agenților economici de către ONG-uri. Cadrul legal cu privire la activitățile filantropice și de sponsorizare se constituie din prevederile respective ale Constituției Republicii Moldova, ale Codului civil, ale *Legii cu privire la filantropie și sponsorizare* [21] și ale altor acte normative. Art.36 din Codul fiscal [22] prevede că contribuabilul rezident are dreptul la deducerea oricăror donații făcute de el pe parcursul anului fiscal în scopuri filantropice sau de sponsorizare, dar nu mai mult de 10% din venitul impozabil. Totuși, studiile realizate arată că legislația cu privire la finanțarea sectorului asociativ: „...nu încurajează filantropia și sponsorizarea de către agenții economici” [23].

Guvernul Republicii Moldova nu oferă granturi ONG-urilor. Doar Ministerul Tineretului și Sportului finanțează proiecte ale organizațiilor neguvernamentale, în timp ce Fondul Ecologic gestionat de Ministerul Mediului este destinat și pentru activitatea asociațiilor obștești. Nici autoritățile publice locale nu oferă granturi ONG-urilor, dar acestea au început să contracteze direct ONG-urile pentru anumite servicii – studii de fezabilitate sau strategii de dezvoltare regională.

Totodată, modificările operate în anul 2012 la *Legea cu privire la achizițiile publice* permit organizațiilor nonguvernamentale să presteze servicii sociale, alături de instituțiile statului, în timp ce *Legea privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale* (2012) facilitează această participare. În conformitate cu prevederile Strategiei de Dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012-2015, va fi introdusă în Codul fiscal „Legea 2%”, de la 1 ianuarie 2014 pentru persoanele juridice și de la 1 ianuarie 2015 pentru persoanele fizice, după care contribuabilii, persoane juridice și fizice, vor avea posibilitatea să direcționeze 2% din impozitul pe venit către o entitate nonprofit.

Deocamdată însă principala sursă de venit a organizațiilor nonguvernamentale din Republica Moldova o constituie donațiile externe. Dar finanțarea nu este singura problemă cu care se confruntă asociațiile obștești. Deficitul de resurse umane bine instruite este o problemă actuală nu doar pentru sectorul privat sau public, dar și pentru organizațiile nonguvernamentale. De asemenea, relevante sunt pentru multe dintre organizațiile societății civile și problemele legate de baza tehnico-materială, accesul la informațiile de interes public sau rezistența socială la reformele și schimbările pe care aceste organizații le promovează.

Nu toate organizațiile neguvernamentale sunt suficient de transparente, cel puțin aceasta este constatarea Raportului *Transparența și durabilitatea financiară a organizațiilor neguvernamentale din Moldova* [24]. Indexul USAID arată totuși că majoritatea ONG-urilor care primesc finanțare de la donatorii internaționali, implementează practici adecvate de management financiar [25].

Nivelul de încredere al societății în ONG-uri neguvernamentale, măsurat sistematic în cadrul Barometru-lui de Opinie Publică (BOP), a evoluat în timp, dar în anul 2013 este mai scăzut decât zece ani în urmă. Adevărat că nivelul de încredere în Guvern a scăzut mult mai dramatic, la fel de adevărat este că încrederea în ONG-uri este deja mai mare decât în executiv, dar este un nivel redus, dacă avem în vedere rolul societății civile în lumea contemporană.

Moldova pe măsura consolidării relațiilor cu Uniunea Europeană, după lansarea Politicii Europene de Vecinătate și reorientarea strategică a întregii clase politice moldovenești imediat după alegerile parlamentare din primăvara anului 2005, a pus accentul în mod special pe colaborarea statului cu societatea civilă [26].

Constituirea unui cadru de cooperare dintre organizațiile neguvernamentale și instituțiile statului a însemnat o muncă enormă de elaborare, promovare și monitorizare a unor legi și reforme sectoriale, obligatorii pentru democrație și parcursul european al Republicii Moldova. Noul *Cod al Audiovizualului* sau amendamentele la *Legea privind asociațiile obștești*, *Legea privind întrunirile* sau *Legea privind transparența în procesul decizional*, *Strategia de Reformare în Sectorul*

Justiției 2011-2016 sau reforma Ministerului de Interne – toate au fost adoptate cu concursul societății civile.

Un studiu privind organizațiile neguvernamentale în domeniul drepturilor omului realizat în 2005, atestă că majoritatea ONG-urilor active sunt concentrate în capitala Republicii Moldova, care nu are capacitatea de acoperire națională în materie de promovare și monitorizare a drepturilor omului, pe când organizațiile locale, constituite mai târziu, au desfășurat puține inițiative de promovare a drepturilor omului la nivel local [27].

Totuși, majoritatea ONG-urilor locale, constată același studiu, sunt membre ale unor alianțe și rețele constituite la nivel național și regional, ale unor forumuri civice regionale sau alianțe de promovare a drepturilor unor categorii sociale precum tineri, femei, bătrâni etc. Sunt constituite și la nivel național alianțe, exemplul Alianța ONG-urilor active în domeniul protecției sociale a copilului și familiei, sunt constituite forumuri, cum este Forumul Național în domeniul Drepturilor Omului, sau coaliții, cazul Coaliției Antidiscriminare. Organizațiile din domeniu sunt reprezentate în toate platformele naționale ale societății civile, implicit în cadrul Consiliului Național pentru Participare.

Organizațiile neguvernamentale din domeniul drepturilor omului au o contribuție esențială la elaborarea legislației și cadrului strategic de protecție a drepturilor omului și a anumitor categorii sociale în Republica Moldova. Asociațiile obștești au implementat proiecte de monitorizare a respectării drepturilor omului și au prezentat rapoarte alternative privind situația drepturilor omului în Republica Moldova, rapoarte privind diverse violări ale drepturilor omului, criticând Guvernul pentru selectiva implementare a recomandărilor destinate Moldovei în urma Revizurii Periodice Universale (UPR) a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului [28].

Împreună cu ONG-urile din domeniul drepturilor omului și în cadrul Consiliului Național pentru Participare a fost promovată *Legea cu privire la egalitatea de șanse* (2012), chiar dacă această lege a suscitat multă nemulțumire în societate, a fost promovată *Legea privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale* (2012) și au fost aduse amendamente la *Legea cu privire la poliție*.

Organizațiile neguvernamentale au elaborat principiile de reformare a procuraturii, strategia de reformare a Serviciului de Informare și Securitate sau au venit cu amendamente la diferite legi codificate.

Instituționalizarea organizațiilor sociale este un proces prin intermediul căruia instituțiile sociale se consolidează și se perpetuează în timp și este o condiție definită prin gradul de prezență a instituției sociale în conștiința colectivă.

Pentru organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova, instituționalizarea trebuie să aibă în vedere următoarele elemente determinate: *autonomia*, *transparența*, *competitivitatea* și *socializarea*.

Autonomia este prima condiție pentru instituționalizarea organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova, condiție ce cuprinde un spectru de proprietăți, cum ar fi cu cadrul legal de activitate și până la întregul raport politico-juridic din societate. Autonomia financiară este poate cea mai importantă latură a acestui element, fapt de care depinde întreaga dezvoltare a societății.

Transparența devine obligatorie pentru orice instituție socială într-o societate deschisă, după cum obligatorie este și pentru organizațiile neguvernamentale moldovenești. Transparența ONG-urilor devine și mai importantă odată ce acestea vor fi parțial finanțate din bani publici, deoarece de aici încolo orice cetățean sau autoritate publică vor fi în drept să cunoască în mici detalii cum s-au cheltuit fondurile. Este necesar, în acest context, ca metodologia Biroului Național de Statistică să cuprindă și sectorul asociativ.

Competitivitatea presupune un grad înalt de profesionalizare și specializare a organizațiilor neguvernamentale. La nivel de programare strategică, competitivitatea este relevantă sub două aspecte. Orice strategie națională sau locală trebuie să fie elaborată și implementată cu concursul sectorului asociativ, în timp ce asociațiile obștești să concureze în a reprezenta cel mai eficient interesele diferitelor grupuri sociale.

Socializarea este cu siguranță cel mai important element al instituționalizării organizațiilor neguvernamentale. Socializarea înseamnă în condițiile Republicii Moldova un „nou contract social”. Este un demers pe termen lung, care presupune asumarea ireversibilă de către întreaga societate a noii paradigme de dezvoltare, ce are la bază trei sectoare. Înseamnă o interacțiune permanentă a organizațiilor neguvernamentale cu societatea, fie pe partea de control social a activității ONG-urilor, fie în demersurile de sporire a imaginii acestor instituții în societate.

Astfel putem concluziona faptul că asociațiile neguvernamentale în Republica Moldova încearcă să deschidă un drum către o societate care să intereseze toate categoriile sociale.

Pe de altă parte, trebuie precizat că în Republica Moldova dreptul la asociere este garantat de stat. Chiar dacă nu este prevăzut expres în Constituția Republicii Moldova (se face referință doar la partide și sindicate în art. 41 și 42), Moldova a ratificat atât Declarația Drepturilor Omului a Națiunilor Unite, cât și Convenția cu privire la Drepturile Omului a Consiliului Europei, documente ce au devenit parte componentă a legislației țării și care astfel garantează în plan intern libertatea asocierii.

Se poate constata că asociațiile nonprofit joacă un rol important în viața politică, societatea civilă fiind influențată de activitatea acestora, ele fiind un instrument al poporului care sfidează abuzurile statului.

Gradul de dezvoltare a societății civile și de implicare a ONG-urilor în procesul de luare a deciziilor

indică nivelul de dezvoltare a democrației unui stat, iar Republica Moldova nu face excepție de la această regulă. Statul de drept constituie o condiție necesară și suficientă pentru a fi apreciat drept promotor al implicării societății civile în procesul decizional.

Regimul politic democratic presupune existența unor condiții care ar facilita participarea cetățenilor la viața politică, iar instrumentul care permite acest lucru este constituit din ONG-uri care se implică în exercitarea unui control asupra modului în care organele de stat realizează voința poporului.

Societatea civilă este parte a societății democratice de drept, în care factorul de legătură este recunoașterea, asigurarea și apărarea drepturilor, naturale și adjudecate, ale omului și cetățeanului. Ideile societății civile cu privire la rezonabilitatea și echitatea puterii, bunăstarea personalității corelează cu ideile despre prioritatea dreptului, unitatea dreptului și a legii, delimitarea juridică a activității diferitelor ramuri ale puterii de stat.

Considerăm că statutul juridic al asociațiilor sau a oricărei forme de asociere care să aibă calitatea de instrument sau barometru al convorbirilor dintre cetățeni și stat trebuie să fie o preocupare esențială a legiuitorului, deoarece acestea reprezintă o porta-voce a democrației.

Recenzent:

Gheorghe COSTACHI,

doctor habilitat, profesor universitar

Referințe:

1. Țugui Ed. *Organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova: evoluție, activități, perspective de dezvoltări*. Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2013, p. 8.
2. Hegel G.W.F. *Philosophy of Right*. Kitchener: Batoche Books, 2001, p.154.
3. Oliver P. Richmond, Henry F. Carey (Editors). *Subcontracting Peace – The Challenges of NGO Peacebuilding*. Ashgate Publishing, Ltd., 2005, p. 21.
4. Устав Организации Объединенных Наций, подписан 26 июня 1945 года в Сан-Франциско на заключительном заседании Конференции Объединенных Наций по созданию Международной Организации и вступил в силу 24 октября 1945 года. <http://www.un.org/ru/documents/charter/intro.shtml>.
5. Țugui Ed. *Op. cit.*, p. 10.
6. Almond G., Verba S. *Cultura civică. Atitudini politice și democrație în cinci națiuni*. București: Editura DU Style, 1996, p. 34.
7. Jennifer M. Brinkerhoff, Stephen C. Smith, and Hildy Teegen. *NGO s and the Millennium Development Goals Citizen Action to Reduce Poverty*. Palgrave Macmillan, 2007, p. 21-80.
8. United Nations. *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*, New York 2003, p. 31.
9. Căce S. ș.a. *Organizațiile neguvernamentale și economia socială*. București: Expert, 2011, p. 27-28.
10. Tismăneanu Vl. *Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*. Iași: Polirom, 1997, p.157.
11. Сорос Дж. *Советская система: к открытому обществу*. Москва: Издательство политической литературы, 1991, p. 28-38.
12. Juc V. *Viața politică în Republica Moldova*. În: *Desțin Românesc. Revistă de istorie și cultură*. Chișinău, 2001, №4, p. 30.
13. Centrul Național de Asistență și Informare a ONG-urilor din Moldova CONTACT. [On-Line]. 2013. http://www.contact.md/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=82&lang=ro.
14. *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei dezvoltării societății civile în anii 2009–2011*, nr. 267 din 11.12.2008. În: *Monitorul Oficial*, nr. 1-2 din 13.01.2009.
15. *Legea pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012–2015 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei*, nr. 205 din 28.09.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 1-5 din 4.01.2013.
16. *Legea cu privire la asociațiile obștești*, nr. 837 din 17.05.1996. Republicată în temeiul art. IV al Legii nr.178-XVI din 20 iulie 2007, cu renumerotarea elementelor și corespunzător modificarea referințelor. În: *Monitorul Oficial*, nr. 153-156BIS din 02.10.2007.
17. *Legea cu privire la fundații*, nr. 581 din 30.07.1999. În: *Monitorul Oficial*, nr. 118 din 28.10.1999.
18. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86 din 22.06.2002.
19. *Strategia de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012–2015*. [On-Line]. 2012. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=346217>.
20. *Ibidem*.
21. *Legea cu privire la filantropie și sponsorizare*, nr. 1420 din 31.10.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 185 din 31.12.2002.
22. *Codul fiscal al Republicii Moldova*, nr. 1163 din 24.04.1997. Republicat în: *Monitorul Oficial*, Ediție specială, 08 februarie 2007.
23. Caraseni Gh. *Transparența și durabilitatea financiară a organizațiilor neguvernamentale din Moldova*. Chișinău: CONTACT, 2011. [On-Line]. 2011. http://www.contact.md/transparency/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=27.
24. *Ibidem*.
25. USAID. *Indexul Sustenabilității organizațiilor societății civile 2011 – Republica Moldova*, Iunie 2012.
26. Vezi spre exemplu: *DECLARAȚIA Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene*. [On-Line]. 2005. <http://old.parlament.md/news/25.03.2005/>; PROGRAMUL DE ACTIVITATE A GUVERNULUI pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”. [On-Line]. 2005. <http://www.gov.md/doc.php?l=ro&idc=445&id=2688>.
27. Brighidin A., Didenco V. *Catalogul organizațiilor neguvernamentale active în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova*. Chișinău: PNUD Moldova, 2005, p. 114.
28. *Moldova răspunde nesigur la recomandările RUP*. [On-Line]. 2013. http://www.cido.org.md/index.php?option=com_content&view=article&id=76%3Amoldova-rspunde-nesigur-la-recomandarielerup&catid=10%3Acido-general&Itemid=5&lang=ro.

ДОСТРОКОВЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ПОТРЕБА ЗНИЖЕННЯ ШКІДЛИВОГО ВПЛИВУ ПРОФЕСІЙНИХ ФАКТОРІВ

Г.Г. КАПТАР,

асистент (Чернівецької національній університет)

Стаття розкриває питання дострокового пенсійного забезпечення щодо об'єктивної потреби зниження шкідливого впливу професійних факторів. В тексті розглянуто та проведено аналіз праць таких науковців як Т. Кір'ян, К. Колесникова, Л.І. Харитонова, Н.М. Хуторян та ін.

Ключові слова: дострокове пенсійне забезпечення; професійні фактори; пільгові пенсії; пенсійні системи.

* * *

This article reveals an issue of ensuring in advance retirement pensions, this constituting a fair necessity to reduce the influence of professional factors. In the text there have been reviewed and analyzed the works of the following scientists such as: T. Kirean, K. Kolesnikova, L.I. Haritonov, N.M. Hutorean etc.

Keywords: ensuring in advance retirement pensions; professional factors; privileged pensions; pension system.

Постановка проблеми. Питання пенсійного забезпечення завжди були і залишаються відчутними для будь-якої держави чи будь-якого уряду. Об'єктивна необхідність системної пенсійної реформи зумовлена тим, що абсолютна монополія держави у сфері пенсійного забезпечення не виправдовує себе. Діюча в Україні солідарна система пенсійного забезпечення не відповідає сучасним соціально-економічним реаліям і суперечить основним принципам соціально орієнтованої держави, ставить під сумнів її перспективу. Дедалі нагальнішою потребою стає особиста відповідальність кожного індивідуума за власну долю.

Про реформування пенсійної системи у нас йдеться не один рік. Її давно вже треба було розпочати, стверджують фахівці. Адже населення України старішає, тож утримувати пенсіонерів у солідарній системі працюючим буде проблематично. Пенсійне законодавство не переглядалося чимало років, а його давно треба адаптувати до сучасного світу. Справедливим має бути пенсійне законодавство і до людей, які усе трудове життя сплачували пенсійні внески, не приховуючи своїх трудових доходів. Тобто головною метою проведення пенсійної реформи є забезпечення достойного рівня життя громадян.

Усі підприємства, установи та організації повинні дбати про безпеку праці і піклуватися про здоров'я своїх працівників. До обов'язків роботодавця входить розробка комплексних заходів по охороні праці, які б гарантували безпечні і здорові умови праці на робочому місці. На жаль, сучасний стан організації праці при відсутності наукових та проектно-конструкторських розробок нових технологій, наявності недосконалого обладнання і управлінських рішень щодо безпечних умов праці, не гарантує стовідсоткової безпеки працівникам. Тому на підприємствах для відшкодування впливу

небезпечних і шкідливих чинників виробництва на організм людини застосовується система пільг і компенсацій.

Система пільг і компенсацій доповнює весь комплекс заходів по охороні праці, по забезпеченню безпечних і здорових умов праці на підприємстві. Ця система включає додаткові відпустки, скорочений робочий час і робочі дні, пільгове пенсійне забезпечення, лікувально-профілактичне харчування, певні доплати до заробітної плати. Додаткова відпустка від 6 до 36 днів сприяє зняттю втоми організму внаслідок напруженої розумової і фізичної праці, сприяє виведенню з організму токсичних і шкідливих речовин, відновленню порушених функцій, а також ліквідації несприятливих фізіологічних змін в органах людини.

Пільгове пенсійне забезпечення гарантується робітникам, які працюють у шкідливих умовах і гарячих цехах, а також зайняті на роботах з важкими умовами праці. Воно передбачає надання пенсії до досягнення пенсійного віку і в більших розмірах.

Зниження пенсійного віку і стажу роботи скорочує тривалість дії на робітника шкідливих виробничих факторів, забезпечує раннє виведення з організму накопичених шкідливих речовин, швидке відновлення нормальної діяльності всіх систем життєзабезпечення людини.

Існування *дострокового пенсійного забезпечення* потрібно розглядати як об'єктивну потребу законодавчого зменшення шкідливого впливу на працівника професійних факторів за рахунок зниження часу їх дії шляхом обмеження стажу роботи у шкідливих роботах та скорочення загального пенсійного віку. Вважаємо, що така диференціація має право на існування, оскільки вона об'єктивно виправдана, обґрунтована і переслідує за мету компенсацію громадянам втрати частини їх професій-

ної працездатності у зв'язку з працею у шкідливих та важких умовах праці. Сучасний стан пенсійної системи України вимагає впорядкування та коректування механізму призначення *пільгових пенсій*.

Державою гарантоване право на пільгове пенсійне забезпечення осіб, робота яких пов'язана з негативним впливом шкідливих факторів на здоров'я. Проте, зазвичай, в трудових книжках відсутні відомості, що визначають право на пільгове пенсійне забезпечення (зайнятість протягом повного робочого дня, характер виконуваних робіт та інше). Тому особа, яка претендує на пільгову пенсію за віком, має надати уточнюючу довідку згідно Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсії за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України. Такі довідки видаються підприємствами, в яких працювали зазначені особи, чи їх правонаступниками. Архівні установи не мають права видавати уточнюючі довідки, робити висновки щодо виконання (невиконання) певних умов.

На сьогоднішній день в Україні чимала кількість людей працює на підприємствах з шкідливими та важкими умовами праці. Значна кількість з них наближається до досягнення пенсійного віку. Проте небагатьом відомо законодавче регламентування виходу на пенсію за віком на пільгових умовах...

Відповідно до п «а» статті 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення» на пільгових умовах мають право на пенсію за віком, незалежно від місця останньої роботи:

а) працівники, зайняті повний робочий день на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці – за списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним Кабінетом Міністрів України, і за результатами атестації робочих місць.

Працівникам, які мають не менше половини стажу роботи з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, пенсії на пільгових умовах призначаються із зменшенням віку, передбаченого статтею 12 цього Закону, на 1 рік за кожний повний рік такої роботи чоловікам і на 1 рік 4 місяці – жінкам.

Відповідно до пункту «б» статті 13 цього ж закону право на пенсію за віком на пільгових умовах мають працівники, зайняті повний робочий день на роботах з шкідливими і важкими умовами праці — за Списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним Кабінетом Міністрів України, і за результатами атестації робочих місць, зокрема, чоловіки — після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 25 років,

з них не менше 12 років 6 місяців на зазначених роботах. Чоловікам, які мають не менше половини стажу роботи з шкідливими і важкими умовами праці, пенсії на пільгових умовах призначаються із зменшенням віку, передбаченого статтею 12 вищевказаного Закону, на 1 рік за кожні 2 роки 6 місяців такої роботи.

Статтею 100 цього ж закону визначений порядок призначення пільгових пенсій особам, які мали право на пенсію на пільгових умовах до введення в дію цього Закону. Зокрема особам, які працювали до введення в дію цього Закону на роботах із шкідливими і важкими умовами праці, передбачених раніше діючим законодавством, пенсії за віком призначаються на таких умовах:

а) особам, які мають на день введення в дію цього Закону повний стаж на зазначених роботах, що давав право на пенсію на пільгових умовах, пенсії в розмірах, передбачених цим Законом, призначаються відповідно до вимог за віком і стажем, встановлених раніше діючим законодавством;

б) особам, які не мають повного стажу роботи із шкідливими і важкими умовами праці, вік, необхідний для призначення пенсії відповідно до статті 12, знижується пропорційно наявному стажу в порядку, передбаченому статтями 13-14 цього Закону, виходячи з вимог цього стажу, встановлених раніше діючим законодавством.

Слід звернути увагу, що основним документом, який характеризує трудову діяльність особи, є трудова книжка. За записами в трудовій книжці визначається як загальний стаж роботи, так і стаж роботи, який дає право на пільгову пенсію. Проте в переважній більшості випадків для призначення пенсій на пільгових умовах потрібні дані про характер виконуваної роботи, наприклад, про зайнятість на гарячих ділянках робіт, про роботу з відповідними шкідливими речовинами, про виконання робіт визначеним способом і у відповідному місці тощо. Усіх цих відомостей в трудовій книжці немає.

Відповідно до пункту 20 Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, у тих випадках, коли в трудовій книжці відсутні відомості, що визначають право на пенсію на пільгових умовах, установлені для окремих категорій працівників, для підтвердження спеціального трудового стажу приймаються уточнювальні довідки підприємств або організацій. У довідці має бути вказано: періоди роботи, що зараховуються до спеціального стажу, професія або посада; характер виконуваної роботи; розділ, підрозділ, пункт, найменування Списків або їхні номери, до яких включається цей пе-

ріод роботи; первинні документи за час виконання роботи, на підставі яких видана довідка.

Важливим є той факт, що правом на пільгове пенсійне забезпечення користуються лише ті працівники, які були зайняті на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці повний робочий день.

В нормативних документах, зокрема в Порядку застосування Списків № 1 і № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників при обчисленні стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України, під повним робочим днем слід вважати виконання робіт в умовах, передбачених Списками, не менше 80% робочого часу, установленого для працівників даного виробництва, професії чи посади, з урахуванням підготовчих, допоміжних, поточних ремонтних робіт, пов'язаних з виконанням трудових обов'язків.

При визначенні права на пенсію за віком на пільгових умовах застосовуються Списки, що чинні на період роботи особи. При цьому до пільгового стажу зараховується весь період роботи на відповідних посадах або за професіями незалежно від дати внесення цієї посади чи професії до Списків.

При призначенні пенсії за віком на пільгових умовах для зарахування до стажу, який дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, певного 5-річного періоду роботи зі шкідливими і важкими умовами праці після відповідне право впродовж цього періоду має бути підтверджене за результатами атестації. Згідно з пунктом 4 Порядку проведення атестації робочих місць за умовами праці, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, атестація робочих місць за умовами праці проводиться в строки, передбачені колективним договором, але не рідше одного разу на 5 років. Тобто для підтвердження факту проведення атестації робочих місць за умовами праці працівник повинен надати виписку з наказу про результати атестації робочих місць.

Постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2006 р. № 920 до Постанови № 637 внесено зміни щодо підтвердження періодів роботи, що зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років у разі ліквідації підприємства, установи та організації без визначення правонаступника.

Порядок підтвердження періодів роботи, що зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років у разі ліквідації підприємства, установи та організації без визначення правонаступника, затверджено постановою правління Пенсійного фонду України від 10.11.2006 р. № 18-1.

Відповідно до цього Порядку для підтверджен-

ня стажу роботи заявник подає до управління Пенсійного фонду України в районах, містах і районах у містах за місцем проживання (реєстрації) такі документи:

1) заяву про підтвердження стажу роботи;

2) довідку з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, а для підприємств, установ, організацій, ліквідованих до 01.07.2004 р. та/або щодо яких немає даних про проведення реєстраційних дій у Єдиному державному реєстрі, - інші документи, які мають підтверджувати факт припинення діяльності підприємства, установи, організації в результаті їх ліквідації (у тому числі архівні);

3) трудову книжку;

4) документи, видані архівними установами, зокрема:

а. довідку про заробітну плату;

б. копії документів про проведення атестації робочих місць;

с. копії документів про переведення на іншу роботу, на роботу з неповним робочим днем, надання відпусток без збереження заробітної плати (у разі відсутності - довідку про їх відсутність).

У разі необхідності заявник може подавати інші документи, які можуть підтверджувати виконання робіт, що дають право на призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років.

При обчисленні тривалості стажу роботи зі шкідливими та важкими умовами праці, що дає право на пенсію на пільгових умовах, необхідно керуватися пунктами 2 і 16 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону № 1058, у яких зазначено, що пенсії на пільгових умовах призначаються за нормами цього Закону в разі досягнення пенсійного віку та наявності трудового стажу, передбаченого Законом № 1788.

За раніше діючим законодавством обчислення трудового стажу провадилося сумарно за записами в трудовій книжці. Тобто від дати звільнення працівника віднімалася дата його зарахування на роботу і таким чином визначався відповідний період роботи. У такому ж порядку визначався стаж роботи зі шкідливими та важкими умовами праці для призначення пенсій на пільгових умовах. Період роботи зі шкідливими та важкими умовами праці для призначення пенсії обчислювався в календарних місяцях з урахуванням вихідних і святкових днів, днів щорічних відпусток, тимчасової непрацездатності тощо.

У разі неритмічної роботи підприємства підрахунок пільгового стажу здійснюється в такому порядку: загальна кількість днів, протягом яких працівник повний робочий день був зайнятий на роботах із шкідливими умовами праці, ділиться на 25,4 (при шестиденному робочому тижні) і на 21,2

(при п'ятиденному робочому тижні). У такому ж порядку обчислюється пільговий стаж працівникам спеціалізованих підприємств (ремонтних, ремонтно-будівельних, монтажних та ін.), зайнятим повний робочий день на роботах із шкідливими умовами праці безпосередньо у виробничих структурних підрозділах інших підприємств за професіями та на посадах, передбачених Списками.

Багато зарубіжних країн реалізують програми реформування умов дострокового виходу на пенсію. Мова йде, як правило, про більш жорсткіші вимоги до стажу, який є необхідним для призначення таких пенсій, підвищення мінімального віку для призначення дострокових пенсій, а також про відміну дострокових пенсій у зв'язку з особливими умовами праці і заохочення політики покращення умов праці. Ці кроки спрямовані на підвищення фактичного пенсійного віку. Звернемо увагу, що Україна не єдина держава, де фактичний вік виходу на пенсію є нижчим від офіційно встановленого. Така ж ситуація спостерігається у багатьох країнах Європи, зокрема, середній вік виходу з ринку праці у 2008 році становив у Бельгії – 61,6 роки, Фінляндії – 61,6 роки, Румунії – 55,5 роки, Польщі – 59,3 роки, Німеччині – 61,7 роки, Франції – 59,3 роки.

Аналіз останніх досліджень. М.М. Шумило називає два аспекти, які мають у своєму арсеналі спеціальні пенсійні системи у зарубіжних країнах. По-перше, вони є обґрунтованими, йдеться про те, що спеціальний статус зумовлений особливостями праці. Особа, при досягненні певного віку, втрачає частково або повністю працездатність, тобто необхідно проаналізувати її стан здоров'я і можливість продовжувати повноцінне життя. Як правило, йдеться про вислугу років, що після певного періоду трудової діяльності на особливо шкідливих та особливо важких роботах особа втрачає працездатність і потребує більш високого рівня соціального захисту. По-друге, йдеться про самий зміст спеціальних пенсійних норм, очевидно, що він має містити більш високі соціальні гарантії, але не бути дискримінаційним у порівнянні із загальною пенсійною системою. Безсумнівно, обґрунтованим є висновок автора про те, що саме питання дискримінаційності спеціальної пенсійної системи є найбільшою проблемою пенсійної системи України [7, с.13].

Як вірно зазначає Лідія Ткаченко, найбільшим чинником необґрунтованої диференціації пенсій є відмінності у пенсійному забезпеченні за професійною ознакою. За статистичними даними, на облік у Пенсійному фонді України перебуває понад 1,5 млн. отримувачів пільгових пенсій за Списками №1, №2, близько 0,8 млн. інших дострокових

пенсій за віком та близько 0,2 млн. дострокових пенсій за вислугою років. Разом це складає понад 2,5 млн. осіб [4, с.29]. Видатки Пенсійного фонду України на пенсійні виплати особам, які достроково вийшли на пенсію, у 2012 році становили 78 млн. грн. [5, с.4].

Наявність великої кількості одержувачів пільгових пенсій за умовами праці, факторами виробничого середовища поглиблюється великим об'ємом накопичених «нестрахових» державних зобов'язань, заснованих на раніше діючому законодавстві, які у сучасних умовах не забезпечені адекватними страховими джерелами фінансування.

Сучасний стан системи пільгового пенсійного забезпечення за віком призводить до загострення не лише фінансової ситуації, а й поглиблює соціальні протиріччя у суспільстві. По суті, пенсійні перетворення, яких зазнала солідарна система, не торкаються категорій «пільгових» пенсіонерів, адже їх пенсійне забезпечення продовжує регулюватись нормами раніше діючого законодавства, із зниженням пенсійного віку та страхового стажу. Як справедливо підкреслює С. Сільченко, наголошуючи на необхідності відновлення соціальної справедливості у пенсійному забезпеченні, законодавець не відмовився від цілої низки спеціальних пенсій, призначених за окремими законами. Така парадоксальна ситуація повинна знайти негайне вирішення, адже це призводить до різкого загострення диспропорції у сфері пенсійного забезпечення за віком [8].

Л.І. Харитонova зазначає, що «більш вагомим внеском до економії витрат Пенсійного фонду було б скасування загальної кількості пільгових пенсій та пенсій за вислугу років, оскільки вони не притаманні системі пенсійного страхування. Крім цього, наявність спеціальних пенсій (сьогодні мова не йде про їх скасування) в системі пенсійного страхування не повинні фінансуватись, хоча б частково, за рахунок страхових коштів, тобто коштів Пенсійного фонду, оскільки ці витрати повинен брати на себе виключно Державний бюджет або взагалі їх скасувати» [9, с.507].

Ґрунтовним чином проблему пенсійного забезпечення працівників на роботах зі шкідливими і важкими умовами праці у дисертаційній роботі досліджує Т.О. Дідковська [1, с.5]. Автором визначено, що сьогодні одним із найважливіших заходів врегулювання проблеми забезпечення нешкідливих та безпечних умов праці є компенсація працівникам, які працюють на роботах із шкідливими та важкими умовами, за такі умови шляхом відповідного пенсійного забезпечення. Не можна не погодитись з твердженням Т.О. Дідковської про те, що таке пенсійне забезпечення покликане яко-

мога повніше врахувати особливості шкідливих умов праці та відповідно до цього визначити вік, з якого працівник має право на пенсію, порядок обчислення пенсії залежно від важкості та шкідливості умов праці, встановити процедуру пільгового зарахування років загального та пільгового трудового стажу. З метою реалізації вищезгаданих положень науковець наголошує на необхідності розробки Закону «Про обов'язкове пенсійне забезпечення окремих категорій осіб через професійні та корпоративні пенсійні фонди», який має містити основні засади та принципи правового регулювання пенсійного забезпечення працівників, задіяних на роботах із шкідливими та важкими умовами праці [1, с.7]. Ми цілком підтримуємо таку думку. Очевидно, що питання створення системи професійних та корпоративних фондів є не просто невідкладним, а й життєво необхідним фактором фінансової стабілізації всієї солідарної пенсійної системи України.

М.М. Шумило вважає, що пенсійне забезпечення за вислугу років ще не вичерпало своїх можливостей і сприяє принципу єдності та диференціації пенсійного забезпечення, але у окремих випадках потребує свого удосконалення, особливо в питанні суб'єктного складу, а також обґрунтованості того спеціального стажу, який визначений законодавством [7, с.92].

На нашу думку, оптимальним шляхом реформування пільгового пенсійного забезпечення за віком є створення злагодженої та ефективної системи забезпечення за професійним пенсійним страхуванням. Це витікає із положень Концепції подальшого проведення пенсійної реформи, згідно якої впровадження обов'язкової професійної пенсійної системи передбачає додаткове навантаження на роботодавця, у тому числі на державний бюджет, пов'язане із сплатою обов'язкових професійних пенсійних внесків на користь її учасників [6]. В якості необхідних кроків по запровадженню такої системи Концепція передбачає забезпечення розроблення та виконання обов'язкових професійних пенсійних програм для окремих категорій осіб, зайнятих на роботах з особливо шкідливими та важкими умовами праці, що дають право на призначення пенсій на пільгових умовах або за вислугу років, з одночасним здійсненням заходів щодо створення роботодавцем безпечних для здоров'я робочих місць, та для тих працівників, яким роботодавець не може забезпечити або не забезпечив безпечних та нешкідливих умов праці. На жаль, практичних кроків по реалізації запланованих заходів поки не здійснено, законопроект про професійну пенсійну систему лише на стадії доопрацювання.

В Україні у даний час співіснують дві проти-

лежні тенденції: з одного боку, зрівнялівка більшості пенсіонерів (особливо жінок) на рівні, наближеному до прожиткового мінімуму, з другого боку, – необґрунтована (а, отже, і несправедлива) нерівність між пенсіонерами, пов'язана з неоднаковими параметрами пенсійного забезпечення для різних верств населення, зокрема з привілеями за професійною ознакою. Певні кроки для подолання цієї ситуації законодавцем вже зроблено. Зокрема, п. 3 ст. 27 Закону України №1058-IV від 9 липня 2003 року [2] закріплює обмеження максимального розміру пенсій за віком десятьма прожитковими мінімумами, встановленими для осіб, які втратили працездатність.

Проблема дефіциту коштів на фінансування виплати пільгових пенсій має два очевидні розв'язання – або збільшити обсяг надходжень або відкоригувати критерій еквівалентності платежів [4, с.27]. Найпростішим шляхом збільшення надходжень є введення диференційованої ставки пенсійного внеску для підприємств з важкими, шкідливими та с особливими умовами праці. І така ставка вже передбачається нормами Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 року [4, с.28]. На нашу думку, перехід до побудови ефективної системи фінансування дострокових пенсій повинен здійснюватись за рахунок додаткових страхових внесків, що сплачуються роботодавцем, і які забезпечують необхідний розмір пенсії на період з моменту досягнення пільгового пенсійного віку і до досягнення загальновстановленого пенсійного віку. Вибір конкретних форм цих систем повинен здійснюватись соціальними партнерами у рамках колективних угод (договорів). Виходячи з того, що кожному виду пенсійного страхового ризику відповідає певний вид страхового забезпечення, вважаємо за доцільне доповнити перелік страхових випадків, передбачений ст. 26 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування таким страховим випадком як «передчасна втрата професійної працездатності у зв'язку з тривалою роботою у шкідливих та небезпечних умовах» та «втрата професійної працездатності, що викликана тривалим виконанням визначених робіт». У проекті закону України «Про обов'язкову професійну систему» пропонуємо закріпити окрему статтю, присвячену професійному пенсійному страховому випадку і викласти її у наступній редакції: «Страхові випадки у системі обов'язкової професійної системи. До страхових випадків, з настанням яких надаються професійні пенсійні виплати належать: передчасна втрата професійної працездатності у зв'язку з тривалою роботою у шкідливих та небезпечних умовах;

втрата професійної працездатності, що викликана тривалим виконанням визначених робіт». Адміністрування страхових внесків накопичувальної системи здійснюватиметься через Пенсійний фонд України. Через 2 роки після запровадження сплати страхових внесків до накопичувальної системи її учасники матимуть право обирати недержавні пенсійні фонди, в яких накопичуватимуться їхні пенсійні кошти.

Питання участі іноземців і осіб без громадянства в системі пенсійного забезпечення в Україні та участі громадян України в іноземних пенсійних системах регулюються Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», іншими законами з питань пенсійного забезпечення та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У ході пенсійної реформи зменшиться кількість пільгових пенсій, виникне зацікавленість зайнятого населення у власному матеріальному забезпеченні на старість чи у випадку непрацездатності, з'являться стимули до праці в офіційному, а не в тіньовому секторі економіки: чим більше людей буде зайнято в легальному секторі, тим вищими будуть пенсійні та інші соціальні виплати.

Також однією з необхідних умовою пенсійного реформування є підготовка суспільства до сприйняття нової пенсійної системи. Реформа може бути успішною лише за умови усвідомлення всіма верствами населення її необхідності і необоротності, а головне, позитивного впливу на умови життя і добробут людей.

Головне завдання пенсійної системи країни, як свідчить світовий досвід, – створити умови для забезпечення людей гідним доходом у старості відповідно до особистого внеску кожного. При цьому система не має бути тягарем для розвитку держави, тобто не повинна створювати надмірний тиск на державні фінанси, працюючих громадян і бізнес. Крім того, сучасно побудована пенсійна система може і має бути основним джерелом довгострокових фінансових ресурсів країни. Саме завдяки застосуванню накопичувального принципу виплати пенсій проблема пенсійного віку не набуває гостроти в європейських країнах. Коли громадянин вважає, що нагромадив уже достатній обсяг коштів на накопичувальному рахунку, він може вийти на пенсію достроково – з розумінням того, що тепер вже його заощадження не зростатимуть, а навпаки – будуть зменшуватися шляхом отримання щомісячних виплат.

Головною метою реформи є:

забезпечення справедливої системи розподілу пенсійних коштів;

• створювання для людей можливості накопичувати максимальний розмір пенсії, виходячи із власних доходів;

• стабілізування пенсійної системи та гарантування виплати пенсій на довгострокову перспективу;

• стабілізування фінансового стану державного бюджету;

• ліквідування надмірного розриву у розмірах пенсій із солідарної системи.

Пенсійне реформування вимагає ретельної підготовчої роботи, системного законодавчого супроводження, постійного узгодження розмаїття аспектів нової пенсійної системи. Тому впровадженню сучасної системи пенсійного забезпечення має передувати ґрунтовна роз'яснювальна робота з боку експертів, які займаються науковими розробками в даній сфері, фахівців Пенсійного фонду та законотворців. Досвід країн, що досягли успіхів у своєчасній модернізації пенсійних систем, дає змогу вважати аморальною ситуацію, коли не запроваджено і не здійснюється відверте і правдиве інформаційне супроводження нововведень до пенсійного законодавства.

Висновок. Сьогодні в Україні майже третина всього населення країни пенсіонери і з кожним роком кількість їх постійно зростає. Економісти прогнозують, якщо так триватиме надалі, то через 20-25 років кількість пенсіонерів перевищуватиме кількість працюючих.

Зрештою, діюча солідарна пенсійна система надто залежна від демографічної ситуації. В Україні вік виходу громадян на пенсію є одним із найнижчих у світі. Відповідно частка пенсіонерів у структурі населення істотно перевищує цей показник більшості європейських (і не тільки) країн. На думку експертів, без подовження працездатного віку навіть ліквідація безробіття, скасування пільг та повна сплата пенсійних внесків не вирішать фінансових проблем солідарної пенсійної системи. Однак дана необхідність не є ключовим лейтмотивом назрілої пенсійної реформи.

Демографічна ситуація зі збільшенням питомої ваги пенсіонерів притаманна не лише в Україні. Вона типова для більшості розвинених країн. Проте досі в історії не відзначалося такого стану, щоб кількість людей, які досягли традиційного пенсійного віку, перевищувала чисельність молодих людей. А саме таку картину спостерігаємо сьогодні в деяких країнах Європи.

Отже, реформування пенсійної системи не просто назріло, а є життєво необхідним на сучасному етапі і має бути комплексним. А саме: реформа оподаткування доходів та прибутків, системи

оплати праці, системи соціального забезпечення.

Практична реалізація пенсійної реформи засвідчила: хоча в Законі вдалося врахувати і передбачити далеко не все, його прийняття забезпечило Україні безболісний перехід від пенсійного забезпечення до пенсійного страхування, що відповідає принципам ринкового суспільства. Адже реформа – гнучка система, що здатна до саморозвитку. А тому, потребує конструктивної корекції, щоб бути максимально адекватною реаліям життя.

Застраховані особи, які працювали в особливих умовах праці, безумовно, в силу специфіки такої праці, мають право на дострокове пенсійне забезпечення за віком. Однак очевидним є той факт, що пільгове пенсійне забезпечення, яке не відповідає принципам страхування, стало здійснювати значне фінансове навантаження на пенсійну систему України і потребує реформування. Вважаємо, що концептуальними засадами функціонування професійного пенсійного страхування повинні стати гарантованість та гідне заміщення втраченого заробітку у достроковий період виходу на пенсію, забезпечення збереження пенсійних накопичень державою.

Для реалізації такого права потрібно запровадити систему страхування професійних пенсій, що базується на самостійній фінансовій основі, яка формується за рахунок додаткових страхових внесків роботодавців, які використовують працю працівників у відповідних умовах. Дострокова пенсія за рахунок зазначених платежів повинна виплачуватись до досягнення застрахованими загального пенсійного віку, після чого на них поширюється дія загальної страхової пенсійної системи.

Комплексна модель побудови пенсійної системи відкриває можливість повніше об'єднати зусилля всіх суб'єктів та учасників пенсійного процесу, посилити зв'язок розміру пенсійних виплат з доходами громадян, використати пенсійну систему як чинник позитивного впливу на виробництво, піднести до цивілізаційного рівня стандарти соціального забезпечення наших співвітчизників.

Список використаних джерел:

1. Дідковська Т.О. *Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці*: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Т.О. Дідковська; Харківський нац. ун-т внутрішніх справ МВС України. Харків, 2008. 19 с.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року. В: *Відомості Верховної Ради України*. 2003, №49-51, с.376.
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2011 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>.
4. Кір'ян Т., Лукович В. *Професійні пенсійні системи: погляд у майбутнє* / Тетяна Кір'ян, Лукович Віталій. В: *Вісник Пенсійного фонду України*. 2008, № 10, с.29.
5. Колесникова К. Підсумки-2012: пенсійна система працює стабільно / К. Колесникова. В: *Вісник Пенсійного фонду України*. 2013, № 4, с. 4-5.
6. *Концепція подальшого проведення пенсійної реформи в Україні*. Схвалено розпорядженням Кабінету міністрів України від 14 жовтня 2009 р. №1224-р. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-%D1%80>.
7. *Пенсійні правовідносини в Україні: монографія* / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.П. Стадник, А.А. Ширянт, М.М. Шумило; відп. ред. Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2013, с.108.
8. Сільченко С.О. *Практикум з пенсійного забезпечення* / С.О. Сільченко, Г.О. Яковлева, В.В. Жернаков. –<http://dspace.nulau.edu.ua:8088/handle/123456789/4716>
9. Харитонova Л.І. *Пенсійне забезпечення за сучасним законодавством України: проблеми вдосконалення* / Л.І. Харитонova. В: *Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення*: Тези доп. і наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27-28 верес. 2013 р.) / За ред. В. В. Жернакова. Харків: Право, 2013, с.507.

Научный руководитель:
Нина ГЕТЬМАНЦЕВА,
кандидат юридических наук,
доц. кафедры гражданского права

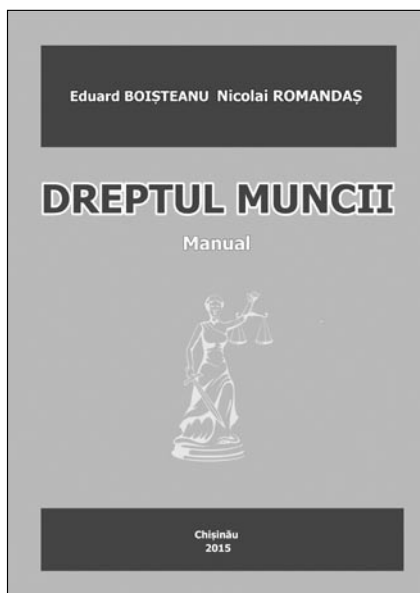

RECENZIE

DREPTUL MUNCII: Manual

(Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 736 p.)

Autori: Eduard BOIȘTEANU, Nicolai ROMANDAȘ

Cea mai recentă apariție editorială în materia Dreptului muncii în Republica Moldova este manualul *Dreptul muncii*, autori conf. univ. dr. Eduard Boișteanu și prof. univ. dr. Nicolai Romandaș. Fiind una dintre cele mai importante lucrări în domeniul dat din țară, prezentată publicului de către autori care nu sunt la prima lucrare în coautorat, manualul respectiv este un veritabil studiu științific, teoretic și practic ce încununează activitatea de colaborare pe care o desfășoară acești doi prestigioși autori de carte juridică de mai mult de zece ani. Fiind materializarea colaborării științifice care durează de ani buni între cadrele didactice ale catedrei de Drept de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți și colegilor de la Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, pe lângă un suport didactic valoros, manualul respectiv mai reprezintă și o dovadă, dar și un model de conlucrare între conducătorul științific și doctorand care, la rândul său, a ajuns deja să îndrume el însuși doctoranzi, exemplu demn de urmat și de către ceilalți dascăli și discipoli.

Analiza reglementărilor legale în domeniul reglementării relațiilor de muncă este o sarcină deloc ușoară, având în vedere transformările sociale și economice din țară, mai ales că, atât pe plan intern, cât și la nivelul Uniunii Europene sau al Organizației Internaționale a Muncii, se produc schimbări calitative, având ca efect nu numai demolarea parțială a unor norme din trecut, ci și apariția unor concepte teoretice și a unor instituții juridice noi.

Autorii manualului prezentat, în opinia noastră, au reușit să surprindă în conținutul acestuia, prin prisma instituțiilor analizate, schimbările calitative care s-au produs și se produc în continuare în reglementarea legală a instituțiilor din ramura dreptului muncii, astfel că această lucrare științifică, teoretico-practică să reprezinte în consecință atât un suport didactic valoros pentru studenți, cât și un suport practic pentru teoreticienii și practicienii specializați în domeniul Dreptului muncii.

Luând în considerație aceste realități, procesul continuu de modernizare și remodelare a legislației muncii, tendințele în domeniu pe plan național și internațional, autorii au venit, în cuprinsul lucrării, cu un comentariu amplu asupra legislației muncii, cu o serie de propuneri *de lege ferenda* care au menirea să îmbunătățească legislația muncii, sugestii pe care ar trebui să le aprecieze și să le aplice cât mai curând legiuitorul moldav.

Având în vedere cele expuse *supra*, recomandăm această lucrare științifică, teoretică și practică de Dreptul muncii studenților, masteranzilor și doctoranzilor, specialiștilor teoreticieni – cercetători, cadre didactice ș.a., dar și practicienilor dreptului – conducătorilor unităților, consilierilor juridici, avocaților, judecătorilor, personalului din serviciul de resurse umane etc.

Veaceslav PÎNZARI,
doctor în drept, conferențiar universitar